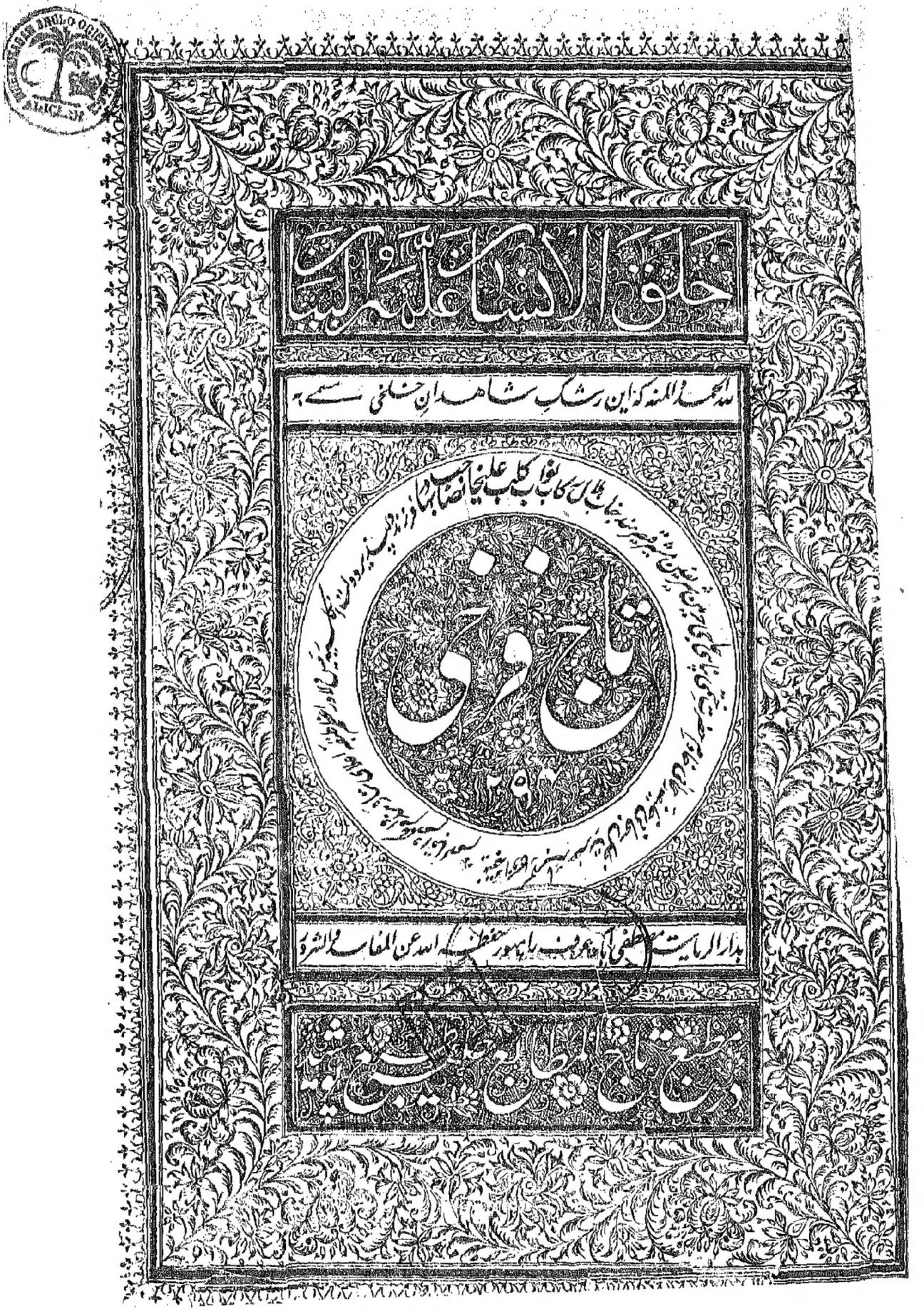
خلق الانسان علمه البيان
الحمد للہ کہ این رشکِ شاہدانِ جنانی سے ہ
تاج نامی
بدار الریاست مصطفی آباد معروف بہ رامپور حفظہ اللہ عن المفاسد والشرور
در مطبع تاج الطابع حسب الطلب

M.A.LIBRARY, A.M.U.
PE641

بسم اللہ الرحمن الرحیم

نعت

بنا شد چون منی در ملکِ تنگ کامل و سنجیا
ذلیق وارشد و اکرکن طلیق و عاقل و دانا

براوراقِ کلامم لکد و شم نگارکون جمد دل
تو کوئی ریخته در صحنِ مینو خردہ مینا

سطورِ شعرِ اعلی افشانِ من سلکِ مرجان
نقاطِ نظمِ کو هسنرام درج لولوی لالا

معنبر نسته مشکین مداد م طرهٔ لیلی
درشان صفحه انشاطرازم چهره عذرا

CHECKED 1977

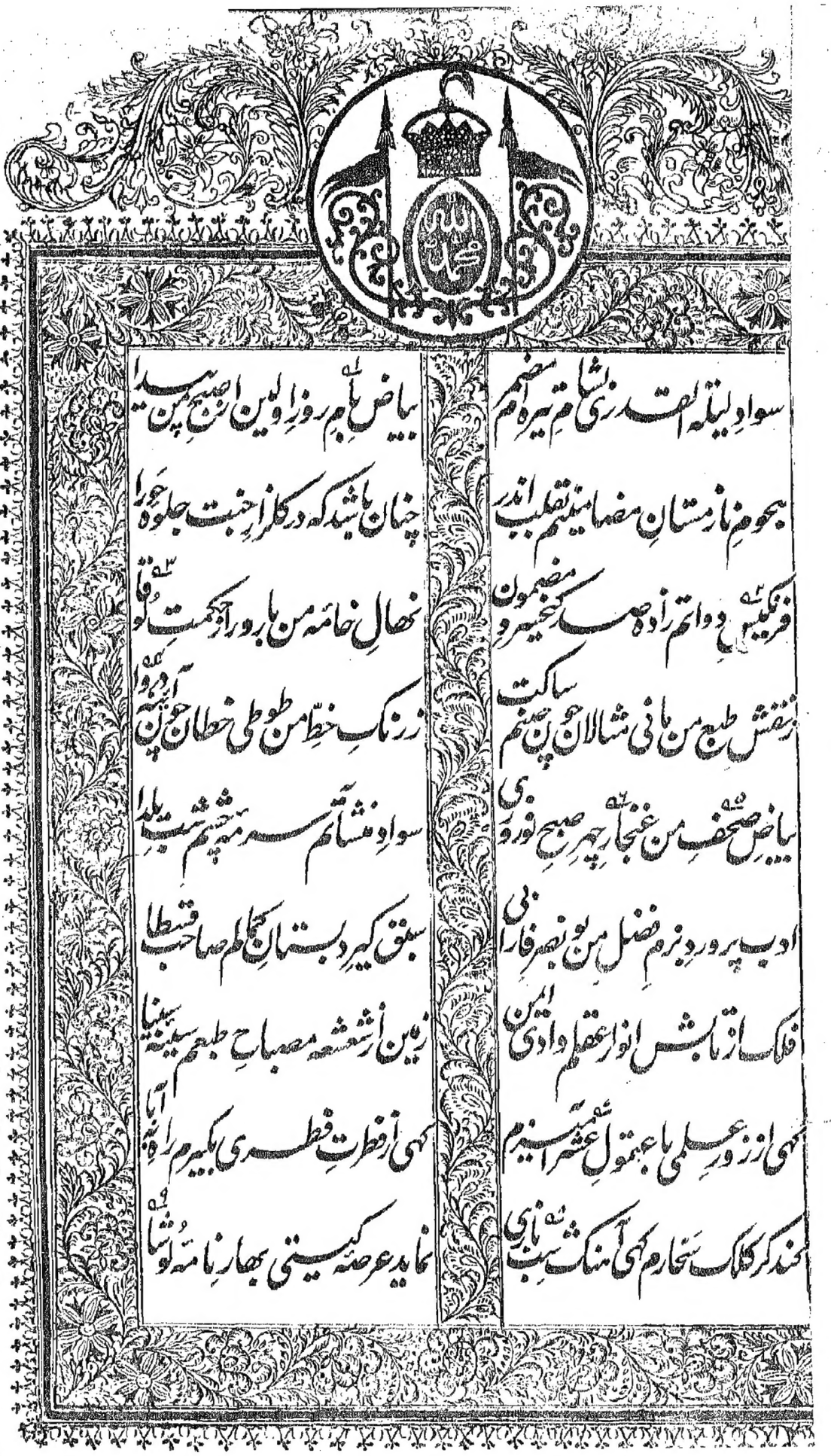

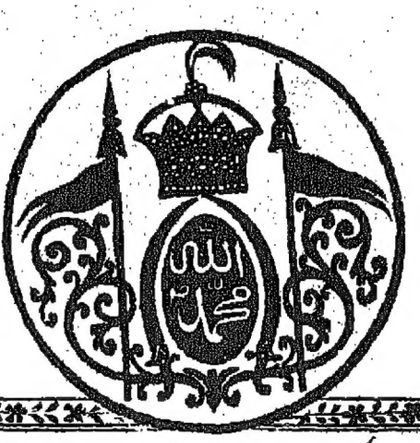

نسیمی کر وزد در گلستان از طبع رنگینم
ز شاخ بوته سوسن بخندد لاله حمرا

سحر کر اسرایم بتکی با لحن داودی
برقص آید چو طاؤس گلستان خنجره صهبا[1]

اگر از مطلع فکرم مه مضمون شود طالع
نیاید تا قیامت در جهان تاریکی ظلما[2]

دخان آهِ من کر ده سیه مرآت اسکندر
نسیم نالهام آشفته زلف پرچم دارا

به صیت عسکر معنی وجوش لشکر مضمون
بگیرم باج از تبت[3] و بربایم تاج از جوزا

منم آن ابر باران کو سخن بخشش که کلک من
بجای قطره شنجرف ریزد گوهر دریا

گشایم عقد ابروی قضا از ناخن خامه
نمایم عکس اسرار قدر در صفحه بیضا

بشوید چهره ام هر صبح آب رحمت یزدان
بتابد طره ام هر شام آرایشگر دنیا

اگر مرد خدایی صفتم بیش ازین بینی
که هستم از ازل مدحت گر آن صانع یکتا

---

[1] صهبا: خمر و شراب
[2] ظلما: تاریکی
[3] تبت: بزرگ

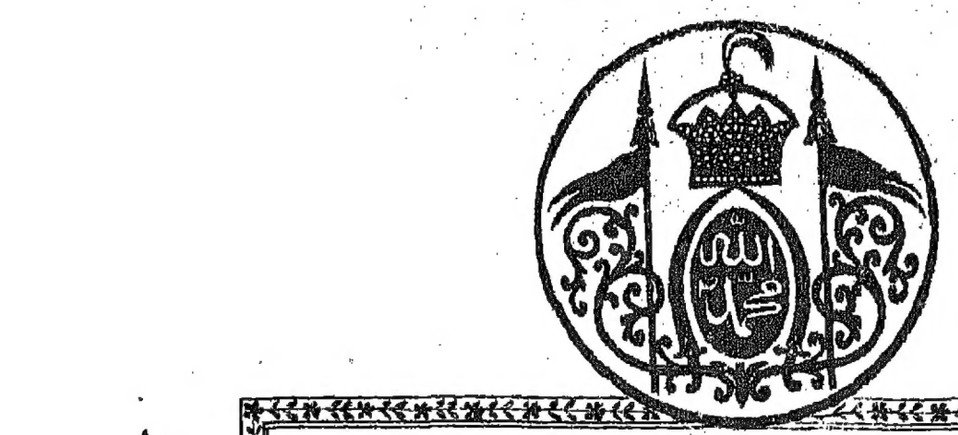

ائی کو مُبرا از زوال و صمت نقصان
الٰہی کو مُعرا از عیوب و قبح و استیحا

ل اوست در ہستی چہ در بالا چہ در پستی
بعشق او کند مستی اگر پیر است و گر برنا

بان از نوحہ و آہ و فغان و شیون و ماتم
نہان در غمزہ و انداز و عجز و ناز و استغنا

روزان نور او در خاک و باد و آب و آتش
نمایان جلوۂ حسن و جمالش از ہمہ اشیا

نج طرہ سنبل صدائے نوحہ بلبل
نسیم عطر بیز گل شمیم زلف ہر زہرا

شق روئے صُنعش ماہ کامل جامہ کتان
بزم شوق دیدش مہر خاور دیدہ حربا

رنشہ است اندمل و کز عطر است اندر گل
ہمان نکش بجز و کل چہ در شہر و چہ در صحرا

سرور و جد و کیف می صدائے کرنا نی
بہار گل خزان دی بسویش میکند ایما

آن ہستی کہ از مرآت کونی عکس صُنع تو
چنان ظاہر کہ حسن نیرنگ از چہرہ عذرا

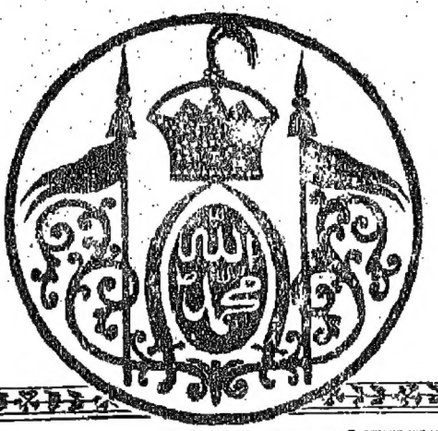

توئی اوّل توئی آخر توئی باطن توئی ظاهر
توئی ملجا توئی مبدا توئی ماوا توئی منشا

توئی عاشق توئی شائق توئی خالق توئی رازق
توئی فائق توئی سابق توئی صادق توئی مبنا

ترا خواهم ترا جویم ز تو خواهم ز تو گویم
برای عشق تو پویم بسر دارم ز تو سودا

چمن از قهر تو زندان و من از هجر تو بستان
قمر از نور تو رخشان کهن از فیض تو خضرا

سمه علم و نوال و جود و آمرزش ترا اوجو
سمه کبر و عنر و غنج و کبریائی ترا زیبا

مدیح ذات بی همتای تو آئین انجمن
ثناهای صفات بیحدت دیباچه انشا

جمال وحدتا و آشکارا از کثرت هستی
کمال قدرت او مختفی در پرده اشیا

کهی شد طیلسان زاهد و که برنش مغ را
کهی شد کعبه اسلام و گاهی معبد ترسا

کهی در کسوت یوسف بهشت زندانی
کهی ز اغماض از حال بحیا گشته بی پروا

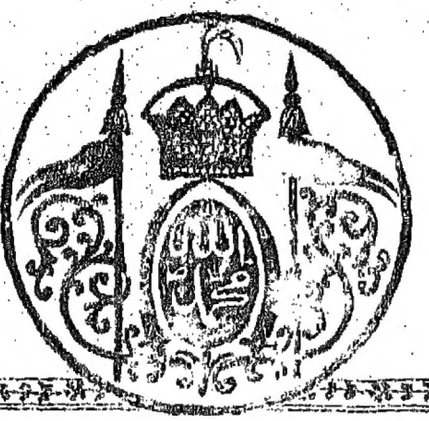

که اسمعیل را آرد بزیر خنجر مژگان
کهی نار خلیلی را نماید جنّة المأوی

کهی نذر ذوالنون آرد ز غیرت ماهی کانی
خلیل آسا شود بر او گلستان آتش سوزان

کهی دارد نمایش حسن پرده سوز او کاهی
نهان در برزخ کبری پیدائی ست ناپیدا

رسول مصطفی ختم رسل محبوب جزو و کل
مه برج توکل مهر چرخ شیب و بطحی

اساس و راس عدل و دین ثبات و آب و طین او
مشار آیت یسین بهار جنت طه

طراز تیغ دولت دوش منهاج جلالت
نگار پرچم عصمت بهار روضه لولاک

ز ناب نبوت کوهسر گنجینه قدرت
رموز آموز ما دوی خطیب علم الاسما

بود شه سبحان الذی اسری نام او
هم ایدوله تقاب قوسین آمد آن مشهور او

شهی کز قوت عاجز نوازیهای عدل او
بفرد و بر هزبر چرخ اخضر شرم دیبا

ع ذوالنون
ع حضرت یونس علیه السلام
ع نون ماهی
ع سوزانیدن نمرود
ع برهان جامع
ع بیرق چوبینی علم

شه طرسان جاه
ع چوبه سرکه
ع لولا اشارت
بولاک لما خلقت الافلاک
ع ترجمه بکلمه بشیر
منتهی الارب

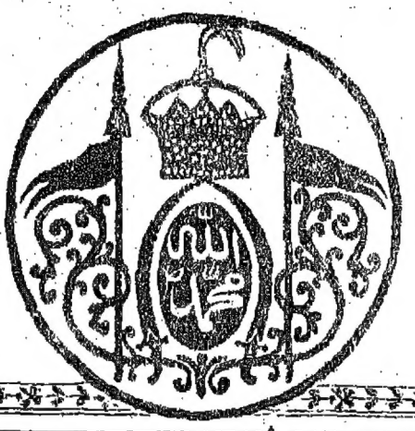

بروز هنگام هیجا نعره‌اش شبدیز و شیر — نشاط از خواب و شوخی از خرام و نشئه از صهبا

عرق آلوده جسم دشمنش در رزم گر بینی — بدانی روح را گریان بحالش از تمام اعضا

حسودش چون نباشد زرد روز هنگام جان دادن — که خونها میشود از برق تیغش در بدن پیدا

نمرا نفر را چنان بربود عدلش از رهِ کینی — که ننماید کهی چشم خماری فتنه بر پا

پرنگش بر سپهر نیلگون ماهی اگر بینی — وگر چهر منوچهری فراز کوه مانو شاه

مخطط عارضش مخلوق را تنزیل ربانی — معنبر گیسوی او عرقه او ثقای سر دروا

بحار بخششش جود و سخا کز دست او داد — نرسته معدن لولو برسته نخله خرما

ایا در بزم نعمت عندلیب مدحه خنیاگر — ایا در محفل مدحت ثناخوان ذات همتا

بفرقان سالت ذات پاکیت گشت بسم الله — بفرمان جلالت نام نامی تو شد طغرا

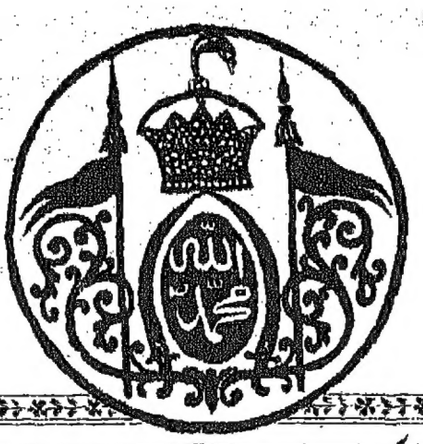

چه آن چشم خدا بین و چه آن گیسوی عنبر بو ق چه آن دست کهربار و چه آن لعل نگین سا

نروید غنچه از عبهر نباشد مشک در تربت نبارد ابر در نیسان خیزد لعل از خارا

کلاب افشانی ابر نوالت میکند زائل خمار نوم از همره غبار صرصر از شهلا

شکستی خورده از سلک کمندت عالیه نکبت مسلسل چنبری لف تتار زلف و یغما

بعالم گر نسیم خلق او در استر آید چو حوری برد مد مشوری ز خار سر کشش ببدا

نوالت گر عبیر افشاندی اندر بند و بنکاله شدی چون لف یوسف بر تن و بر کمر اکمرا

سنان کش تیرهٔ خطی تو مار سیه دندان زن همان ماری که مست اندر هانش مضمره رخشا

رود در جوف عبر اگر تف شمشیر سوزانت عظام مردکان از قبرها بجهد سپند آسا

گر عکسش بر افتد بر سپهر نیلمی مغفر شود در دم دو پیکر لیش مانند جوزا

مکلّل بار پرِ دُم خاکِ همه نازت که جولان — شکسته بازوی سیمرغ و بسته شهپر عنقا

فلک سیر و ملک طیر و استدلال تخیّل دم — معنبر یال و طوطی بال و برق اندام و عنقا آوا

نگاهش کیسوی سلمی فسارش طرّهٔ شیرین — دمش مرغولهٔ لیلی نعالش ابروی عذرا

همین بس مدحِ جولانِ آبِ لامکان تارت — به او ادنی گشایندت ازین دنیا و ما فیها

برای نظمِ عالم پیشکارانِ جنابِ تو — دوند از کهکشان پشتِ فرِ فلکِ مضا

نشد چون گرمِ جنبش بهرِ تقبیلِ سُمانِ تو — ثوابت را زان رگشته لاحق رنجِ استسقا

ز هجرت عرصهٔ دوزخ نماید زینتِ مینو — بقهرت در بساتینِ جنان خشکی شود پیدا

هلد اجسادِ حسادِ ترا ارواحِ آسیمه — دمِ غیظت بمضمارِ وغا از بانگِ جان فرسا

سبک رفت از جهان دینِ مسیح و یونس و موسی — گران شد چون کتابِ تو سوی دنیا و ما فیها

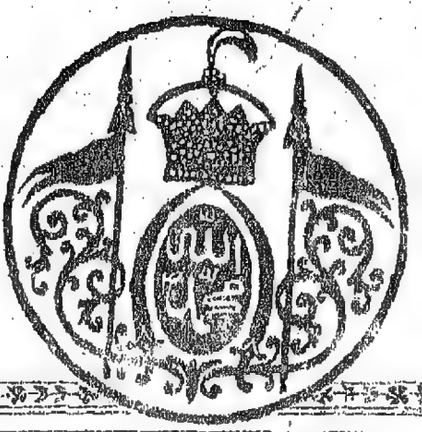

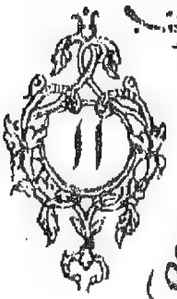

برود و شت سما نا مسجدِ دو القبلتین آمد
ز شیر و شهر عیش و سرور سینه زیرا

بصد تعظیم و صد تکریم مسجودِ جهان آمد
یکی چون مسجدِ اقصی دگر چون مکه و بطحا

یکی را پیرِ رنگین شهادت زینت تابک
یکی راحله زرینِ خلافت برتنِ رعنا

سزد بر آن کمند کرصد مزا ران افتخار آدم
رسد بر این نماید کز فراوان نازها حوّا

بتا بد آن یکی از راهِ طیبت[۱] نیچه کردون
ربا یدد یکری هنگام بازی سرِ کلِ غبرا

بمومن دستِ مهرِ آن دهد سرمایه راحت
بکافر ترکِ قهرِ این بود آماده یغما

حسن آن سرورِ دین کز شمالِ خلقِ[۳] او
شد روی زمین چون صحنِ کاخِ رضوان زیبا افزا

حسین آن پادشاه اتقیا کز پرتو دا تش
شد حسن شریعت چون جمالِ حور روح

شهنشاها تو آن هستی که از فیضِ نگاهِ تو
سما نا کور مقصری[۴] شیوه ما نند زرقا[۵]

[۱] طیبت
[۳] خلق
[۴] مقصری
[۵] زرقا

بحق این دو غلطان کوه بحرین عز و شان — فرست آرامش و راحت پی نواب عالیه
بله دریاب از طرز تلطف پادشاه من — که میدارم بلطف خاص تو صد ناز شها
نیندازی نظر بر من دریغ است — وگر بینی بسوی من شود قرص فلک فرسا
کنون نوبت زند چشمک که بسر آتا دم محشر — ادب گوید مده از کف عنان اختصاری ها
مروزین بشتر زنهار در راه ثنا خوانی — مپوزین پیشتر در وادی مدح و صفا تاش
چکامه ختم کردی بر ستایشها بحمدالله — کنون بدمست شو از باده این شیوه ها
بکش باصد شغف حرز دعائی را بسر اندر — بکن دست و بغل خالی ز شیرین لعبت اشنا
اشارت رفت چون از غیب سوی من قوام — بتحریر دعا نیکو نبود هم بیضا
الا تا در جهان پیدا شود از باری نیسان — سحاب از چرخ و قطره از بر و از قطره در رخشا

بیارد با هزاران عجز پیشِ خادمانِ تو
کمانِ نو شه شهب تیر و حجن شمس جهان آرا

مدح امیر المومنین حضرت عمر بن خطاب رضی اللہ عنہ

سحر کہ خسرو خاور فروکشاد نقاب
کشید سر بگریبانِ ماجتر مہتاب

عروسِ دہر بپوشید برقع رزین
عجوز چرخ زبر کند و پیر کوتہ شباب

فشاند بال چو شہبازِ آشین مخلب
کر سخیت ظلمت شب بچو سہمد یدہ غراب

شعاع کستر چالاک و چرب دستِ ضیا
کشید بر درِ ظلمات سیکون جلباب

پی علاجِ خمارِ شبان بتانِ نجوم
یکان یکان ہمہ بستند چشم خونشن بخواب

صبای نخلہ بیز و نسیمِ غالیہ سا
فکند چادر نخت بکاشن شاداب

دماغ لالہ بیو یائے ہوا مزکوم
دہان غنچہ بتر طیب آب پر زلعاب

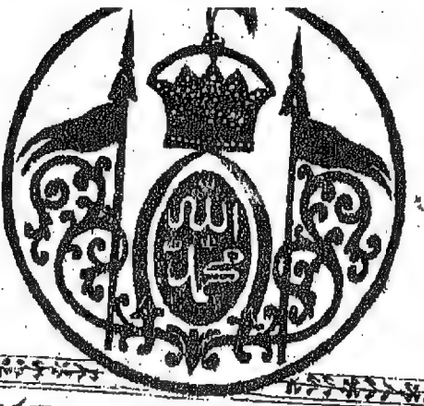

شقیقِ بوقلمون جلوه محوِ شکرخند — شکوفه طرب انگیز بر شکیده حجاب

زمین ز لاله خودروی جام نسترنک — فلک بجوشش شفق سا تگین لعل مذاب

برای دفع شکرخوابِ غنچگی شنبم — فشاند بر رخِ گلها هزار قطره گلاب

سحر دمید سحر کز نوای بلبل و سار — عیان ز کنج چمن گشت لحن چنگ و رباب

سحر دمید سحر کز عقارِ آذرگون — چمند در ره و برزن صبوحیان شراب

سحر دمید سحر تا درازیِ شب را — بتیغ صبح بُبُرّد ز عاشقِ بیتاب

سحر دمید پی عیشِ عالمی لیکن — دلم ز نیخِ حوادث بکو نه کو نه عذاب

کهی ز کیدِ حسودان مثالِ دف کوفت — دمی ز جورِ اقارب بنالهٔ چو رباب

کهی بعشقِ لبِ لعل و اغدل چو شقیق — دمی بهجرِ پری چهرگان چو زلف بتاب

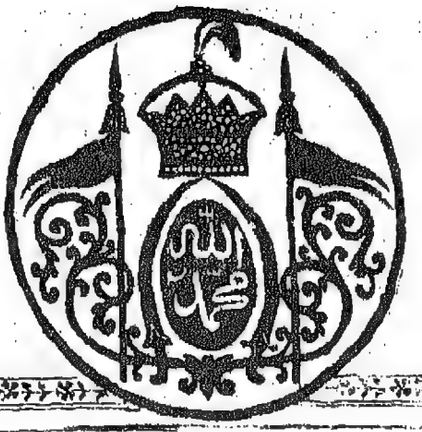

اجگر بنارِ الم چون سپند در مجمر	دلی بلرزه رغم مثلِ قطرهٔ سیماب
سفید گشته چنان موی من شد اندر بین	که هیچ رنگ نگیرد بصد نزار خضاب
کمی نشد که غبارِ الم ز دل شوید	بجوش آن اشکم نرا چون سیلاب
چه بندم بطمنم نالهای سینه شگاف	که گشته کثرتِ ناسور در دلم نقاب
به عسرت آنهنم دل و گر چه چاره کنم	که عشرت از دو جهان گشته چون وفا نایاب
اگر سوال کنم حاجتی ز کس آرد	بلب نیامده بر دادِ آن سوال جواب
چرا زنند همی دستِ رد بسینهٔ من	که بهرِ تارِ نفس هست خارِ غم مضراب
دوای درد دل خویش از کجا آرم	چو هر کسی سوی من افگند نگاهِ عتاب
مگر روم پی فریاد رو بری کسی	که نام نامی او هست زیب هر کتاب

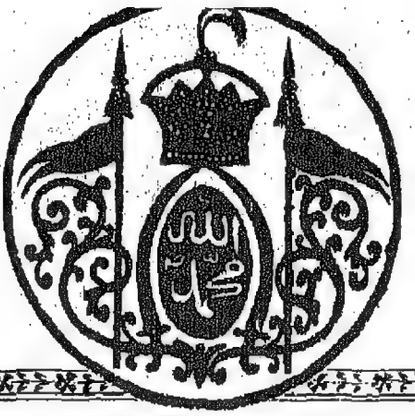

وزیرِ شاہِ رسل آصف سلیمان جاہ — معینِ ملت و مذہب عمر بنِ خطاب

خطیبِ عزت و عنوانِ خطبۂ تحریم — ستونِ کعبۂ دین زینِ منبر و محراب

قمر وسادہ و کرسی سریر زہرہ بساط — سپہر طارم و خلد آستان و عرش جناب

دہم سپہرِ جلال و نہم بہشتِ نوال — سوم جہانِ کمال و ہشتم جنانِ ثواب

اگر بغرب درخشد کواکبِ حسنش — دیارِ زنگ شود رشکِ روم و ملکِ یاب

ز چشمِ خسرو شیرین فسانہ فرہش — ربود چون دلِ فرہاد نقدِ شیرین خواب

بدید ہای مقیمانِ کوچہ طلبش — ہمارہ خاشۂ بہ زرقا قم و سنجاب

براہِ قہر و غضب دستِ او برو زِ جہاد — ق نعوذ باللہ اگر تیغ برکشد ز قراب

اجل نہد سرِ ابطال بر دمِ شمشیر — بدان مثال کہ اطفال کوی در طرطاب

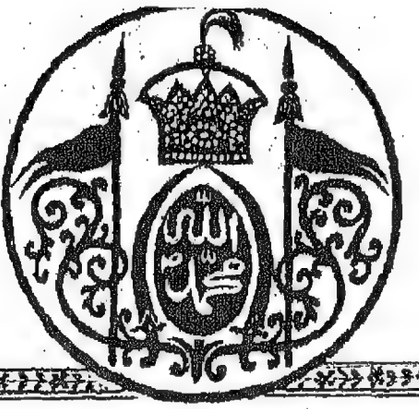

تو آن رفیع جنابی که آبیار ات
بجاه باغ نسازند چرخ را دولاب

جوانه آن بخت تو بر سریر کیتی
سزد عجوزهٔ ایام را دوباره شباب

به پیش نعرهٔ رزم تو صیحهٔ[51] ناقور
چنانکه پیشگهِ تندری[52] طنین دبابت[53][54]

نساختند بقصر تو مهر را قندیل
ازین سبب همه شب رو نهد بزیر نقاب

بدست راد تو صد کان لولوی لالا[55]
بود حقیر تر اندر نظر ز موج سراب

خلیل سازد بی مهر تو براعیل
همان که رستم دستان نمود با سهراب

بسعی ماشطهٔ فتح ابروی تیغت
ز خون دشمن سازد هزار گونه خضاب

عجب سمند سبک خیز زیر ران داری
که هست سرعت او بیش از صبا و سحاب

برزم دیو ملک خصلت و ببزم پری
بحزم[56] عقل درنگ و بعزم دهر شتاب

۱۷

پی سواری تو سعدِ اکبر نی زمین — برای دفع شیاطین دین چو تیرِ شهاب

تبارک الله ازان تو سنِ مجره لگام — ستاره میخ و ثریا ستام و ماه رکاب

زمین ثبات و فلک سیر و باد رفتاری — که با کمالِ جلادت گهِ ذهاب و ایاب

به ضربِ سُم شکند پشت و گردنِ مریخ — کجا کند سرِ نعلش برنده پیلِ سحاب

خوشا کسیکه طوافِ حریمِ تو بکند — همیشه تا دمِ محشر مشاهده کرد اب

بدا بحالتِ آنکس که سر نسازد خم — ز ابروانِ تو بیند چو عنبرین محراب

پی ملاحظهٔ ارتفاعِ نیرِ دین — کفِ تو ساخته ایزد بشکلِ اصطرلاب

نظامِ عالمِ دیگر قضا چو بنیافت — نجسته ذاتِ ترا خواند بهرِ استصواب

فلک بهوی خصالِ تو ناقه مشکین — زمین به نکهتِ خلقِ تو کانِ عنبر ناب

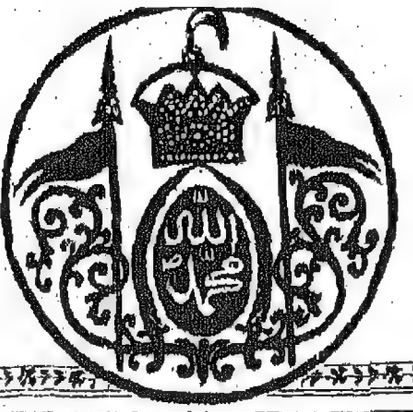

بجوشِ مهر تو خون ار بجوشد ای عرق
شود چو ارقمِ پیچین در بدن اعصاب

چو جبرئیل بدرگاهِ تو هزار سفیر
بزنگِ رضوان روضهٔ تو صید میراب

مجاورانِ حریمِ ترا همیکوید
ملک بمرشک که طوبی کهم و حسن ما ب

چسان بلند شود کردنِ فحولِ فحور
که احتسابِ تو کرد یده هست طوقِ رقاب

چه گویم از بُرشِ خنجرت که چون ضیدن
جدا کند بکهِ ضرب نشه ز اشتر اب

اگر گناه کنم در علوِّ مدحتِ تو
بدل نسازم آنرا بصد هزار ثواب

وگر خطا برود در ثنای نورِ قلم
فرشته بوسه ندد بر خطا ز راهِ صواب

بسوزِ هجرِ تو چندان نموده ام فریاد
که دود آهم بر روی چرخ گشته حجاب

ولی چه سود که زامراض و فکرت اندوه
شبانه روز بجان ست صید عناد و عذاب

خدایگانا انصاف کن که تا بکجا
بجانم از صدمات و غموم سینه کباب

بچار موجه هستی تو ناخدا هستی
غریق لجّهٔ بحرِ غمم مرا دریاب

اگر برانی بارت سپاس خواهم داشت
که کفر مست شکایت بمذهب ادباب

وگر بخوانی رطب اللسان نخواهم بود
بشکر بذل و نوال تو تا بروز حساب

بعزّ ایزد و جاهِ رسولِ شانِ بتولؑ
بحشمتِ خلفا و بعصمتِ اصحاب

بآن ذبیحِ بیابان کربلای بلا
بحقّ او که بنوشید زهر چون جلاب

بآن ائمهٔ اثنا عشر که دستِ هوا
نخرده عطف عنان شان کهی زراه صواب

باولیای جهان و باصفیای زمان
بسینه صافی او تا دو پاکی اقطاب

که عرض کن همه حاجاتِ تن بپیش نبیؐ
بسورتی که شود سنگ از شنیدن آب

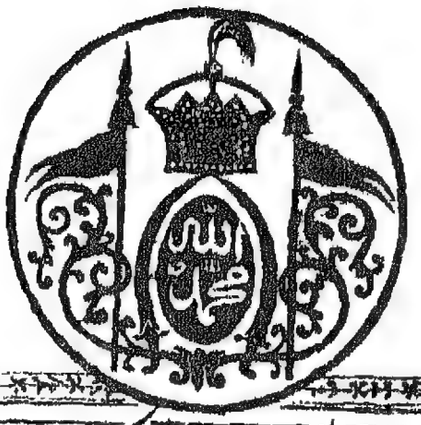

کشید گرچه بطول آنچنان حکایت من
یقین که در همه عالم نگنجد از اطناب

منوز اشاره کند دل که تا شبر بکوی
بساؤل ادبت گویدم که بس بو اب

له بهوش بیاو زیاده هذره مکو
که از طریق ادب نیست کثرت اسهاب

قصیده ختم نماید دعا که می آید
کلمه شکسته اجابت نرخ پی اطراب

همیشه تا که نماید تبسم خوبان
درخش رشته پرین زلعل گون عناب

بسرو نعره زند تا قلندر قمری
به بحر نوحه کند تا که بلبل بیتاب

بعیش و رنج بماند محب و دشمن تو
یکی به میمنوی راحت دگر بنار عذاب

نسیم خلد برین خاک پاک قبرت را
همه عبیر نماید تمام عنبر ناب

منقبت امام ضامن ثامن حضرت علی موسی رضا علیه السلام

تا هشته دوزلفِ مسلسل بر آفتاب — داری بزیرِ هر خمِ هر چنبر آفتاب

قدّت قیامتست و رخت محشرِ دوز — یک نیزه دورتر نشود از سر آفتاب

خالِ معنبرینِ تو بر چهرهٔ آتشین — یا آن ستارهٔ کیوان بر آفتاب ق

یا مندوی نشسته در آغوشِ حورِ عین — یا سایه کرده گلّهٔ ابری بر آفتاب

رخسارِ دلفروز تو گر پرده بفکند — از شب کشد بفرق سیه چادر آفتاب

لعلِ تو در فسرده از رخ و رخ فراز قد — در خلد هست زهره و در کشمر آفتاب

تا بد ز تابِ خدِّ تو یک آسمان قمر — باشد ز عکسِ روی تو یک کشور آفتاب

دریا بیادِ حسنِ تو گر موج زن شود — گردد ببطنِ هر صدفی گوهر آفتاب

از خط کشیدن حسنِ تو طغرای عنبرین — بر صفحه که هست ازان کمتر آفتاب

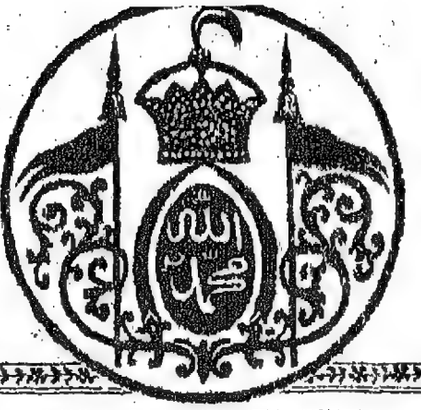

پروین نماست جبهه تو از عرق برو — آغشته است یا به می کوثر آفتاب

بینم ز پنجه تو در آغوش خویشتن — کف الخضیب در شفق و در بر آفتاب

داری دو لعل لب چو نگین شهنشهی — کو را وصیف کشته مه و چاکر آفتاب

بدر الدجی امام رضا سر ور یگه هست — زشتن چون نگینش در خنصر آفتاب

ارغنده شیر رزمی کز خوف حملهاش — چون روبه ضعیف شد لاغر آفتاب

شاهی که از طپانچه گردان فوج او — کرد دکبود چهره چو نیلوفر آفتاب

ترک فلک نه ساید اگر جبهه بر درش — فی الفور ش از شعاع زند خنجر آفتاب

بهر شمول مخزن او خازن قضا — پیدا نمود صورت قرض زر آفتاب

باشد که حاجبان درش ایلقی زنند — بر آورد مثال سما شهپر آفتاب

۲۳

مشاطه وش برای جوارین دهم ۱ ... ز اختر آفتاب
می آرد از شعاع دو صد زیور آفتاب

آن سروری که رخته طرح نشیمنی ... در سقف کاخهای تو چون سر آفتاب
گر خضر جلوه تو نمی گشت رهنمون ... تا حشر بر نیامدی از خاور آفتاب

سر میکشید بشوق لقای تو سحر ... عشاق وش ز مشکوی منظر آفتاب
چون کیمیا بچشم جهانی شدی عزیز ... موئی ۵۴ بدست را تو دلو کشتی گر آفتاب

چوشد ز احتساب تو چون شیر و انگبین ... اگر افکنند در خم و در ساغر آفتاب
در فرضه کمال تو مرجوی کهکشان ۵۵ ... در روضه جلال تو سرعبهر آفتاب

آید بگرد قصر تو چون برگ پر آسمان ۵۶ ... باشد به بزم مکاه تو چون مجمر آفتاب

تا کشته زیب منطقه[۴۰] اتیغ خونفشان — خمش هلال عید شد و جوهر آفتاب

جز نیلگون پلاس[۴۱] فلک تو بیکپس ندید — در کفّ ماه تاب زحل پیکر آفتاب

ویحک ز اشقرت[۴۲] که همی دارد از رکاب[۴۳] — روز و شبان زمین و در اسپر آفتاب

نگذاشت چرخ کحل غبار سمش زان — کردید روز کور مسه و اعور[۴۴] آفتاب

در خانهٔ[۴۵] شصت خم تو نه آسمان اسیر — وز رمح[۴۶] سفت باز تو بی مغفر آفتاب

از خوف حملهای تو از سرخ[۴۷] نیمهین — بگرفته بهر امن سپر بر سر آفتاب

روشن شده است بر تو حقایق ازانکه هست — از علم حق نهانت تقلب اندر آفتاب

رفته ز حاجبان تو رضوان بباب خلد — آمد برای سجده ترا بر در آفتاب

رایش ز فیض طبع تو کر میگرفت نور — میساخت جای آینه اسکندر آفتاب

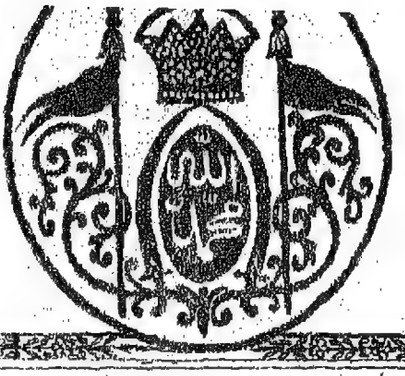

باشد اگر مخالفِ حکمِ تو برکشد — تخمِ خود از قبیلهٔ نور بخرد آفتاب

شمسِ سپهرِ شمسه ایوانت شد کنون — باید بتافت بهرِ جهان دیگر آفتاب

نازان چو نو عروس نشیند بحجلهٔ گاه — گیرد بمالِ ذات تو کر شوهر آفتاب

منکامِ سیرِ کنگرِ قصرِ رفیعِ تو — بگذارد او دست بر افسر آفتاب

ای بر درِ جلالت تو مدح خوانِ چرخ — واندر ثنائهٔ تو شکسته تر آفتاب

من در مدائحِ تو بنازم بخویشتن — زانسان که چرخِ چارمِ خضر آفتاب

بدتر ز مردهٔ ریگ شناسم کلاهِ جم — دانم زبون چو ذرهٔ دشت دور آفتاب

لیکن کداخت نائرهٔ حدتِ مرض — جسمم چنانکه پیکرِ شمعی در آفتاب

رفته ز من شفا و تو برخوان و آنچنان — رانم شش جهاتش چو پیغمبر آفتاب

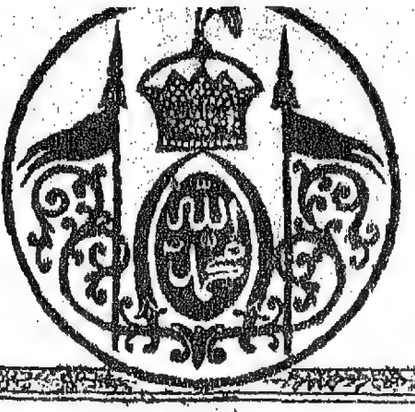

تا غازهٔ نضارت و زینت بخود دهد — مالد بچهرهٔ گل و سیمین بر آفتاب

صبح امید چشم حسودت نه بیند آ — تا روز حشر گرد شود دشمن بر آفتاب

منقبت حضرت سید الساجدین امام زین العابدین علیه السلام

نوبهار آمد جهان را رونقی دیگر گرفت — بوم و بر از غنچه و گل صد فروزیور گرفت

قهرمان فر و دین از بید برگ و پلغوزش[52] — بهر قتل بهمن و دی دشنه و خنجر گرفت

ساقی بیاک نوروزی با عجاز خضر — از شقیق و ژاله[53] در کف باده و ساغر گرفت

از شمیم ضیمران[54] و از نسیم غنچگان — خاک باغ و راغ[55] یکسر نکهت عنبر گرفت

شوخی چشمان حورالعین بشوق سیر گل — آمد از فردوس و جا در دیدهٔ عبهر گرفت

چشمه سار سنبلستان آب گوهر بر شکست — آبشار موج خیزان طعنه بر کوثر گرفت

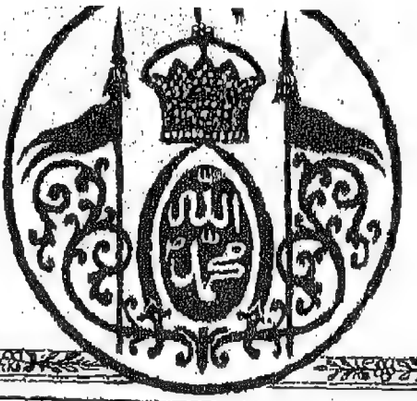

نیست سنبل زیر نرگس لیلی شبگون عذار — صد دل مجنون بزلف عنبرین جا گیر رفت

در تهِ برگ است شاخی یا عروسی از حیا — خدِّ خود در شقه فیروزه گون معجر گرفت

بهرمان چون شیشهٔ لعل مذابی شد عیان — ارغوان از خرّمی رنگ می احمر گرفت

صحن گلشن از ریاحین دُرّ گه صباغ گشت — دامن صحرا ز گلها صورت کشمر گرفت

حُلّه پوشان جنان در چلّه شبسته زرنگار — زمردین تشریف زمست تا جهان دیگر گرفت

غنچه گل کرد از برای دست بوس شاخسار — تا خدیو نامیه جا بر شاخ و بر کر گرفت

عارض خشخاش نسرین نور پاشید آن چنان — سر بسر یک بیابان تابش کوثر گرفت

مرغکان گشتند زانسان نغمه زن کز انفعال — زهره زرّین ستا سر در سیه چادر گرفت

چاره عقرب گزیده هم سیه بر بود — طرّه خوبان ازین رو رنگ سیه بر گرفت

---

۱ شقایق ۲ شبدر بالگ سرخ و خوش ۳ بهرمان روزن آن ۴ لعل مذاب کنایه ۵ ظرف ۶ صباغ ۷ کشمر ۸ زمستان ۹ ارغوان ۱۰ سیه بر

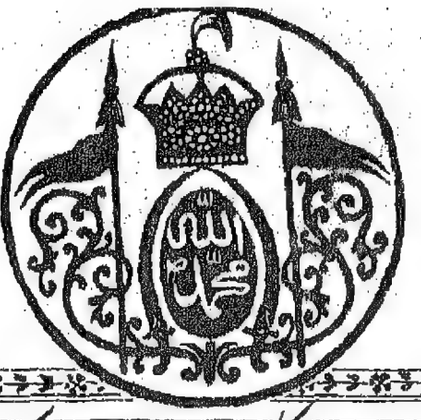

تا زند قیفال[1] مجنون مشربان در جوش گل
شاخ ها چون کودکان از خار بن نشتر گرفت

با جیوش فرودین دارای ابر نوبهار[2]
راه چون سد سکندر بر دی و آذر گرفت

از وفور حسن می بحر نجور بزم شاه
لاله احمر بکف یاقوت گون ساغر گرفت

ماه تمکین مهر اوج دین علی ابن الحسین
کز نهیبش لرزه بر اندام هفت اختر گرفت

آنکه با عقل فلاطون و به تیغ لاله گون
تاج از خاقان ربود و باج از قیصر گرفت

آنکه هفت اقلیم و شش سوی و سه روح و نه فلک
با نهیب نعره گردان کمند[3] اور گرفت

بهر حفظ دین و دولت احتساب عدل او
فتنه را بیضه شکست و ظلم را اختر گرفت

لعل کلگونش بر عارض چو بینی دانما
گلشن فردوس را سر چشمه کوثر گرفت

همت و افضال او صد خلد بی اندیشه داد
صولت و اقبال او صد ملک بی لشکر گرفت

رزمِ او تاراج کرده هم جنوب و هم شمال — عزمِ او از باختر تا سرحدِ خاور گرفت

رحمتش چون شد شفیعِ عاصیانِ مجرمان — آن عرض کز آتشِ دوزخ ز جوهر بر گرفت

خُفت تا نوشابهٔ اقبال در آغوشِ او — هفت کشور از سرِ نو فرِّ اسکندر گرفت

کرد در آرجاسپ[51] را بستد بگرز اندر نفیر[52] — ذاتِ او بار است بازی جمله بحر و بر گرفت

رستم ار بگرفت اقلیمی بگرزِ کاوسار[53] — او جهانی با پرندانِ[54] اژدها پیکر گرفت

آن شهنشاهی که دستِ جرأتش دیو و نبرد — شش جهاتِ صد جهان با ضربتِ شش پر گرفت[55]

از درِ آتش فشان تیغِ تو در صبح و مصاف — رنگ از لعلِ بدخش و درخش از کوهر گرفت[56]

کینه در مرگ مصوّر آن پرندآور[57] بگر — آب از خور تاب از زر تیزی از آذر گرفت[58]

خالِ لیلای ظفر آن ترکِ[59] عنبر فام تو — حسن از رخشنده مه رنگ از نفیرِ خ گرفت

چون ہم نسبت است بیت برقِ خاطف را کہ او
این ہمہ تندی و شوخی و ام ازان اشتقاق یافت

سوط برقی خورد در عہدت ز دست محتسب
رود کی آسان سہو اگر مزمر کرفت

جندار مشیت کہ از سہم سندان چار
چرخ ترسی از خورِ خاور سپر بر سر کرفت

آن توئی کز نعرہ شندر نہیب غارِ یاست
مدتی صور قیامت درس شور و شر کرفت

نسر واقع را فلک بکرفتہ در چنگال خویش
پیچ نکرفتہ اکر یک مرغکِ لاغر کرفت

ویحک از عنقای زرین چنگِ علم کاملت
کو جہان را از ازل چون مسئلہ در اغر کرفت

مالکِ ایجاد و تکوین زاد چون طفلِ امل
دایۂ انجاحِ تو او را بہ بر اندر کرفت

چرخ خواہد نقدِ انجم را بہ بنگاہ پیش دہد
تا عروسِ ملک و ملت چون تو شوہر کرفت

زورقِ امید ما را ایمن کشتہ از طوفانِ یاس
بر فراز جودی جودِ تو تا لنکر کرفت

پیش دست لطف دریا بخشش و دربار تو
ابر از قوس قزح دامن کشیم تر گرفت

چتر زد طاؤس زرّین بال کلکش در ازل
چون قضا انگار اوصاف ترا در بر گرفت

لوحش الله تا کشیدم نغمه در وصف تو
بوسه از لبهای من حسان مکرر بر گرفت

از دعایت خسرو ارطب اللسان خواهم شدن
تا ک دلم آتش ز تحریر چکامه در گرفت

دائما در صفاتت کوشوار دهر باد
گنج بیانش خامه نواب صندوبر گرفت

منقبت حضرت امام باقر علیه السلام

نمار شام که عقد کهر نگار پرند
جمیله فلکی در کلوی خود افکند

برای مقدم شاه شبینه کاخ سپهر
شد از نجوم و دراری چو خلد آئین بند

من از نظاره معشوق محو عیش و طرب
نگار من بصداع خمار زار و نزند

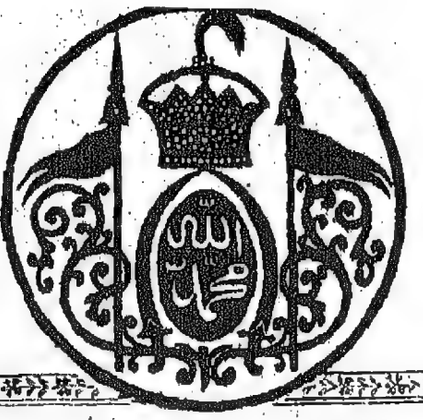

نمود فازه اش اعجاز انشقاق قمر — بداد با سمک او دو هلال را پیوند

چکید از صدفی سلک لولوی شهوار — برخیت شور خموشی میان شیرین کند

گرفت رنگ شکر فی عذار گلگونش — فتاد طرفه شکستی به تابدار کمند

بخشم و غمزه چه جنگ او فتاده بدید — پی خرابی یغمای عاشق یار بند

چو یافتم بخمارش بخادمی گفتم — که زود آر ریحق و در کشاده به بند

بگیر جام مل و طرح نو بهار انداز — بیار جور منقی و نقل و نغزک و قند

سبک برفت و سبک آمد و سبک آورد — همه زلوز و شراب و کباب خنداخند

زباده ساغری ساختم چنان شناور — که غرق بحر عرق شد ز موجه اش آروند

درون لعل لب او برخیتم راحی — که از روائح آن روح میشدی خرسند

نسخه دوازاف بعضویت سیاحان گردیده شد ۱۲۵۱
نقل انچه بود از شراب خورندوان
لفظ در صراح بالفتح است و در قاموس بالضم
نغزک بالفتح و در فرهنگ محمد ادریس بالضم

می که دُردِ وی افتد اگر برونی مین — ز ذرّه ذرّه بخیزد فلک فلک تا کند

می که چون بجهد قطره صریر از ان — سواد زنگ بدیجور بید از بر خند

می که جرعه او ار بکام زال رود — گمند بناخن فرسوده صد هزار الوند

فروغ سینه و نور بصر سرور دل — نشاط جان و قوام بدن عبیر دزند

از و کلیل چو چران خلد بذله سرای — از و سفیه بسال حکیم دانشمند

کشید چون زمی لعل ساغری و سه جام — حیا بکتم عدم رفت و کشت مست و لوند

هلید بر رخ روشن دو زلف غالیه گون — کشید از سر و آغوش ز زنگار پرند

بداور خصت وصل و حریف خود را — کناره کرد ز جوش نزار لاف و گزند

نهاد لب بلب و گفت بوسکی لشکن — تو و خندای تو این زهد خشک تا کی چند

۳۴

ببازند رد تعشق بوصلتم ایدون — که یک زمانه ترا داشتم بکمر بفکند

باستماع چنین مژده سر برانگیز — زجای خویش بجستم بشوق چون اسپند

ملنگ و مست شدیم از وصال هم چندانک — رسید تا سر کردون صدای شکر خند

گذشت چون زکمر گاه زلف لیلی شب — سرود و بادف و چنگ و ربابتی چند

بمدح سرور دین شاه اتقیا بافت — که هست سدهٔ او سلم سپهر بلند

شعیب معجز و موسی کلیم و خضر خصال — خلیل خلت و ادریس خو مسیح فرند

خدیو کون و مکان قهرمان کن فیکون — که هست علم و عمل را وجودش آذین بند

هم از عدالت داود خلق را ناصر — هم از شکوه سلیمان زمانه را خافند

شکست کاوزمین را کمر بضرب عمود — نمود شیر فلک را اسیر حرم خمند

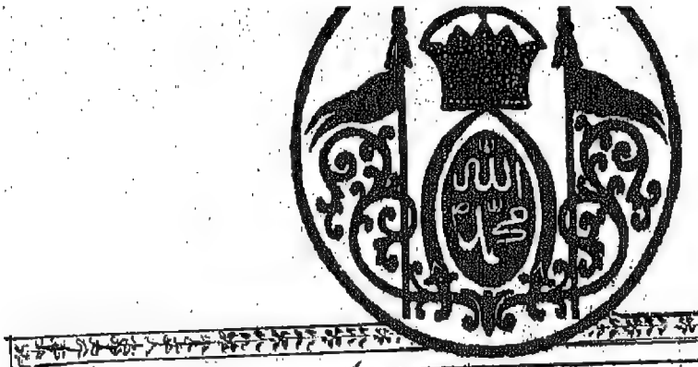

نزارِ قرن بکر و زمین بکشت ندید — فلک بعرصهٔ گیتی چنو سعادتمند

چمد بهارِ نوالش اگر بروضهٔ دهر — سهیل وزهره و مه جای غنچه و برومند

شوند غرق زبادِ مخالفِ قهرش — میانِ قطرهٔ آبی سفینه صد فرومند

سمان نشاط زمدحش فحول کیتی را — که هر کدار از جودِ شاه با اورند

زمانه کیست که آنی شود مخالفِ او — سپهر چیست که کاهی باو کند ترفند

فراتِ جود اگر خواهش غلط کویم — که پیشِ همت اوست بحر چون فرکند

ایا شهی که بانجاحِ همتِ عالیت — بلب نیامده کاهی سوالِ حاجتمند

سمالِ عجلِ سخن کو شود بمعجزِ تو — چو خاکِ پای تو ریزند در دهانِ نوند

اگر زنهیِ تو منکر بتافت سر چه شگفت — که از کلامِ خدا کبر می نخیرد پند

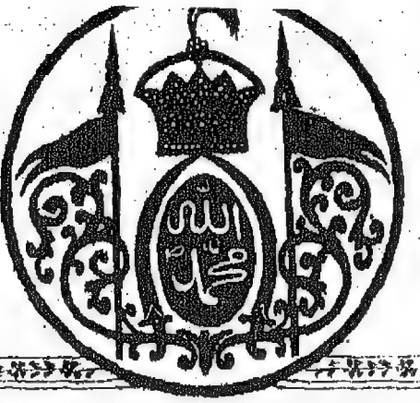

بنای کاخِ تو بهتر ز خلد مست که
دران ز روسمهٔ ابروی حوریان آرند

بباغهای قصور تو از نسیم رواق
بصحن های ریاضِ تو از مجمره خیزند

شود مشابهٔ تنزیل واجب التعظیم
اگر بکار دهند استمِ تو سر پارند

چسان نظیرِ تو باشد بعالمِ امکان
که مامِ دهر نزاده است چون تو فرزند

طرازِ موی میانِ هلال کردارت
بود قضای مجسم نه برق تاب پرند

بصیتِ برشِ او آفرینش مضمون
جدا شود بعدم از دلِ کمالِ نخجند

تبارک الله ز اسپِ سبکروت که بدید
زمانه ثانیِ آن کوهرین لجام سمند

قمر رکاب و زحل هیبت و ستاره خرام
پسهر گردش و شیر اوژن و صبا مانند

پرد چو رنگِ رخِ عاشقان سوی عدم
ز عالمی که در آن نام تازیانه برند

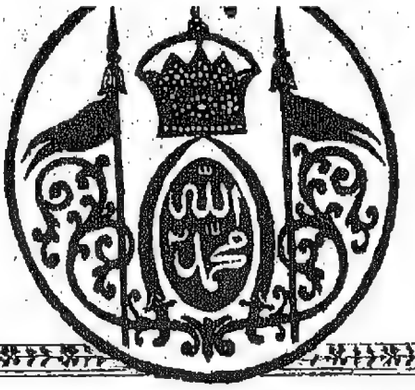

از آن مثالِ هلال ست خنجرِ تیزت — که هست طبعِ همایونِ تو دقیق پسند

نسیمِ خُلقِ تو کز عالیه بیفشاند — برند بوی عبیر از عصاره ریوند

برونِ قلبِ تو حق را نهاده اند نشان — فزونِ رحمِ تو امری نکرده اند پسند

نشد مقابلِ روی تو مهرِ عالمتاب — عبیرِ صبح بمالید بر رخِ هر چند

گدای کویت تا کشته مه همی پوشد — قبای اطلسِ گردون بجای خرقه ژنده

رسد سکندرِ رومی به نکبتِ دارا — بیاید ار بحضورِ تو با فسر و اورند

چسان به پیشِ تو آبی پذیرد گوهر — که رشحه کرمتِ عالی به در آکند

بعنفِ تست عذابِ ابو دهیم یمان — به نولِ تست نشاطِ خلود هم سوکند

بزیمِ کرزِ تو لرزد روانِ کرشاپ — زخوفِ رمحِ تو بیرونِ قالب دروند

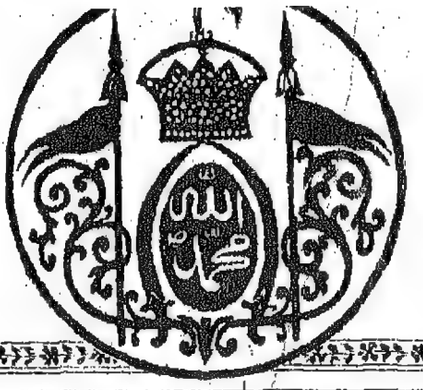

چو فیلسوف بگوید کہ عالم است قدیم
پی حدوث بیارم ز خشم تو آوند

چرا بدرگہِ دیگر روم بروز جزا
کہ بھر بخشش عصیان ولای تست بسند

برس بداد الا جانِ سیدِ الثقلین
کہ چرخ میکند از مدح خوانت صد آفند

چنانکہ مدحِ تو فرمش نمیکنم کاہی
تو ہم تغافلی از حالِ من کہی مپسند

مرا رسان بجریم نشاط عیش و سرور
مرا رہان ز ہزاران خطای چرخ دژند

بمارہ تا کہ بنا افکنانِ علم و عمل
پی حصولِ قصور حسان بجان کوشند

بسعی کاملہ نقابِ مرگ تا محشر
کنند بنای حیات ابد چو گلکوشند

زبانِ خامہ نوابِ تو ثنا گوید
بصد خلوص و دو صد حسن تا ہزاران اند

نعتیہ

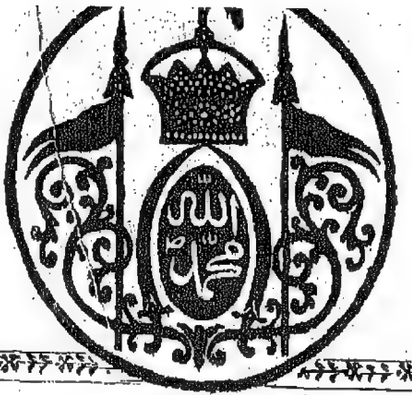

ای کیسوی شبرنگ تو طرفِ ای شب تار — وی طرّهٔ طرار تو چون ارقم خونخوار

از دشنهٔ مژگانِ تو خنجر همه در دل — وز نرگسِ مخمورِ تو عالم همه سرشار

کیسوی تو آشوبِ جهان است معلّم — چشمت ادب آموزِ دو صد فتنه تاتار

خالی که فتاده است برِ جنبهٔ خطّت — حصنی ست که بنشسته در آن زنگی سحّار

در سرو ندیده است کسی شاخِ بلورین — شاخی نشنیدم که بیارد قمری بار

آن قامت و آن کردن و آن سینهٔ زیبا — اعجاز نما کشته بچشمِ اولوالابصار

یاقوت نخیزد کهی الا ز دلِ کوه — مرجان ندمد جز به تهِ قلزم دیّار

وین طرفه که از فرق تا ناخن یکسر — این قاعده بشکسته کفِ دست کهربار

اعجوبهٔ صباحی ست رخِ آینه رنگت — کو جلوه نما کشته میانِ دو شب تار

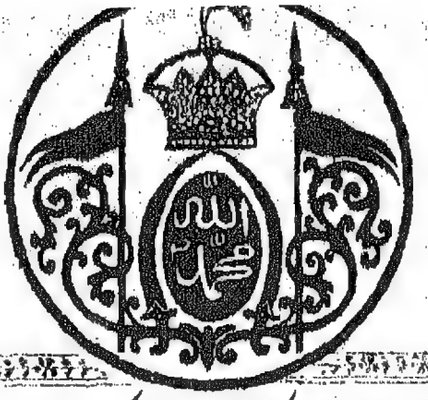

ای شوخِ جفاکار و جفاجو و جفاکر — وی کژِ ستم خو و ستم کیش و ستمگار

تا چند کره در خمِ ابروی مُعَقرَب[1] — تا چند لبِ لعل بزیرِ دمِ شهوار

از نهبِ[2] شبیخونِ فراقت شده تاراج — سامانِ تحمل بدلِ خسته و افگار

صبحم شمن چون شامِ غریبان همه تاریک — شام صفتِ صبحِ قیامت همه آزار

روزی نبود تا نفرستی پیِ قتلم — صد خنجر و صد عشوه و صد غمزه خونخوار

کامی نکشادی برخ من درِ مقصد — هرچند زدم سر ز فغان بر در و دیوار

وقتی نزدی ساغرکی چند مدام — روزی ننهادی سرِ انگشت بزنهار[3]

ایدر[4] که ز سوزِ غمِ تو کشته تنم داغ — ایدون[5] که ز بیدادِ تو رفته است دل از کار

از خد نفکن بهرِ خدا اشقه معجر[6] — بنما صفتِ مهر مرا جلوه رخسار

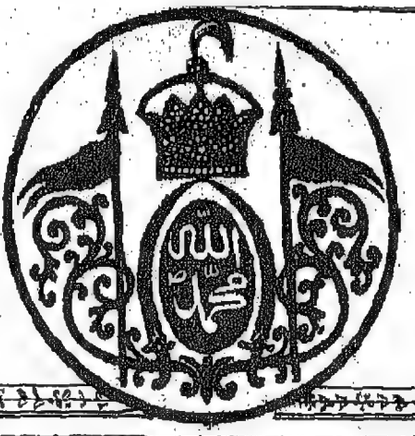

از گوشهٔ ابرو بو صالم کن اشارت
موشم ببر از کیفِ می خندهٔ سرشار

یکبار چو پرسش کنی از طرزِ تلطف
صد بار دهم شرح بتو حالِ دلِ زار

لیکن چه توان کرد که طبعت نپسندد
بحرِ من دلخسته کهی فکرتِ بسیار

ای خاطرِ آزرده بیندیش ز خویش
وز غفلت وی ایدلِ نادان همه هشدار

برخیز ازین ره که بسی نوحه نمودی
از دستِ بلاهای غمِ غمزهٔ دلدار

پیوند شود در زنِ دل بند دوی زلفم
بگریز ز ظلِّ علمِ احمدِ مختار

شاهنشه با قدر و قضا نظم دهد حکم
داور جهانگیر و جهان بخش و جهاندار

سلطانِ رسل خضرِ سبل سرورِ عالم
فرقانِ هدیٰ بدرِ دجیٰ سیدِ ابرار

بر تارکِ او تاجِ فاوحیٰ شده زیبا
در نرگسِ او سرمهٔ مارِ آغ سزاوار

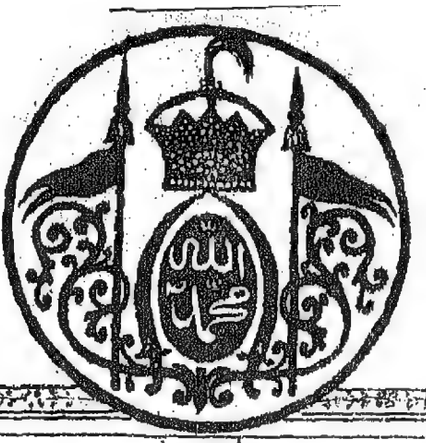

کر بادِ مسیحائی او در چمن آید
بلبل پرد از بیضه سر بستهٔ آرام

از صوت او جلوه نما معنیِ وحدت
چون شمع که هست از بنِ فانوس نمود آ

عالم بوجود آمد از ذات شریفش
چون نقطه کز و گشت نمایان خط و کا

در بزمِ دل آرای تماشای جمالش
رفتارِ نظر تا بن مژگان شده دشوار

نهیش چو کند میل باصلاحِ سوالف
داؤد زداید ز صحف صورتِ مرآ

قارون بگزیند بعدم همتِ حاتم
آسش کند زوار بزبانش دم عنقا آ

چون مصر کند نغمه شود صیحهٔ ناقور
چون قهر کند نار شود نور در ایصا آ

بارد چو سحابِ کرمش بر بسیرِ ایام
وی ماه شود آبدهِ اروی و آزا آ

شاها تو اگر حمله کنی بر صفِ اعدا
قفقد شود از رمیِ تو مرکب در هوا آ

اعضای عدوی تو میانِ شکم اند
پاشند که نعرهٔ رزمِ تو بیکبار

چشمِ ظلمت دوخته بر نفیِ زمت
قافِ قلمت کردِ جهان حلقهٔ پرکار

رمحِ تو سمان خطِ شعاعی ست که نمود
ز اسلام و طریقت بجهان جلوهٔ انوار

شمشیرِ کهر رنگِ عدو خوارِ تو کوتاه
در بزم لب حوض چو مریخ به پیکار

شبدیزِ ترا باج دهد عقلِ فلاطون
شبرنگِ ترا پی نبرد فکرتِ احبار

غرغاو دم و ماه سُم و برق کپای
مشکین تن و آهو روش و غالیه افسار

صرصر تگ و سیلاب دو و رعد خروشی
جبریل پرو مه کفل و صاعقه کردار

عنقاست به پرواز و چو هدهد بتعوبه
آهوست بجولان و پلنگی ست بمضمار

مرغول دمش پرچمِ منجوقِ سلیمان
نقش قدمش دائرهٔ کعبهٔ اخیار

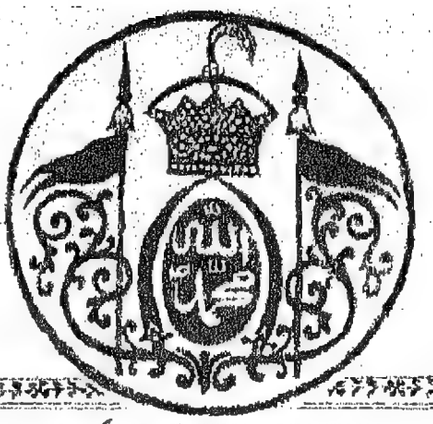

فی الجمله بجاش چو یکنبد دم پوته — در لمحه ز ملکِ عدم آرد خبرِ پا[51]

کر وقت تکاپو نکشی زلفِ عنانش — چون سایهٔ تو محو شود از همه انظار

وین معجزه طرفه که گیری چو رمانش[52] — قوسِ قزحی شق کند انگشتِ تو سرما

با موکبِ تو فر و ظفر کرده مواتات[53] — با دانشِ تو حکم و حِسِم ساخته اقرار

هم مُهرِ تو فرمانِ قضا ساخته مسجّل[54] — هم مِهرِ تو روی قدر آراسته پیرا

هر قطرهٔ بحرِ کرمت ابرِ کهربز — سر ذرهٔ صحنِ حرمت مِهرِ پرانوار

کر سیفِ زبانی نشود تیز بحدت — دندانش نماید بدمی صوتِ مشاش[55]

از هیبتِ تو بهرِ نه نوشیدنِ باده — لاست پی باده کشان دلِ خلا[56]

خوفِ غضبت می برد اسبابِ تعیّش — ترسم که برد از تنهم لذتِ دیدار

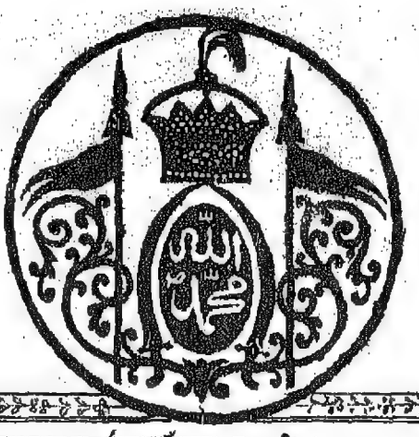

تا جار[51] وی قصرت نشن شعشعهٔ خورشید — ترکِ فلک آویخته سر روز نکو نسا

از بحرِ تو در جسم فلک کرته نیلی — وز وصلِ تو در جیب زمین نقد سمن زار

ایدون ندرد عاشقِ دلخسته گریبان — چون پرشن از زحمت تو دامن اقطا[52]

مداحِ تو تا یومِ ابد روحِ[53] مکرم — وصّافِ تو از روزِ ازل داورِ داو[54]

سازد چو کسی میلِ تجریر ثنات — خواهد که بمدحت نماید رقم اشعا

اول کند اوراق ز افلاک مصوّر[55] — آرد زمه و کاهکشان پرکرو مسطا[56]

آمه ز دهانِ خضر و خامه طوبی — لیقه ز پر روح و مقط از دُر شهوا

ابی ز نخِ حور و مداد ی شبِ قدر — شنجرف ز لعلِ لبِ عیسیِ شکربا

وانگاه نگارد ورقِ مدح و صفاتت — وانگاه کشد سمنه بر ابروی نگا

---

[51] جارو یعنی جاروب

[52] اقطا یعنی اقطاع

[53] روح یکوم حق بر پرش علیه السلام

[54] داو نقش

[55] مصوّر نقاش

[56] مقط یعنی مقطع

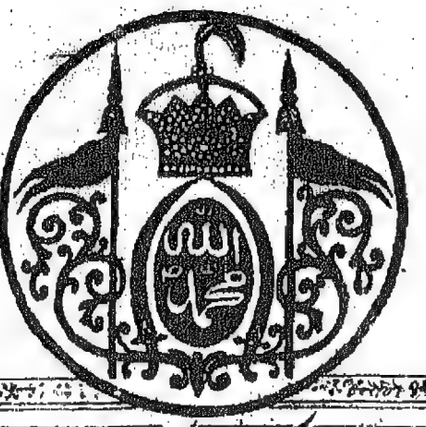

اندم بزندم زرقابت کسی کو
کر دید بقرآن بمدیح تو کهر بار

هان این چه سرودی قلم زمزمه سنجم
هشیار شو و دست ازین عوی بردار

جائی که ثنا خوان وی ست ایزد چون
بیجاست کسی را سر آرایش اینکار

وز همچو منی کاه ز کیف می عشقش
در رقص درآید به ثنا بیخود و سرشار

لعل ست بکان بردن و یاقوت سیلان
آبو بختن هدیه و شاهد سوی فرخار

شاها ملکا خسرو لاهوت جنابا
مستند غلامان تو بلقیس پرستار

هر چند که این دیر کهن منزل دنیا
سجن ست پی مومن و جنت پی کفار

اما زره مهر بحالم نظری کن
زین بیش نیم قابل رنجوری و آزار

تو رحمت حق هستی و نواب خطا کیش
کن بهر خدا انچه ترا هست سزاوار

۴۷

منقبت حضرت امام محمد تقی علیہ السلام

هلال عید عیان شد بچرخ مینارنگ
ز حال ابروی عنابتان چین و فرنگ

فلک ز نقش طرب کشت تنگ تا چین[1]
زمین ز روح فرح شد بهار خانه کنگ[2]

بخانه خانه ز جوش خمور صد کلیانگ[3]
بکوچه کوچه ز افسون سور صد نیرنگ

شکفت نیست ز سحر نوای رود و سرود
که خیزد از لحد رامشین ترانه چنگ

برخیت دلبر کم طرح محفلی چو نگاه
بگیش حاشیه خاور و کمر در رنگ

بجاده جاده خذف کشت بضه[6] عنبر
ز بسکه بخانه افشاند طره شبرنگ

زمین بوجد در آمد چو گنبد گردان
بلحن و رقص قیامت دان و شنگ

بکیف عیش ز سیمای ساقی سرمست
چکید جای عرق یاسمن می گلرنگ

[1] ماچین
[2] روح فرح
[3] کلیانگ
[6] بضه

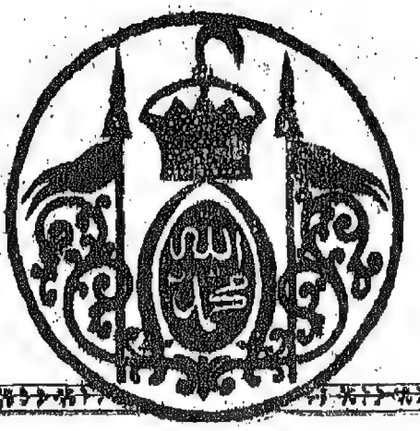

فروغِ چهرِ سکندر بلمعهٔ قندیل — ضیای سبزهٔ قِ دارا بشمعِ سیمین رنگ

زبدله خوانی ترکانِ نغمه خوان افسرد — نزار نغمه بمنقارِ صلصل و سارنگ

بشورِ زمزمه رودکِ زنِ سپهرین — شن زرشک مثالِ کمانچه لاغرو چنگ

بتانِ سیم سرین از نشاطِ رقصِ کجول — متاعِ هوش ربودند از سرِ شوشنگ

همه بعشوه و نیرنگ ظالم و سرکش — همه بعربده و ناز توسن و سرهنگ

همه بجوشِ میِ حسن محوِ شکرخند — همه زنشهٔ جامِ رحیق مست و ملنگ

همه بنازشِ پای کوب و دست افشان — همه باین غزلِ تازه کشته نغمه آهنگ

خرامِ تست که بربود دل بصد نیرنگ — غزل — نبود ورنه به ازمن هزار بد فرهنگ

فرو چکد چو عرق از تو رنگِ شوخیها — شبِ وصال چو من در برت بگیرم تنگ

۴۹

۱ رقص کجول نوعی از انواع رقص است و کجول بروزن طول جنبانیدن سرین باشد در وقت رقص

۲ زبدله خوانی ترکان نغمه خوان افسرد قول است ۱۲

۳ صلصل وسار نگ

۴ چنگ

۵ کجول

۶ شوشنگ

۷ سرهنگ

۸ ملنگ

۹ افشان

بحیرتم که چسان تیرِ فتنه میبارد
زراهِ دور بمن شستِ آسمانِ دو رنگ

چو قصدِ آه نمودم قیامتی برخاست
نعوذ باللہ اگر برکشم دلِ آہنگ

زقتلِ من چو منی غم مخور ولی مشدار
که کشته از ستمت جابهر دو عالم تنگ

مباد آتشی افتد بجسمِ نازکِ تو
گریز بهرِ خدا از دلم مصدفرسنگ

شکسته ایم سرِ محتسب بمینائی
ببین که شیشهٔ ناموس خویش رنگین دیم

بصلح کی کند آهنگ عاشقان نوائی
پریوشی که کهِ آشتی سکالد[1] جنگ

که سماعِ چنین نغمهٔ جنون انگیز
سکون و صبر ز جانم رمید صد فرسنگ

بدان صفت سر و پا باختم بفرطِ سرور
که طبع از طربِ مدحِ شاهِ جم اورنگ

ملک سپاه و فلک بارگاه و مهپیکر
هلال ساغر و[2] خورشید[3] چهر و[4] ناهید[5] چنگ

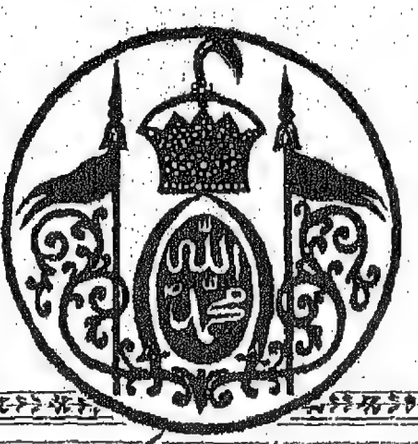

نهم سپهرِ امامت محمدِ ابنِ علی
نهنگِ بحرِ مصاف و پلنگِ بیشهٔ جنگ

مهین تهمتن گیتی که از مهابتِ او
فراسیاب حصاری شود بپشتِ پلنگ

فرو کشد بدهن از سماک تا به سمک
اگر غبارِ مصافش فتد بکامِ نهنگ

خجل نمود جم و معن و کیو و صاف را
به طمطراق و سخا و شجاعت و فرهنگ

فتد به قاعرِ زرخار کر تفِ تیغش
سمندری چمد از بطنِ مادهٔ خرچنگ

شکست و دوخت سر و سینه ها بغرز و جهاد
یکی بضربِ عمود و دگر بنوکِ خدنگ

دهد فشار اگر پنجهٔ اش حوادث را
برآید از دهنِ صور صد غریو غرنگ

شریعتِ نبوی را بیانِ او شارح
صحیفهٔ ازلی را کلامِ او مفسر نگ

تو آن شهی که بتائیدِ عدل و انصافت
عقابِ چرخ کریزد ز حملهٔ تورنگ

زهی متاعِ وقار ترا فلک میزان
سخی ترازوی تمکینت را زمین پاسنگ

ضیای افسر تو شعشعهٔ تجلیِ طور
فروغِ چتر تو مُوزِ زبرجدی اورنگ

دم تمور نشینی اگر سایه بید
ز شاخِ بید دمد صد گل رشید و قشنگ

زمانه چهره نا شُسته بد ز خوانِ عدم
لُقمه کشته بود وجودِ تو زینتِ افرنگ

رود چو قوتِ عنفِ تو در تگِ غبرا
شود مذاقِ نی عسکری مثالِ خرنگ

به عونِ عدلِ جهان پرورِ تو شیرِ غزاله را
بشهابِ جبالِ ماده پلنگ

نجاشی ار نکرد صدارم سیه تابت
بخواب هم نکند رخ کهی بجانب رنگ

که غزا نماید چنان که گوید خلق
فتاده عکسِ رخِ یار در می گلرنگ

تبارک الله ازان رخش برق رفتارت
نه رخش بلکه پری بعبتی ست بر جلد شنگ

۵۲

۱ بشده شنگ
۲ اورنگ بمعنی تخت و اطلاق آن بگذر و این از اطلاق نام محل بر حال است
۳ اورنگ بمعنی پوزن و بمعنی اورنگ بمعنی جهان جاج
۴ فی عسکری علم لام
۵ بمعنی شهاب
۶ صدارم سیه تابت

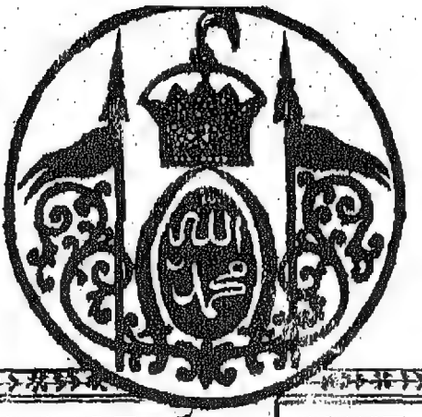

شکستہ نعلِ سمش ساقِ عرش را خلخال
گسستہ تارِ چدارش پدر را آونگ

فلک ز گردِ تکاپوش بوتہ اکسیر
زمین ز نقشِ سمِ او سراچہ ارزنگ

رود شبانہ ز ہمہ بسویین کردون
فتد چو سایہ او بر سرِ عجوزہ لنگ

بہ پیشِ طاقتِ دستِ تو عرش و فرش چنان
بہ لعب دیدِ طفلان ترا ز وی نارنگ

ازان ز سبعہ الوان سپہرِ خوان سپہر
کہ چین بود ز خوانِ تو روزکی لانگ

ز شکچیانِ عقابت کشند در زنجیر
پی شکارِ دلی زلف کر کشاید چنگ

کشید خامہ مصوّرِ تو بوقتِ نگار
دو صد ہزار خط نسخ بر سرِ ارتنگ

باحتساب تو چنگی نواز دارد نای
بقہرِ ترکِ فلک بر سرش زند سرچنگ

فلک جناب امیرا شہنشہا بخشا
یکن شتاب بانجاحم و مسار درنگ

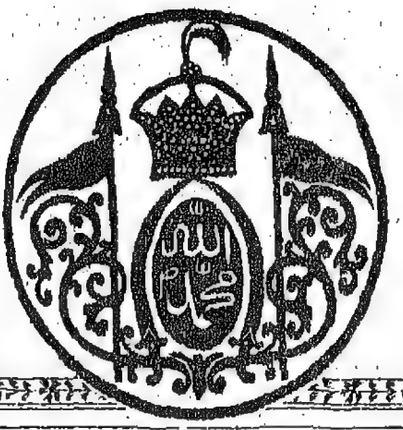

مثالِ نقطهٔ پرکار گشته ام محصور
به پیرهٔ مرض و درد و فکر و محنت و تنگ

رهان موجهٔ عسر و رسان بساحلِ یُسر
که نَک تصادم نجم نموده بس تنگ

بده سزای عدوی مرا بقهر و غضب
بدانچه رستم دستان نمود با ارژنگ

نماره تا که دل افسردگانِ وادیِ عشق
گذشته اند ز نام و نشان نسبت و تنگ

ستادگانِ حریمت نگارِ نصرت را
شبانه روز ببر بر کشند تنگ بتنگ

نعتیه

ژاله بارید چنان بر طرفِ دشت و جبل
کز لگد کوبِ خزان گشت چمن پشتِ بغل

قیر گون ابر به اوج ست و زمین سیماب
گویئا آن شام و سحری دست و بغل

از دمِ برد و پوشید سمندر سنجاب
سرد شد آتشِ افروخته اندر منقل

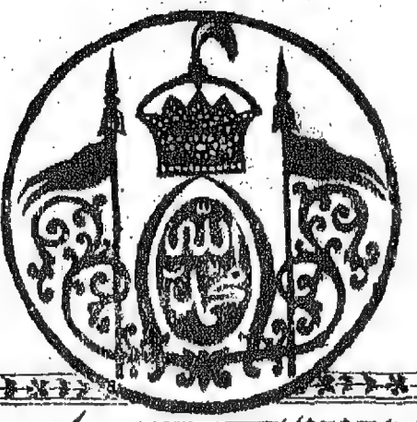

مرتع[1] و دشت[2] ز اسکوفه[3] تهی کشت خزان — که خورد غم عکس شهد در بجر کوپل

نبود هیچ عجب کز اثر بارش برف — روی خورشید شود تیره چو رخسار زحل

منجمد نیست غدیر و غدق[4] راغ و چمن — پای امواج بسدی سوآمن شل

انجمادی ست بگلشن که نیاید بیرون — از مناقیر عنادل نغم شوخ غزل

شیر برفین[5] شود از برد اسد چرخ برین — نقره خنک فلک اطلس کردار جل[6]

نطفه نجم بزهدان فلک یخ کرده — نه فروزند کز امهر دخشان منقل

بسکه بیجاده[7] فشانده ست و بور[8] آورده[9] — زرد چون چهره عاشق شد صحن جنگل

صفت کاه ربا داده کشیده[10] تشرین[11] — از چمن سبزه و زردی برخ نورو عجل[12]

گلکان غنچه صفت کشته سراکون[13] دوتا — غنچگان چون گل پژمرده نزار و مختل

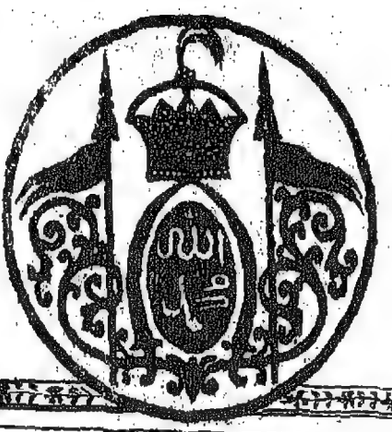

نازنینان چمن را بدلِ جامهٔ سبز — سندروسی ست[1] بسر کرته و آبی ست[2] علل

بسکه روید ز خزان خار بعالم چه عجب — کرد مد مُژه بر دیدهٔ نرگس به طلل[3]

افسر لاله ربود از سر افغان بهمن[4] — سینهٔ زهره شد از رمی کمان منخل[5]

روز موعود رسید است مکر دیدستی — که بگلزار نمایان شده آشوبِ علل[6]

یا نموده است قضا از پی تنبیه جهود — اثری از سخط[7] و قهرِ شهنشاهِ اجل

دُرّهٔ بحرِ عطا غُرّهٔ سیمای صفا — قرّهٔ عینِ حیا صُرّهٔ اسرارِ ازل

کهفِ دین شیرِ عرین دُرِّ ثمین عینِ یقین — مهِ خل[8] نورِ ازل شمسِ ملل نجمِ دول[9]

مهرِ فر بدرِ ظفر خلدِ نعم عرسِ کرم — فخرِ کل غیثِ[10] زمان لیثِ[11] زمن فرِ[12] ملل[13]

ماحیِ نقشِ ستم ماهِ درخشانِ کرم — احمدِ حامدِ محمود نبیِ مرسل

---

[1] سندروسی ست: سندروس نوعی از ابریشم است که در کشمیر بافند
[2] آبی ست: موی شیرهٔ پیله را گویند
[3] طلل: طل نوعی از باران است که قطرات آن درشت باشد
[4] بهمن: نام گلی است
[5] منخل: نخل نوعی از تیر است که از آن تیر سازند
[6] علل: طل نوعی از باران است که قطرات آن درشت باشد
[7] سخط: خشم
[8] خل: خلق
[9] دول: دولت
[10] غیث: باران
[11] لیث: شیر
[12] فر: شکوه
[13] ملل: جمع ملت

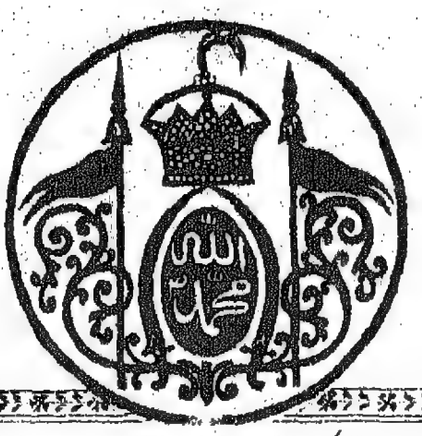

بخلافش سحرِ عیش نماید تاریک
زولایش دل چون آینه میند صیقل

ابرِ فیضش کهر افشاند بکیتی چندانک
پاک شستند ز دل نقشِ امانی و امل

مهچهٔ رایتِ فرّش قمرِ شام ابد
شقّه بیرقِ جاش شفقِ صبحِ ازل

مهرِ رایش بدلِ روز رود از بفلک
چهره نیرِ خ چرخ شود مستقبل

دستِ او بسته خلق چون بذیل علم را
جلوه شاهدِ تکوین شن زان و اجمل

کر یک اشپه برود بر سرِ حسّاد چو مهر
سلکِ فوجش نماید خطِ دور اطول

آن فریدی وحیدی که بمرآتِ وجود
کس ندیده است نماند تر اجزا حول

طوطیِ طبع تو آنجا که سخن گوی شود
آبِ کوثر بچکانند ز شخمِ حنظل

آن ساقی نهی تو چنان عشوه و فرش
که شن بهرِ جهان زردِ خماری صندل

جعد مستلم آید پی تقتیل دوان — کل کویت شود ار سمه ابروی میل

نطفه خصم به اصلاب رود تا آدم — بهر تنبیه نمائی اگر آهنگ جدل

نیست زیب کمرت خنجر فیروزه نیام — آفتابی ست که یک عمر بمانده بحمل

نخله عمر عدوی تو سلیل تیزت — پیشتر بُرده و پستر بر بند دست اجل

عکس تندیش کند در تن ارکان چو حلول — روح تا حشر نیابد بجهان هیچ محل

از دهانیست جهانگش که بهاسان دمکم — استخوانهای عدوی تو خورد در مقتل

رمح خطی تو در چشم عدو سیل تشن — توق عودیت پی سرمه نصرت مکحل

لوحش الله براقت که پریشان نشود — در بکاپوی سمش خواب لطیف مخمل

برق وش عقل تک اندیشه دوش کباک خرام — لاله سم سنبله دم کلبدن البرز کفل

---

۱ جعد مستلم موی پیچیده ۲ تقتیل دوانیدن ۳ میل نظم تاب دادن ۴ اصلاب جمع صلب مرد و زنان آبادی ۵ سلیل فرزند ۶ عکس تندیش بد اندیشی ۷ رمح نیزه ۸ توق عود بیت پی سرمه دان

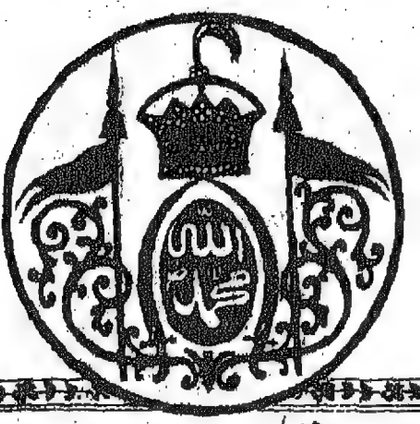

وقتِ رفتن بفلک شکلِ دعای مقبول — دمِ رجعت بزمین صورتِ وحیِ منزل

اثرِ نالهٔ قیس از دلِ لیلی برود — گر فتد زلزله از ضربِ شمش در دل

زد و نیش چو از لال سوالی سازند — بسر ایدِ صفتش را ز یکایک مفصل

آن خدیوی که ز عونِ تو پی صیادی — بر سرِ فلکی کبک کشاید چنگل

لامکان پیشِ شبستانِ تو پیغوله تنگ — عرش از کرسیِ قصرِ تو زمین اسفل

شپره کاخِ رفیعِ تو چو مرغانِ سپهر — آشیان ساخته در طارمِ این هفت قلل

در کفِ رادِ تو کوهه بنماید مانا — در نظر خوارتر او عقدهٔ مالا ینحل

ماندی تا به ابد سرّ احد بی تفصیل — حق نخردی اگر از ذاتِ تو شرحی مجمل

غیرتِ وادیِ ایمن شد این تیره بیاط — تا بر افروختی از دعوتِ خلقی مشعل

۵۹

سنگ دیرشود کعبهٔ انسان ملک — گر بیاد تو شمن[1] قشقه کشد در دیرش[2]

کشتهٔ شمعی که زد رکاهٔ تو بیرون آید — بقنادیل مه و مهر نگیرند بدل

بدر افکند ز ایوان تو فراش قدر — که پرند این[3] فلک کشته بسا مستعمل

ای عجب یا چه تشبیه دهم ذات ترا — زانکه پیدا نشده کس چو تو ئی از اوّل

قوّت ضعف مرا ساخت چو چشمم شاها — که شدم نومید از کثرت آن از رو علل[4]

رحم کن رحم که تا چند کشد جانه من — صد سه فکرت و جور مرض و درد و کسل

بنوال تو که افتاد ز بیداد فلک — بدل خسته من رخنه صد گونه خلل

هله تو اب ز ممدوح مشو نا امید — هی تو دانی که امیدت نه برآید لا بل

که دعایت باجابت سه دانیک فاصیر[5] — آرزوی تو برآید به عجل[6] لا بل[7]

[1] ش ۱ ل ۱ ن ۱ ن ۱ ن

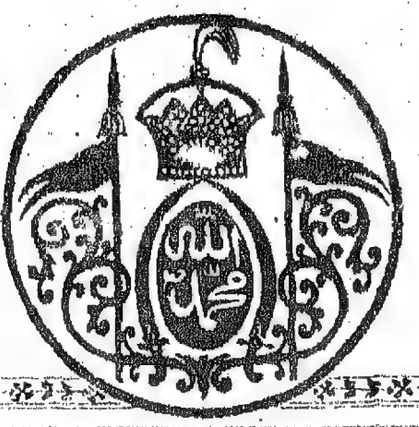

چامۂ خود ببدینه بفرست و بدار — دست خود بهر دعا بر درِ حق عز و جل

تا دهد زلفِ قمر پیشِ شمیم جان بخش — تا نشد پرده درِ روی شما پر ز عمل

صد جهان خلق نماید چو قدیر جلال — از تو تکمیل پذیرد بعلم و بعمل

مدح امیر المومنین حضرت ابابکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ

خاور حسن بوکر دچو در باختر مقام — آمد بجلۂ کاہِ فلک نوعروس شام

سر بر نشست تنگہ بر نقرہ خنگ چرخ — با لشکرِ نجوم بمیدانِ احتشام

تا زد چنان کہ لشکرِ مومن بر اشقیا — زانگونہ تاخت فوجِ ضیا بر سپاہِ ظلام

از چمیای تابشِ انوار بر گرفت — صیدانِ آسمان بشکل سیخ خام

از بسکہ گشت جلوہ فگن تیغ قمر — تا بید طور کلی چون کنبد رخام

از هار راغ و باغ سما نا نجاک ریخت
شانِ شکوفهای جنانی را بشام

از شبنمِ شبانه نم آلود شد چمن
مزکوم کشته بادِ صبا را مکر مشام

شد چرخ در حلی و حُلل چون بساطِ خلد
وقتِ نشاط مست کنون ای مه تمام

در غنچه لب تو نهان سحر سامری
وز سرو و لکش تو عیان فتنه را قیام

زان غنچه بوسکی ده و زان سرو لذتی
زان پس شرابِ ناب مُروّق فکن بجام

آن آب آتشینِ مصفای لعل رنگ
آرام جان و قوتِ دل و قوتِ مشام

آن قرقفِ کهن که چو ریزند در قدح
کرده ز نورِ جلوه او عقل مستهام

آن می که قطره چشد از طفل شیرخوار
آید برقص در بر و آغوش باب و بام

آن راحِ دیرسال که گر بوی آن بمرد
باد آورد بفیتم سرمست بام و شام

ل ابتسام مالک
ظم خنده بیان منتخب
ر کوم مزکوم مکر زکام
دارد منتخب
ی بضم زیور با
ج حلی بالک منتخب
حل بضم اول و فتح
انی جمع حلة بالک جامه
عبات
مروق اسم مفعول

ر شراب صفی الاراب
ر قرقف منتخب
ر مستهام حیران منتخب
ر باب و بام بیرون و خانه
ر راح جام
ر شراب صفی منتخب

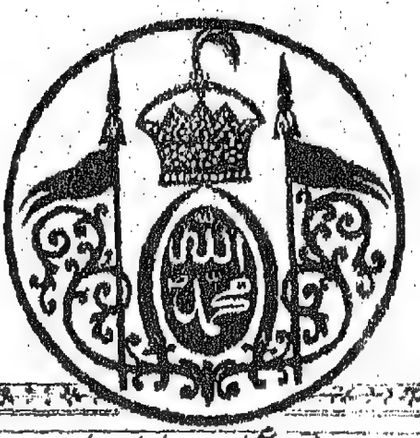

آن می که می نگوید و از وی شرع مدام — ام الخبیث مولوی و محتسب حرام

یعنی ریحقِ صافِ ولای کسی بده — کاید ز بصوت او به نبی کثرت کلام

دیهیمِ فقر و تاجِ خلافت شریرِ دین — منحوقِ عز و چترِ شرف افسرِ عظام

عنوانِ فرّ و دیبهٔ سرخطِ کرم — طغرای جاه و شوکت و دیباچهٔ نظام

زیب حطیم حلم و حیا کعبهٔ هدی — شمع حریم مجد و علا قبلهٔ کرام

طیارهٔ محیط شرف لنگرِ وقار — عمانِ جاه و دولت و ینبوعِ احترام

دستورِ اولین سولِ رفیقِ غار — بوبکرِ صادقِ زمن و فاتقِ انام

آن داوریکه چون بخلافت قدم نهاد — بغنود طفلِ فتنه به آغوشِ انتظام

جوشان شدی ز آبِ نوالش بجوفِ ارض — قارون مثالِ ماه بکردون زدی خیام

آن سنگ اسودی که بلمشش شود نجات — آید کعبه بر در او بهر استلام
گر بوی خلق او برسد در مشام شیر — ریزد چو آموی ختنی مشک در کنام
نج نج بآن جنیبت کردون مثال او — کو راست سبح ازمه و از کهکشان لجام
وه وه چه اشهبی زتندی و خوسری — از رائض قضا نشده هیچگاه رام
چون فکر بس سبکرو و چون عقل دوربس — چون وهم تند و چست چو اندیشه تیز گام
چرخی و ثابت کردش و ارضی ثبات — برقی ست در تکاپو و بادی ست در خرام
صرصر ز جست و خیزوی آموخت چابکی — دریا ز سر رویش روانی گرفته وام
در دم ز سرعتش بمقام دنی رسی — کر دست پاک تو نه کشد از ادب زمام
آن رستمی که روز وغا در مصاف تو — چون طفل نی سواره نماید ز اژدها و سام

از نعرهٔ تو نطفهٔ دشمن ز بطن اُم
ز انسان بدر رود که عرق از رهٔ مسام

در دستِ حق پرستِ تو تیغی ست همچو کِل
الماس نک و پاک کُهر زمردین نیام

در حیرتم که لازم و ملزوم چون بود
یا بد چو جسم و صوت تو تیغش انقسام

بی آب و دانه کشته حریفان ز رویش
زین رو گرفته شکلِ هلالِ صیام

چون بود بوی چرخ حرون پس نگم تو
از کهکشان نمودند او را سبر لگام

سر فلک نیارد بر سر پریدنت
تا تیر و خنجرِ تو برد دانه‌ها و دام

بی جوشش ولای تو موهای تن کنند
اجسادِ دشمنانِ ترا صوتِ هوام

بجلاجِ دهر باز و اگر بازی خرد
عقلِ تو زو فزونی جوید چو شاهتقام

در قصرِ احتشامِ تو از عرش سایبان
بر بابِ احترام تو از اسمان قرام

۶۵

نخشاید او و دین رهش[1] احی و رم — بیند اگر کسی رخ خوب تو در منام
از بهر دفع چشم بد از گیسوی بتان — مشاطهٔ نوال تو بر رخ کشید لام[2]
آن کیست کز سخای تو محروم مانده است — کو آن کسی که نیست ز جود تو شاد کام
ریزد کلاب فضل تو بر روی انس و جان — بارد سحاب بذل تو بر فرق خاص و عام
باشد که این مدیح سرای تو نیز زود — گردد ز رحمت و کرمت فائز المرام
روزی بلطف و مهر بجالش نظر فکند — تا همتش ز بخت دژم کیرد انتقام[3]
تو سرور بهانی و نواب رام پور — بر آستان دولت تو کمترین غلام
تا عشوه را بغارت جانها نشسته است — تا غمزه را بسوختن دلها است اهتمام
تا دلکش ست خط خوبان عنبر سی[4] — آرد ز تار زلف بتان تا صبا پیام

اعزازِ تو چوقدرِ نبی باد لایزال — نسبتت چو ذاتِ پاکِ خدا باد دایم

خلاقِ جسم و جان ببرِ روحِ پاکِ تو — هر شام و بامداد فرستد دو صد سلام

منقبت امیر المومنین اسد اللہ الغالب حضرت علی ابن ابطالب علیہ السلام

کلعذارِ نوبهاران جلوه کرشد در جهان — می سزد نالد اگر رضوان چو بلبل در جنان

نوبهار آمد عجب نبود که چون بر امطیر — باده خذ یا رد ریشه و برگ رزان

نوبهار آمد کنون از کثرتِ عیش و نشاط — جای زهره زهره خیزد اندر نهالِ گلستان

نوبهار آمد شگفتی نیست گر بهر ملیکه — باده ریزان گشت اندر باغ آئینه سان

دور نبود از فیوضِ باد نوروزی اگر — سر کشد از نخل ماتم شاخ و برگ عرفان

تو ده عود و قماری سوخت در نار حسد — تا نسیمی برگشاد از غنچها صد عطردان

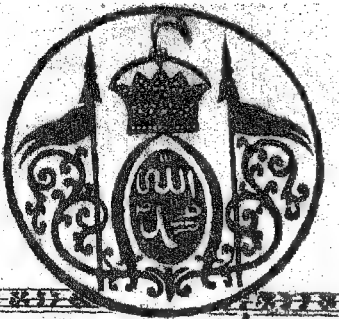

نو بہارِ خلدِ عرفان نو برینوی شرع — نو گلِ فردوسِ مستی نو نہالِ کن فکان

کشتی طوفانِ محشر لنگرِ حلم و وقار — کوہرِ بحرِ علا ینبوعِ برد و امتنان

یکہ تاز لافتی بر جیبِ اوجِ اتقا — شاہِ مرداں ساقیِ کوثر امامِ انس و جان

آنکہ نبشاند حسامِ و رمحِ او در نیزہ — وقتِ ضربِ اولین صد فتنۂ آخر زمان

حلقہ پیچانِ کمند و برق رخشانِ خجر ش — پیچد و سوزد کلہ و کاہِ دل مغفور خان

قد موزونِ لوای عسکرش طوبیٰ نژاد — مہچہ زرین در فرشِ فوجِ او حورا نشان

از نہیبِ عدل و انصافش عجب نبود اگر — فتنہ از خوابِ گران سر بر نیارد جاودان

گر سوال از مدحِ او سازند از لالانِ ہند — ہر یکی چون بلبلِ سدرہ شود شیوا بیان

از درخشِ صیلمِ او رم نماید شیرِ غاب — وز ہوای کرزِ او شکند کپیلِ مانگ

---

۱ شیر نر

۲ خان بزرگ خان

۳ سیستان بکان خاج

۴ عمل کردن بیاض

۵ پارچہ زربفت

۶ الان جوال

۷ بچی تک

۸ صیلم شمشیر

۹ غاب بیشہ نیزہ

۱۰ دان نشستن

۱۱ گشنیز دشمن

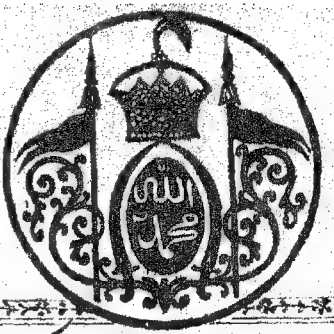

هر کسی کیرد ز روح سنجر و دارا خراج
کرمهای شوکتش کرد و بعالم پرفشان

کشتی قهرش اگر لنگر زند در بحر رزم
موج طوفان فنا بر خیزد از خون اعدا

همت او نام حاتم کرده از آفاق طی
جرات نکذاشته از پور دستان داستان

ای خدیوی کز نهیب عدل تو بیمک دری
بی خطر در پنجهٔ شهباز کیرد آشیان

ذات تو در سرد و عالم هر چه جسته یافته
جز نظیر خود کزاول کشته بی نام و نشان

مردمان خوانند کرامی خلاف رای تو
نطفه بکریزد در صلب هر زن از پیر و جوان

سقف ایوان ترا باید قناد بن سپهر
کنبد قصر ترا زیبد قباب از فرقدان

در حریمت عقد پروین جا بلورین مثال
در سرایت مهر خاور لنکر کوهر نشان

چو بکی حشمت تو موسی عمران صفت
قلزم در بارجاه تو سلیمان آستان

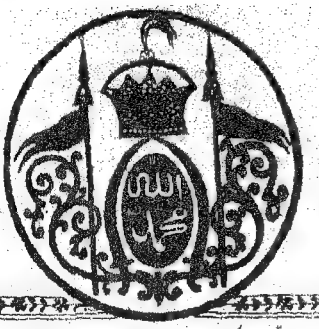

گر لبی نکشادی از علم لدنی در کلام
نطق را میکشت عارض عقدهٔ لسان

بهر اعدای لعینت نقش[1] بندد کاف و نون
نوحهٔ مرگ جوانی میفرستد ارغوان

که شود محراب کعبه کهنه[2] در بیت العتیق
چون بگاه رمی گیری چله چاچی کمان[3]

قطع سازد مشرکان را ذوالفقار تو مباد
برّد از دل رشتهٔ امید وصل عاشقان

رحم تو آن مهر عالمگیر خشان را نیام
خشم تو آن برق بنا[4] رعد کوش را فسان

دلدل زرین رکابت هالهٔ سم سن عذار
نرگسین چشم و بنفشه طره و سنبل عنان

نخله مالد غبارش بر رخ خشنده ماه
نور می بخشد بجام او بسالک کهکشان

سم او در خون اعدا چار مهر اندر شفق
پیکرش در صف[5] چون سم اندر مفتحوا[6]

خیزد از عنبر شناش میکپس کاهی ندید
بحر اسود موج زن در وسط دو کوه کران

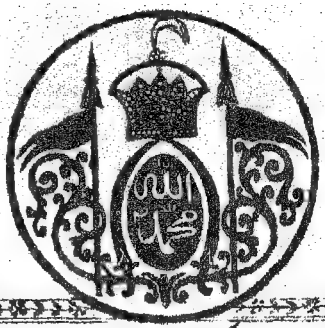

سرعت وی ثرتی تا شیر خشیدی اگر — پرزدی کاو زمین مثل برق آسمان

عزم تو تهمیر گشته از پی آن برق وش — حزم تو کرد دید بهر پای بندش ریسمان

پیش جبریل امین بهر تیمم می برند — هر غباری کو ز جولانش رود بر آسمان

لوش الله ذان زمان سعد فیروزان تو — با سپاه بیکرانه تا ختی بر بحر و ان

طول فوجت میتموداز خاوران تا باختر — عرض لشکر میتموداز باختر تا خاوران

واندران پولاد پوشان چون فلک مریخ چهر — در میانش خانیان چون اژدر آتش فشان

شنزه شیری دعنان هر پلنگ ببر پوش — زن پیلی زیران هر یک بر زوان

بسکه خونها ریختند از دشمنان روسیاه — جسم ها کردید بیجان روح ها بی خاکان

بحرها پر شور زاب سیلم المانک رک — کوه ها در زلزله از ضرب کوپال گران

۷۳

ش خاوران بمعنی خاور یعنی مشرق

الف و نون زائدست خاور

ش باختر یعنی مغرب یعنی

ش پولاد پوشان کنایه از سپاه

ش شنزه چوگان زدن بر اسب

ش ببر پوست گوران پلنگ یا ببر

رستم در جنگ می پوشید

رخنه‌ها در تن نوک پیکان شد از آن کز جویها در جسم از سیلان مغز استخوان شد

عقاب

تیرها کشت از برای صید مرغ جان نیز ها کرد ید بهر کوی سرها صولجان شد

از خدنگ و ناچخ و سپر باش و خشت و پیلسا و ز حسام و خنجر و خنجینه و شوپین و سنان شد

آنقدر کشتند تا در نزد تو زنهار خواه هادم اللذات مضطر از فلک آمد دوان شد

افعی پیچان کمند از بسکه شد عناق گیر چون کمان خم گشت در وقعه چو دود شمنان شد

از عجوشیپور و بوق و شدف و طبل و نفیر پنبه از خورشید و مه در گوش کرده آسمان شد

عشرت آباد جهان کز دیدن چین حزن کافران را از عمر یو و مسلمان را زفغان شد

منهزم گشتند و پایان جنگ اعدا امین شد سپاه غازیان از فتح و نصرت کامران شد

شد بغارت اشتر نجمی قطار اندر قطار نهب بردند اسپ تازی کاروان در کاروان شد

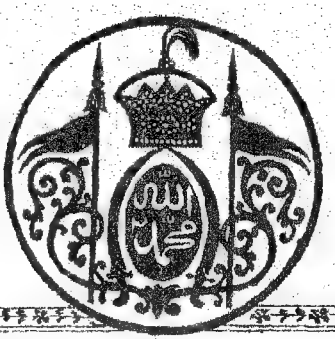

حقهٔ دُرتودهٔ یاقوت صُرّهٔ سیم و زر — کو سرین مشکوّه و سیمینه لکن زرّینه خوان
هم کنیزان مسلسل طرّه آهو نگاه — هم وشاقان مشعشع عارض و غنجه دهان
بسکه در ناورد کرد حمل پلاین روی سیم — رایکان رفت آبرو و شان کنج شایگان
پادشاها آن توئی کز دست کوه بار تو — چون کف سائل تهی شد مخزن دیو و کان
آنزمان زیبد اگر بر بخت خود نازد فلک — در جهان پیدا نماید چون تو ئی صاحبقران
جلوه می افکند شمشیرت اگر روز نبرد — تا ابد کانی نگشتی صولت جیحون نشان
گر نبودی شاخسار نیزه های لشکرت — دائما می ماند شهباز ظفر بی آشیان
نار را افکند خشم تو بصد آذر آب — خلد را بخشید خلق تو بهار جاودان
کهتر نیه خادمت بخشید تخت خسروی — کمتر نیه چاکرت بود اسیل کیمان

حاشیه: حمل بالفتح اول اکلیل الملک
حاشیه: کیمان آنچه ادشاهان عظام الشان بر گاوان نقره و زر کوبیده

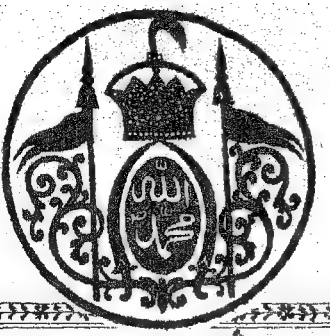

گر نبودی ذاتِ پاکت جلوه آرائی خود	ق	از عدم این شانزده مرکز نکردی عیان
جاه و حشم و فره و جود و هنر و خلق و عقل و فهم		علم و حلم و بذل و فضل و عزم و جزم و عزو شان
گاه تحریر صفاتت از رو فورِ خرمی		خامه طاؤسانه رقصان میشود اندر بنان
آن توئی کت رستمِ چرخ برین بادیده شست		وین منم کز درد و غم چون زال میالم نوان
آن توئی کت مایه مرد و جهان تابنده شد		وین منم کاندر متاعِ خویش دارم صید زبان
می نگویم جز ثنایت مدح افزایدون دژم		می نه بینم جز درت بابِ قصور قیصران
از رو فورِ عشق تو در خانه پر نورِ دل		می ندارم هیچکس را غیرِ مدحت میهمان
دعوتم کن از نعیمِ عیش و عشرت یا علی		تا بکی اندوه مهمان باشد و من میزبان
از هجومِ کلفتِ امراض و آشوبِ فکر		کشته ام چون ماهی بی آب بر بستر تپان

۱ فرمان نامه شاهان
مجموعه گوهر خاور هند
انجمن آرا
۷۶
۲ اوراق فتح
۳

انچه با سلمان میان دشت ارزن کرده
کن بحق مدح سنج خسته جان خصمان

تا نمایان باشد این چار چیز از چار چیز
خنده از لب نور از رخ چین از موی خم از زلف وان

چار کس آرند مشیت سر کریت این چار چیز
تاج کسری تخت خاقان طبل قیصر چتر خان

نغکند تا خنن در کنج لب خوبان شکنج
تا که باشد شاهدان را زلف پر خم تا میان

تا که باشد نو عروس عز و تمکین را قرین
تا که باشد سرو سعد ملک و دولت را قران

تا بدانیغ سیه تابت بجون شقیا
چون مسی مالیده دندان در لعلی پان

گلشن سرسبز مینو دوستانت را مقام
حفره تاریک دوزخ حاسدانت را مکان

لافتی الا علی لاسیف الا ذوالفقار
نیست جوانمرد مگر ذات حضرت علی کرم الله وجهه و نیست سیف مگر ذوالفقار

صحت و اقبال و جاه دون و جان تو را
انقدر بخشی که ناید هیچ در وهم و گمان

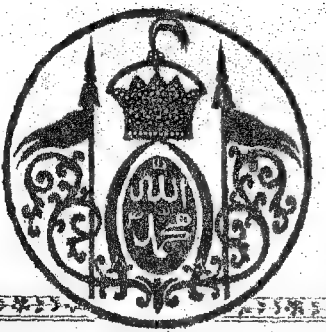

منقبت دار جهان و جهانیان سمر و زمین و آسمان حضرت امام مهدی دین صاحب الامر و الزمان علیه الصلوة و السلام

علی الصباح که صوت نگارِ کن فیکون — کشید نقشِ سحر را بلوحِ آینه کون

مشاطه قدر از تابِ آفتاب و شفق — فکند برخ کیستی پرندِ بوقلمون

کناره کرد ضیا از کواعبِ انجم — چنانکه رنگ ز رخسارِ عاشقِ محزون

خدیو روم بیک جنبش طلیعه صبح — نمود صد حشم زنگ را ذلیل و زبون

به تیره قعر یم باخته نهان دیده — لآلی ماه و کواکب چو مخزن قارون

نسیم عطر دم و شبنم گلاب سرشت — شگفته ساخت سمر را چو چهره دو البون

بسرخی شفق بهمان مثل مانا — گرفت پنجه پر نور مهر رنگ رقون

شکسته جرگ جبور و سمر و صد شاهد — نهفته رو به نقاب خفا و صد خاتون

بتافت از غرفهٔ قیر روی خوبی ز بطن علق موسی نموده سر بیرون

بسبزه زار مطر از قطره ها شبنم فکنده لولوی لالا بطرش سفلاطون

به لحن بار بدی بلبلان شاخ پرست دمیدم بر دم داود صد نزار افسون

باشتر از نسیم سحر تنم ناکه ز خواب ناز کشاده دو نرگس میگون

حریف نوم شکسته صفوف غمزه و ناز خمار دوش پریشیده زلف غالیه گون

نگین جبهه او نقش کبریو و طبر فتین عارضش آماده نزار افیون

تکلم لب جان بخش و یکجهان محشر نگاه عبهر صیاد و یک فلک افسون

پیچ ارقم خونخواره اش تنم شد زار به نیش عقرب جراره اش دلم شد خون

کشید فازه و نمود درجک لعلش ضیای در فروز لالای مکنون

79

چو بیقرار شد از زحمتِ صداعِ خمار — خطاب کرد بمن با عتاب کو ناکون
چه گفت گفت که هی هی بخیز و زود برو — چه گفت گفت که هین هین شتاب کن اکنون
بیار میوه و مینا و بادهٔ و ساغر — بزن چغانه و دستانک و تازه ترانه کنون
بنوش راحِ مصفّا و لعل آذرفام — به نغمه که بجنبد ازان زجاها هون
همین دو لحظه وصال غنیمت دان — بیک و تیره مپندار کردش گردون
ز بس شتاب زده بود دم ازین فرمانش — بدان رسید که جانم رسید تن بیرون
ز جای جستم و سامان عیش کردم جمع — بنای نوش نشستم بساعت میمون
پیاله داد مش از خنب خون لعلی رنگ — که هست روح فلاطون بران مدل مفتون
مشو ریکه چو ریزند قطره اش بزمین — چکد شراب تبرزد ز شاخ افلیمون

مقوی تن زار و منتقی اعضا — کفیل موش و حواس و مزیل کرب جنان

اگر زدوری آن جرعه چشیدی کی — نمی نشست نجم جمول افلاطون

من از برای صبوحی دنیف اوشتم — بشنده تر ز پس آوند چاشه موزون

پس از کشیدن ساغر چو مست باده شدم — کشاد چهره هزاران حقایق مخزون

کذشت فرق خیالم ز ساق روح امین — رسید پای طلب بر تبارک قارون

نظاره کردم چون روی حوریان جنان — درون کسوت الفاظ صورت مضمون

تبارک الله از آن معنی لطیف دقیق — تبارک الله از آن لفظ آبدار مشحون

که بود چون شب تابناک جلوه نما — که بود مثل مه خندیو کن فیکون

دبیر چشم منشی قضا و قدر — وزیر شاه نشان شهنشه بیچون

امام مهدی و هادی که دین ختم رسل — به پشتوانی او ثابت و قویست کنون
شهی که از پی ترحیب شرع او زردشت — برون جهند ز لحد چون شرار از کانون
از و جهان ز ستمهای دهر در راحت — از و زمانه ز آشوب فتنه ها ماموٴن
وزد چو صرصر قهرش به بطنه شبری — اجنه سر نخشند از حجاب های بطون
به آبیاری انعام او شود پیدا — مذاق آب خضر در عصارهٔ افیون
کسیکه ساخته لعلش بصنع او نام — که نقش ز دبر باب عدم دو سوره نون
سپر بدستش در صف دشمنان بینی — قرار مردمک چشم در میان جفون
ایا کسی که بیاد وقار تمکینت — کهی نریزد آبی ز کاسهٔ وارون
ز برق تیغ تو در چشم خورد پیدا — ز باد کرز تو در دهر اشاعت طاعون

۸۲

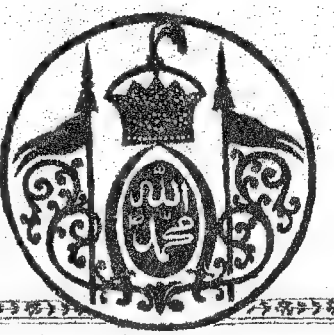

درخش نیر شمشیر تو بروز نبرد — پراکند صفت فرها صفوف قشون

بضرب کرز تو ریزد بحال کهنه واق — بزیر سقف فلک کم بود ز ارستون

زهی ستانه جاهت که نیر اعظم — شود شبانه بمغرب برای سجن نخون

بود سکندر بخت تخت جم ملاک — کند جلال تو شوکت بفر افزون

جمال لیلی کلکت اگر به بیند تیر — کمانه پشت شود همچو قالب مجنون

خیال نهب شبیخون عسکر قهرت — رباید از دل روز نبرد قرار و سکون

ز قطره قطره جهد یکجهان شرار جحیم — رود چو آتش عنف تو در تک جیحون

کمال کثرت هستی چو سر زداز صانع — جمال وحدت و تفرید بر تو شد مفتون

نقوش وصف تو سر لوح سورهٔ تورات — رقوم مدح تو طغرای صحف انجلیون

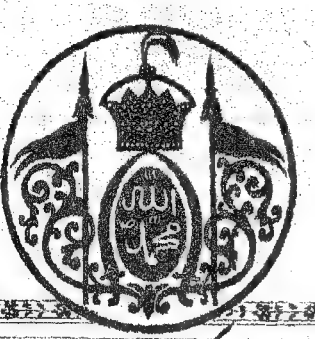

ترحم تو شیعان در درآرزیک ۵۱ توجه تو ضعیفان کرب اعجون

شود ز بذل تو ثروت رهی پیرو جوان ۵۲ بود ز عدل تو سلوت وصیف ۵۳ و قرون ۵۴

با شهبت ندهم نسبتی ازان کین بود کبود چرخ شموس ۵۵ و میون ۵۶ و حرون ۵۷

سنان رمح تو در جوف رهنین ۵۸ جنان رود چو نوک خیاطی بجلهٔ اکسون ۵۹

اگر بگوشهٔ چشمی نظر کنی الطف شود مقابل جشن شهی عذاب الهون ۶۱

فتد چو عکس کف همت تو در قعر ۶۲ شود بزرگ ترازرود جنانهٔ آمون ۶۳

چرا نباشی نائب مناب پیغمبر که مضمرست بقلب تو حکمت یونان

ازان خدای بدست تو میدهد هاش که مست هشت حمائق بدست مرمون ۶۴

بزرگوار اعرش رفیع مجد و علا شد هست سوی تو ام خضر شوق سمنون ۶۵

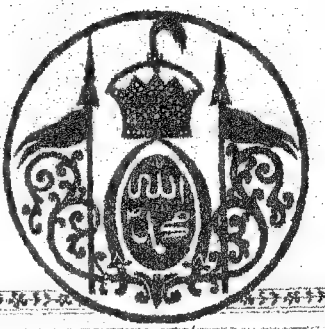

زدم بدستِ تو نادیده دستِ بیعت را — گواه هست برین واقفِ درون و برون

دعای خیر بفرما بحقِ من چو نمک — شوم بعیشِ مخلد ز فیضِ تو متمرون

بروزِ حشر شفیعم شو از کمالِ نوال — که تا ابو[1] بود بامن ز لطفِ تو ممنون

چگونه سنجد در جملهٔ بیان زیرک — مخدراتِ[2] صفاتت بود ز حد افزون

محال هست کمالِ مدیحِ تو آن را — که مدح ختم کنم بر دعای تو اکنون

عمارهٔ[3] تا که پریزاد کانِ قاقم را — کشند بر سرِ خود خمارِ[4] کورسرون

مدام تا که بمالند خونِ عاشق را — حنا شاه جفا خوکران بی‌آبی کون

شموسِ[5] جاه و جلالِ کمینه خادمِ تو — بوا و از صدماتِ کسوف و نقص صون

کشند طالعِ خصمِ ترا بحکمِ قدر — کشچیانِ[6] قضا در شکنج نه کردون

اکنون سلام بکن عرض با ادب بنواب | مده ز دست عنانِ طریقه مسنون

در منقبت حضرت امام نقی علیه السلام

تا چندای باد صبا نظاره سرو و سمن | سازی ندانم تا کجا کلکشت کلزار عدن
تا کی دوی در لغها تا کی روی در باغها | تا کی نمائی لاغها در وصل ما دین شکن
تا کی کشی خمیازه در زیر تاک تازه | مالی بعارض غازه از لاله در دشت و دمن
تا کی ز روح راح و مل عطری فشاندن سبل | تا کی ز بوی نور و گل عنبر بعود آمیختن
کای بر اطراف قلل نجرامی از عنج و دلل | کای با کناف طلل تا صی از شوخی و شن
کای صبحدم فرخی از بوی مشک خلخی | کای بر بستان کلرخی از کوه خاک چمن
کای شوی همداستان با نغمهای نغزخوان | کای بر نی باشی نهان چون روح در کوه بدن

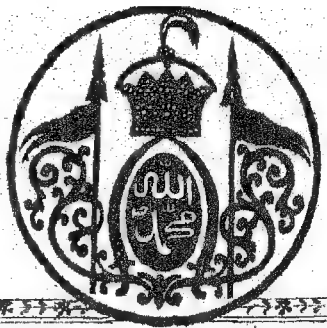

گاهی ببینی چشم پدر روشن کنی
گاهی بمانی سرو وی در زلف همچون رسن

ریزی هزاران شوشه زر بر جعد ریحان و سمن
بینی همه کافورتر از نکهت ورد و سمن

از تو شود بستان چین تا بشنوی زین انجمن
از تو دمد در فرودین گلها ختن اندر ختن

از زلف های چنبری از خندهای شکری
سردم بیامی آوری سوی اسیران شکن

آخر چه سود آخر چه صه آونختی دام مکر
با طرهای ماه سر با زلف های پرشکن

خواهی که باشی مثل حر آزاد از دام سقر
کن دامن امید پر از سیر شب همچون سحر

طوفی به آنات شبی بر کرد مشکوی نبی
نوشی صبا فی مشربی جامی مدح سوی عدن

زان پس تقعیش اسبین یونبی ان حنین
بر قبر زین العابدین بر مرقد پاک حسن

دخت نبی بینی دران جا صفت مریم نشان
اما نموده جاودان در کاشن مینو وطن

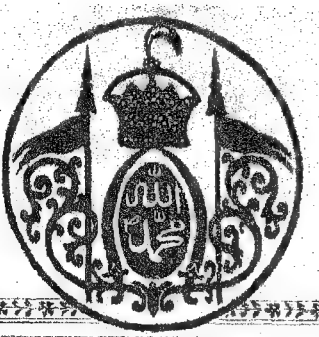

نوشابهٔ اقلیمیا[1] نهفته بدر کاشانها — بلقیس و اجمل[2] و لیا[3] خوان صفاتش با سن[4]

گر عصمتش گیرد سکون وقت مدیحش در لطون — ناید ز کلک و لب برون بی پرده حرف کن سخن

سوی دگر بفکن نظر زی باقر[5] و صادق[6] نگر — یابی بوصلت دو قمر در رونق فرض و سنن

بر عکسان خیره ود عا بفرست با صد التجا — چندانکه تا روز جزا سر گرد نجنبد در بدن[7]

عودی نمائی با شرف وقت خوش سوی نجف — بینی در انجا صف صف حور و ملک سوی وطن[8]

بهر ثنا بگشای لب در حضرت میر عرب — دست خدا حیدر لقب خیبر شکاف غیبر فکن[9]

زان فاق شور حرب او[10] صد دم کرد خیبر او — افتاد از یک ضربِ او در دو جهان صد بو و فن[11]

زان پس گذر در کربلا با ناله و آه و بکا — بر پیش حسین با وفا پیش شهر خونین کفن

آن بلبل باغ یقین کو در هوای نور دین — دانست آه و واسین به از نوای خارکن[12]

---

[1] اقلیما کذا فی الاصل

[2] اجمل نام زوجه حضرت آدم علیه السلام

[3] لیا نام زوجه حضرت یعقوب علیه السلام

[4] سن نام زوجه حضرت یوسف علیه السلام

[5] باقر لقب حضرت امام محمد بن علی علیهما السلام

[6] صادق لقب حضرت امام جعفر بن محمد علیهما السلام

[7] بدن کذا فی الاصل

[8] وطن کذا فی الاصل

[9] فکن کذا فی الاصل

[10] او کذا فی الاصل

[11] فن کذا فی الاصل

[12] خارکن کذا فی الاصل

خصمش چو از روی طغی آید بپیش دعا — تعویش نماید لام لا در نفی سر قرن ورن

پیرانش لعلی نشان در کرد مه پن چو کشان — مر یک از آن صاحبقران مر یک از آن سنجم قرن

کرد طلاقت مضقعی پیش امیر المعی — مدحی نخ آن چو پن اصمعی بر کبیر یک خلد سکن

جستی فراغت چو پن از آن نگاه شین دوان — بحرین پر متنان بینی در آنجا مو جزن

سر یک از آن با جود کی چرخ سخا دار را — ماخی نام ماه طی محیی صیت ذو الیزن

بعد ثنا بر کش قدی اندر ریاض مسهدی — بینی شجارش ز مر دی بنی بر جاش بر سمن

یا بی در آنجا مضجعی عین شرف منبعی — جنت بخنبش بقعی شن جهان بنشین حسن

خم شو برای سجد ها بر تربت پاک ضیا — کو است ایزد حامیا هر لحظه در سر و علن

زین پیش شو حی پن سپا ذره با بهر وی سما — آن تختگاه با هشه آن قبله گاه مر دو زن

کرسی زمین سیاه فلش عرش بین سترش — پیش لحین آسیا کاش سماء افرنجی لحن

سر کوشه اش کنج ارم سر خانه اش بیت الحرم — سر حاشه اش باغی خرم سره اش در عدن

خشت اساس آن سمک سنگ سرای آن فلک — در تا بدان آن ملک افکند طرح صد دکن

آب سوایش آنچنان کز فیض آن نوآن — سر کز بنجد در جهان از فرهی واز سمن

بینی چو دل در قالبی شبی میان مرجی — چرخ علا را کوبمی در زیر آن کرده وطن

بوسی بزن بر آستان بهر صفت زبان بکشان — وانکه سلام من رسان پیش خدیو مؤمنین

غیث العطا لیث الوغا عرش العلی کهف الوری — شمس الضحی نجم الهدی بدر زمان صدر زمن

ابر بخشش شیر پنجک عرش برتری بناه ملک — آفتاب دولت چاشت اوج کوکب سهائی

بهرون خدم اصف حلم آدم چشم هارون کرم — عیسی دم موسی شیم یحیی حیا لقمان فطن

فرقدسنان مرکله زه نشان انجم سپه — نوشه کمان کش بارکه کیوان کشان کروبیان

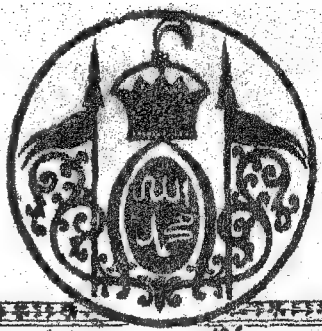

آذینِ کاخِ ازرقی فرّخِ خداوندی نقی — لختِ دلِ پاکِ تقی نورِ عیونِ مؤمنین

شاهی کمافراز و علم اندر عرب کرد و عجم — دیجور خندد و عجم بر تاب شعری یمن

خورشید عکسِ روی او کشته زحل هندوی او — سرپا پرین کوی او سرچشمهٔ شهد و لبن

از فیضِ او بینی عیان شکفد میانِ کلستان — لعلِ بدخش از ناز و آن مهرِ درخش از ناردن

قندیلِ دیرِ چارحد روشن ز نورش تا ابد — شمعِ خور از مهرش بود آذینِ این بزم کهن

با لطفِ او طوفِ دژم بنهد اسد زیرِ حَکَم — بی التفاتش بیلسم بگریزد از صوتِ زغن

یکسو شد از کیف و کذا طبشش بهنگامِ عطا — خالی بود وقتِ سخا قولش ز لفظِ لاولن

تیغش بجنگ اندر جنگ بیند صد سحر و صد نیرنگ بین — کل چهره او در نبک بین این مهر وش آن مه تن

در عهدِ تو درد و بیوریزد چو رندی در کلو — کردون زند بر فرقِ او سرپنجهٔ آشوب فتن

آموزد ار عونت روش گیرد عجوز مرتعش
گر زن فرق تقدس جوشن جسم تهمتن

ایخور نبه بر آسمان تختی ز جرم فرقدان
شاید که بنشیند بر آن سیر سلیمان انجمن

ایمه فرود آ زنما باطرز نیک و دلربا
باشد کند افسر نثار روزی شه العطمن

جوزا رکاب شاه شو مه شاطر ایه بیا دو
عیوق باز آور جلو با تیر و برجیس زن

او حاف چون تو سروری ناید ز کلک عرعری
هرگز نروید عبهری از کهنه شاخ ارکدن

وی کک ز لطفت سرزمان نی یاری کام و زبان
رخشان تم از پروین حما بن دارم بخاطر محترن

کلک مدیح آمیخته مدح و ثنا انگیخته
زر معجری ریخته هر صفحه از نور کشن

اما ز چرخ بوالهوس افتاده در شهدم مکس
در مرزمان و نفس نالم لسان در دمن

جسمم شمن بیچون عرض جوهر صفت گشته مرض
محبوس ستم الغرض و بند آلام حزن

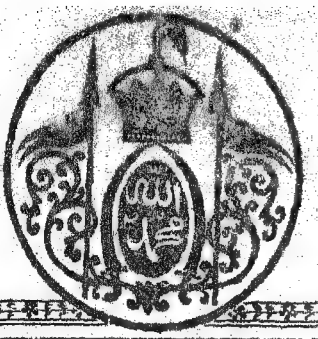

بشتو من الجاح را در باب این مداح را — بفرست فوج و راح را از غیب چون سلوی من

من بعد عرضِ مدعا بر آستانِ تو شها — آرم پی نذر از دعا لولوی خشابی من

تا صوفیِ پاکیزه دم کردد برای سجن خم — تا بر جبین صبحدم صندل بمالد بر من

تا در جهان بعدِ شفق از قرمزی سرِ شفق — انجم بمیدانِ عسق تازند با انداز و فن

از مهرِ تو با صد فرح کیرد محبت بی ترح — در دست از عشرت قدح در چشم از راحت وسن

وز قهرِ تو دارد عدو در قوه و جسم و قلب و رو — خنجر زبان تلتق کلو نشتر روان ابرو سفن

منقبت حضرت امام جعفر صادق علیه السلام

الا ای بتِ توسن تند و بدخو — بر فتار کبک و بشوخی چو آهو

فروغِ رخانت کلمع الدراری — بیاضِ عذارت چو اصباحِ مینو

دو صد فتنه در چنبر زلف پرچین — هزاران بلا در قمر پوش کیو

ندیده کسی در فضای دو کیتی — چه آن خط و خال و چه آن چشم و ابرو

بکف قوس عنبر کرفته دو کافر — بکلزار مینو نشسته دو هندو

لبت حقه لعل و در حقه داری — درخشنده الماس و ناسفته لولو

بلورین زنخدان تو چاه بابل — نهان در تکش یکجهان سحر و جادو

خط بینیت لای نفی ست تا نا — ویا رسته در مهر و مه شاخ شبو

سمن جبهه شبنم عرق چشم نرکس — زخت کل لبت لاله بالات ناشرو

کهف آفتاب و شفق رنک حنا — ویا شد زراند و سیمین ترازو

سرین فسه بهی مثل نخت سکندر — میان لاغری همچو ذهن اسطو

صدف کوش و ماشورہ[1] عاج کردن — سمن ساق و پستان دو سیمینہ باقو[2]

ز جورت تمک بر سر چرخ کریان — بغمزِ تو آفاق کشتہ پر آشوب[3]

از اندم کہ نظارہ کردم رخت را — نماندہ ست بر دل مرا ہیچ قابو

تنم چاک سر تا قدم چون صنوبر — زبانم چو قمری ست سرمست کوکو

گذشت آہم از سینہ ہفت گردون — رسید اشکم از دیدہ ام تا بزانو

شبان از تبِ فرقت تو بہ بستر — تپم مثلِ سیماب پہلو بہ پہلو

جہد جای خون از رگ من شراری — بسود اطبیب ار کشاید سرا[4]

دمد صور از نالہ من بحر جا — قیامت شود از فغانم بھر کو

سمی کشتہ اندر خیالِ دو علت — او ما قم[5] چو بیت الحزن از نیا ہو

---

[1] ماشورہ چوبی کہ دور آن را نخ پیچند و بدان ریسمان را تاب دہند

[2] سیمینہ باقو = سیمین بناگوش

[3] پر آشوب = پر فتنہ

[4] سرا = رگ قیفال

[5] او ما قم = از نیا ہو

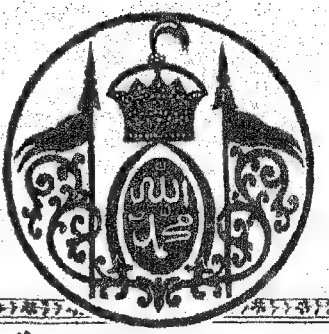

اگرچه همه ظلم و جور جهانی ... ولی مهر تو مست چون دل به پهلو

ندارم ز تو دوست تر هیچکس را ... ندانم ز تو ماه را به[1] مباهو

مگر مهر آن خسرو دین و دنیا ... مگر طاعت آن شهنشاه دلجو

امام جهان جعفر ابن محمد ... که از صیت او هست آفاق مملو

قد بر دمن گر غبار سمندش ... شود پشک[2] چون نافه مشک کلبو

ز عدلش محال است بیل[3] و بشیه ... شد عاشق یکدگر مار و موش[4]

بضرب عمود گران وقت هیجا ... کند منهدم شنب[5] این سبز باروه[6]

یلان سپاهش چو دارا و بهمن ... جوانان جوشش چو دستان و کاکو[7]

سمانا بهر کام طیبت[8] ربایند ... پرستار او کرزن[9] شاه بانو

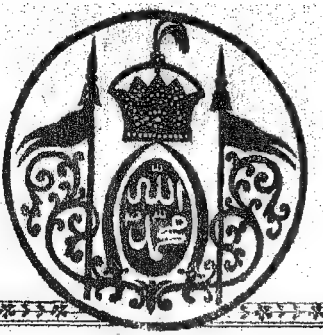

ز عاجز نوازیِ اونسرکردون — کریزد سر اسیمه ز اوای تهمو

تو آنی که از جلوهٔ ذاتِ پاکت — وجوبی بامکان شده بیم ترازو

بامدادِ عدلت نوان پیر زالی — دیت میستواند کرفت از بلاکو

زعونِ توضعف غام پولاد برش — براتِ غلامی نوید به آمو

بروز وغا خصمِ تو در کمندت — نماید بدانسان که در تار ندو

چو از قهر بینی به سهراب و بیژن — چکد چون عرق نطفه سام و برزو

پرند آور برق تابت ربوده — تلا لوز آتش روانی ز آمو

پی نصرتِ مومنان از نیستان — برای رکِ جانِ کفار نیسو

الا ادهمِ تو که کیتی نخرده — مهین چرخ را اندر آتش تکلو

ل آواحنف آواز
ب ربان جاج
ج چوران ضعیف ربان
د جاب غام باکه
ه ربان جاج
و جاوران دزن
ز تندو
ح کرا
ط
ی
ک
ل
م
ن
س
ع
ف
ص
ق
ر
ش
ت
ث
خ
ذ
ض
ظ
غ

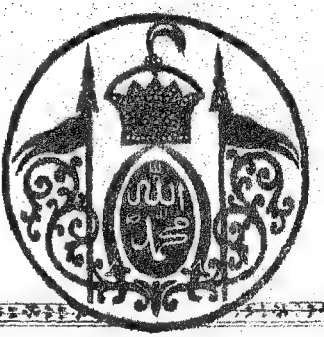

گران پشت و فربه تن و آهنین سُم
سبکروح و لاغر دم و عنبرین مو

رکابش بود پرگرِ خانِ ترکان
نعالش شود حلقهٔ گوشِ سکو

چو خورد رحمل یا بکبر دو تن سیحا
نمائی به پشتش بوقت نکاهو

اگر از سرِ مهر بینی پذیرد
خذف همچو سرمه هزاران تلاهو

به الطافِ تو زائرانِ حریمت
زنند از تفاخر به افلاک اردو

کمینه کنیزت فرنگیس و شیرین
کمینه غلامِ تو پرویز و سنکو

نفورِ تو مهلک ولای تو شافی
عتابِ تو زهر و جنابِ تو داروِ

ثنای تو میکال را نقشِ حوشن
مدیحِ تو جبریل را حرز بازو

عدو چون صفاتت بپوشد کبر گز
نپوشد رخِ مهر پرّ پرستو

از آن ذو ذنب شد قرین نحوست — که کاهی نشد در حریم تو جاوه

ز عنف تو کرد دل خار چون — ز خلق تو کرد خس و خاشه خوشبو

بلا فد عدو در حضوت تو ویک — که سر نیچه عرش تابی به نیرو

به یرلیغ جاه تو طغرا نبات — مدیح تو با بسمله در تکاتو

سماره شود سمر کفر ایمان — نسازی خطاهای من چو معفو

کند عالمی در جنابت تظلم — برد یک جهان در حضوت تو یه غو

کریما کن انصاف با صد درم — که در فیض عام ست خوی تو ممنو

بماند ده تا چند گریم که اکنون — شده چشم من رشک رود فرا سو

من و جوش آزار و امراض و کلفت — دل و نهب و رنج و کدورت زسو

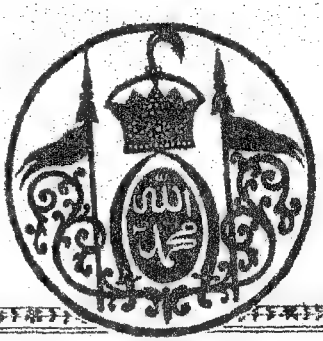

امیرا بانعامِ چندین مدیحه — زاحسان و رحمت مرا مستمرّ جو

که با عجز در پیشگاهِ محمّد — کنی عرض حالم باداب نیکو

دعایم رسان تا بابوابِ اجابت — نخاهم زآبِ شفاعت فرو شو

الا تا تبسّم زند بر بکاهِ — تراوَد چو شبنم زلعلِ سخنگو

الا تا که پیچد چو موی دلم — جگرتفتگانِ حسینانِ مهرو

بیندازد ایزد بفردوس مردم — برای تو عنبا و یک خلد مشکو

برآنسانک نواب ای همنشینان — زمستی برقصید تا حشر و صلوا

لفر آفتاب منقبت حضرت امام موسی کاظم علیه السلام

چه چیز است آیات بیّنات الٰه — که هست پرتو نورش فروغ عاصی ما

بروز سیر جہان میکند سلیمان وار
بہ شب چو یوسفِ مصری فتد سیاہ چاہ

شمالِ بادشہان جلوہ گر شود بسیر
ولی نہ فوج و حشم دارد و نہ بندہ و واہ

کہی نباز بپوشد مرغفرین کسوت
کہی بر بکشد چیت لعل کوہ قبا

زصیقلش رخ کیستی چو آینہ روشن
بفرقش تن غبر از بر نکِ قیر سیاہ

رود بسیحن چو زہادِ صاف دل ہر شام
کشد چو میکش مخمور سر بجیب نگاہ

وصال یافتگان از غیاب او خوشدل
ستم کشان بفراقش اسیر نالہ و آہ

نظام عالم امکان بتاب او مربوط
قوای نشو و نما راست در شجار و گیاہ

فلک بدوریِ او مثلِ عاشقانِ حزین
شبانہ اشک ہمی ریزد از ستارہ و ماہ

مدام می بدرخشد بسانِ وی جمیل
شود سیاہ چو موی بشینہ در یکگاہ

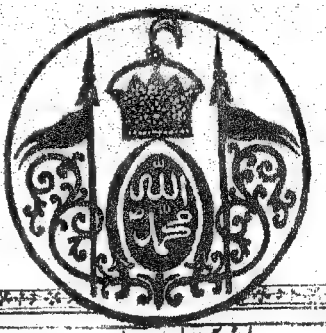

از و ثمار حدائق چو کام جان شیرین — از و ست طلعت کیتی چو حور یان بخواه

بسان مهر شه جن و انس عالیه — چو عقل سر ور ملک و ملک بلند نگاه

فراخ رتبه و عالی نژاد و والاشان — جلیل مرتبه و پاک دل خدا آگاه

بهشت پرچم و طوبی علم مجرّه بصاحبدل — شهاب ثاقب و مه سنبق آسمان کاه

امام موسی کاظم نظام شرع مبین — عمید ملت و دین خسرو ستان سپاه

که شفاعت او زاهدان برستاخیز — ثواب را بفروشند در شرای گناه

با بیاری میراب رحمت عالمش — و مدز خار عداوت نزار مهر گیاه

با نتظار شفاعتگری او زازل — نهاده رحمت رب غفور چشم براه

خلاف طاعت او کرد سر بجنبانند — کنند ترک فلک را بقهر تخته کلاه

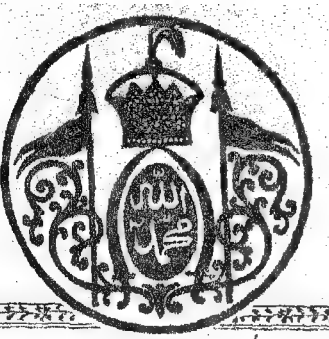

اگر بخواهد در قصر جاه تو نگریست — که نظاره ستاره فتد زسقف کلاه

تو ئی که کرده خدائی سمن ترا اشراف — بهر دو کون چو ذات وحید خود یکتاه

ز نقش نرگسه بام تو ملک حیران — بر آستان درِ رفعت فلک دوتاه

کحل حریم رفیع تو کحل دیده حور — نشان سجده دهلیز تو بهای جباه

ببزم گاه تو از معجز نشاط و سرور — چو عندلیب زند نغمه صوت دیباه

ربوده به عمل کوی فضل از اقران — نهاده بکرم پای پیش از اشباه

ز نور طلعت تو گر کنند سخن — سواد زنگ به بینند از زمین مراه

ستاره چله نشینان گوشه گردون — برای کورنش تو چون گمان شعذ دوتاه

اگر نه ذات تو خضر جهانیان کشتی — شدند جمله نیکان چو پر من کمراه

بسیر باغ چه حاجت ترا که می بینی
بهار باغ دو عالم ز گوشهٔ بستان

بسهم غمزهٔ تو در رزم خصم سرکش تو
چنان گریزد کز شیر ناتوان روباه

بسیم ضرب عمود تو کاوه زیر و زبر
یکی تجت ثری و آن دگر ز بر بر ماه

بتیغ تو ندهم نسبت زحل که بود
بزعم خلق بشومی قرین صد اکراه

بپیش چرخ تو نوشه کمانچه حلاج
بپیش درقهٔ تو ماه ماکوی حرباه

عدو چو جمله نماید پس لشکر تو
برآید از دمن تیغ بانگ قاقاه

بخواهد از خلاف تو دولتی دارا
کشند سندکند ز بری دولب چاه

بگذرد حکم قضا بر نتافتی امضا
اگرت نام نه بدرسم بعد بسم الله

ببین بفرخی بخت مدح خوان کیهم
که وقت مدح زند بوسه ام ملک بشفاه

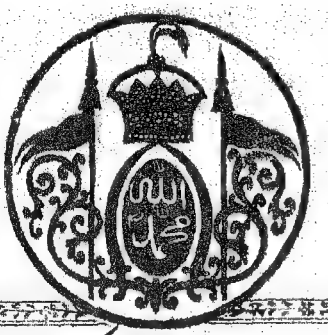

رقم کم بچه سان وصف بیکرانهٔ تو — که میکس نخندد بحار سبعه شناه
باستعانت عشقت کنون بعالم فکر — بخاک درگهت افتاده ام بجان تباه
اگر خلافت خلدم برون حشر دهند — نگیرم و بروم بهر کدیه ایت والله
بده بزور ید اللهی آن قدر نیرو — که چرخ را بدهم کونه کونه باد افواه
بگیر دست من از رحم کز فلک برسید — برم هزار بلا از نوائب جانکاه
بآن زمان که رسد هول حشر در گیتی — بآن زمان که فتد بر منهن بحاسی وماه
بآن زمان که نوردند شش جهات و سموح — بآن زمان که بپاشند کوه را چون کاه
بآن زمان که فشاند شرار آتش قهر — بآن زمان که جهد شعله از بطون سیاه
بآن زمان که زاروح اولیاء و رسل — به لمحه برآید صدای اسفاه

بآن زمان که نه نیروی نفخهٔ ثانی
ز خاک تیره برآرند سر سپید و سیاه

دوان دوان ز مقابر شوند باحسرت
به پهنه که نهاشد دران سیاه و سیاه

بدان مشابه بدرگاه ایزدی پویند
که فرق کس نتواند کند ز اشباه

نه چتر باشد و نی پرّ و طوق و تاج مرصّع
نه سنج و کوکبه و طبل و چارطاق و نگاه

نه عزم رزم و تمنای بزم و آرایش
نه شوق قند و نه ذوق زرد و خوش جاه

نه عقدهای درونی ز مردم و حیله
نه طاقدیس مکلّل نه کوه سرمه کلاه

نه کنج کنج عقاقیر و توده توده عبیر
نه حلهٔ خز و سیفور و زرنگار قباه

غرض که باد و صدا نذوده و صدرا نوس
روند خلق بر آن یکانه شاهنشاه

که ذات اوست رحیم و نوال اوست عمیم
منزه است ز جهل و بری ز جور و سفاه

۱۰۷

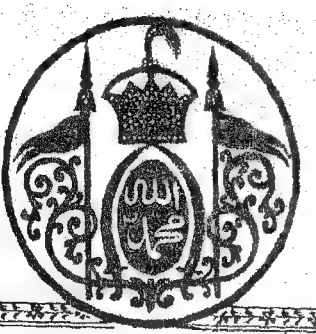

بہ بخیر عمل خویش ہر یکی رسد — چہ کبر ظالم کافر چہ مومن آواہ
خدایگانا نواب تو چہ خواہد کرد — کہ چشم خلعت او بر گناہ اوست گواہ
ورا بہ قلت نیکی و کثرت عصیان — نیامن نظر ہیچ کس بکل رفاہ
جز اینکہ مرحمت خاص تو بگیرد دست — جز اینکہ تا در جنت مرا شوی ہمراہ
بباب خلد برینم رسانی و گوئی — کہ ای وصیف من اکنون تن از کلال بکاہ
کہ در تلافی کربت جنان تقبیہ تو — کہ در صلای مذیحت نصیب تست صلوہ
دو دست پاک ترا بوسم و دعا کویم — بہ آن صفت کہ ملک گوید آمین اللہ
چو عمر خضر حیات فدایانت باد — مثال آن زمان عمر خصم تو کوتاہ

مدح امیر المومنین حضرت عثمان ابن عفان رضی اللہ عنہ

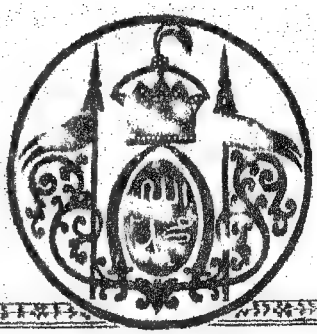

الامان از سپهرِ چوگانی
داد از چرخِ کهنه بارانی

الحذر زین حصارِ فولادی
شهرِ بندِ دو صد پریشانی

خوش نشینِ رهِ غمِ انگیزی
شمعِ افروزِ خانه ویرانی

گر بهر لحظه بار ازان چشم
صد بلا را کند نگهبانی

از ازل در سرشتِ او مضمر
یک جهان ظلم و نامسلمانی

در دلِ سفله پرورش یابست
همه جهل ست و جمله نادانی

ساغرِ ابلهان کند سرشار
ز آب حیوان و راحِ ریحانی

در مذاقِ سخنوران ریزد
زهرِ آلام و دردِ پنهانی

نیست کس در زمانه کو نشود
از جفایش اسیرِ حیرانی

همه ناسور شد دلِ کوسر — همه خون گشته لعلِ رُمّانی

زاغ در نغمهٔ نشاط و سرور — نوحه خوان بلبل گلستانی

خار بستر گلِ عقیق نقاب — داغ بر دل شقیقِ نعمانی

کفِ افسوس گشته برگِ چنار — شکلِ آه است سروِ بستانی

ای بسا یوسفان که بیدادش — در لحد کشته اند زندانی

با دو صد حسرت و دو صد افسوس — کرده در بر لباسِ عریانی

خم ابرو ز عقدِ رنج و ملال — زلف در بندِ صید پیشانی

لبِ شان را نه ذوقِ شکر خند — چشمِ شان را نه میلِ فتانی

دستِ شان درمیان کو کمر — مُهر بر لب ز جوشِ حیرانی

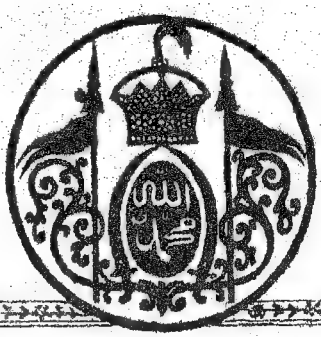

فلکا سوختی تنم ایوای ز آتشِ فکرهای روحانی

ز ورقِ عیش بامِ[1] و شامم شد در بحرِ رنج طوفانی

سرو قدم چو بید کشت و هنوز مانده ام زنده از کرامانی

شبِ من مثلِ روزِ حشر دراز روزِ من چون شبانِ ظلمانی

شد از نهب و غارتت پامال خلدِ عیشم چو کشتِ دهقانی

تا بجامِ مرا[2] کیفرِ عیش میدهی غم مکن نمیدانی

که ز روزِ ازل مرا دادند منصبِ خاص مدحِ عثمانی

ابن عفان خدیو ذی النورین[3] نورِ[4] اکرام و نورِ یزدانی

افتخارِ خلافتِ کبریٰ شرفِ دولتِ جهانبانی

---

[1] بام = بامداد

[2] مرا = مرا

[3] ذی النورین = لقب عثمان بن عفان است زیرا دو دختر حضرت رسول را یکی پس از دیگری به همسری گرفت

[4] نور = نور

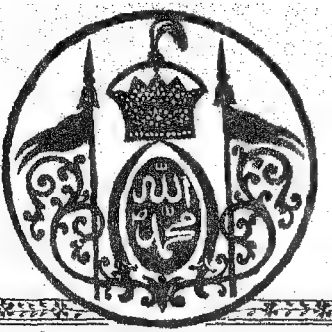

ید بیضای موسیِ قدرت — دمِ عیسیِ صُنعِ یزدانی

آگه از سرِّ عالمِ امکان — عالم از رمزهای عرفانی

آشنای بحارِ حلم و حیا — برکران از هوای نفسانی

گرچه سیّم خلیفت اما اوست — اوّلین عقل و آدم ثانی

آنکه بخشد کمینه چاکرِ او — تاجِ فغفور و تختِ خاقانی

آنکه گیرد کهینه خادمِ وی — چترِ کسری و افسرِ خانی

آنکه بنوذرِ فیضِ او عاجز — مور در دعوتِ سلیمانی

کریمِ قهرِ او شود جوشان — همه خون بارد ابرِ نیسانی

کوهر آرای طبعِ عالیِ او — نظم کرده کلامِ ربّانی

پیشِ علمِ لدنیش باشد — عقلِ کل طفلکِ دبستانی
تختِ او مسندِ رسولِ کریم — چترِ او آفتابِ نورانی
کہ غلیظش ز خوف دم ورود — بعرین ضیغمِ نیستانی
دفترِ مانی از نگارشِ او — نزدِ بخرد نمودہ لامانی
آن توئی کز سیاستِ عدلت — گلہ را کرگ کردہ چوپانی
خادمانِ تو از کمالِ علو — ثور را میکنند قربانی
صد چو موسی و خضر میدانند — بر حریمِ تو میلِ دربانی
شمہ از خصالِ نیکوی تست — صبرِ ایوب و صدقِ سلمانی
نور ایزد بقلبِ تو مکتوم — از ازل مثلِ رازِ پنہانی

علمِ حق در رخت همی دیدند — گر نبودی حجابِ امکانی

رحمت مثلِ ابر دریا بار — پاک شسته رقومِ طغیانی

روز پیکار در کمر داری — بوالعجب صیقلِ خراسانی

رشحهٔ آب در حبابِ نیام — برقِ خاطف که در خشانی

از پی دفعِ دشمنت خواهد — مرگ را تا ابد به مهمانی

جنّدا آن سمند تو که ندید — سایه‌اش را سپهرِ چوگانی

کفِ خاکِ تو نیست گر چه بود — بورکردون ستاره پیشانی

من کجا و طریقهٔ مدحت — من کجا و ین رهِ نخندانی

لیک از مجرِ ثنای تو تشنه — من شکستِ نظمِ خاقانی

لوحش اللہ کلک من دہ شبست | دفتر شعرہای حسانی

دستِ بیعت نہ دند بر فکرم | کبر و ترسا یہود و نصرانی

از ازل در رکابِ خامۂ من | ہند و وارمنی و تورانی

تا ابد بر درم جبین سایند | بادب خسروان ساسانی

پیشِ من لعلِ نوشخندِ بتان | بازمانند از دُر افشانی

از مدادم بچشم چیلہ نشین | عنبرین سرمۂ صفاہانی

تن زواز دُر فشانیِ کلکم | نطق تازی و ذہن یونانی

آبِ اوراقِ نظمِ من بربود | رنگ و بوی گلِ گلستانی

قمریان را بدارِ سرو کشند | گر کنم در جنان غزل خوانی

ای با ختن اگر بنمودند — رخِ خود در پرندِ[51] لعبانے

ای با کاشنا گر بگشتند — آب و رنگِ جنانِ رضوانے

لیکِ شد جلوه گر چگانه[52] من — به ازینان بزنگ و تابانے

رسدم گر به مدح تو یکنم — دعوی سنجری و سلطانے

خاطرم مست باده سرا — طبع کنجور رمز قرآنے

نرسد دشمنم اگر بزند — پیشِ من صد هزار لاما[53]نے

آری آری به مهر می نرسد — تابش کرمک بیابانے

دیو کی رتبهٔ ملک گیرد — کرکند جاودانه رضوانے

گر شهی سر نهد بخاکِ درت — میکند در سپهر کیوانے[54]

---

[51] پرند لعبت بازی کنند یا در آبگینه بازی کنان جایی

[52] چگانه چکامه یعنی قصیده

[53] لاما کتاب بزرگ بودائیان

[54] کیوان زحل نام

رشحهٔ رحمتِ تو در دو جهان — می‌کند کارِ ابر بینایی
حیف باشد که در دلِ ابوات — غم نماید چنین فراوانی
پادشاهانِ ختمِ رسل — آن خدیوی که نعتش ثانی
عقده‌هایم گشا بناخنِ مهر — مشکلم حل بکن به آسانی
تا که از فیضِ همتت دارد — قطره در سرِ هوای عمانی
دوستت را بواد عیش نصیب — دشمنت را دو صد پریشانی

منقبت حضرت امام حسن عسکری علیه السلام

شامِ صد غنج و ناز از تقِ عنبری[1] — غالیه ساخته باز بر صدفِ کوهری
ترکِ فلاک از نیام آخته خرشام[2] — بهرِ هلاکِ طغام[3] با فرِ اسکندری

۱ تق بروزن باد و بروزن زر کبر باشد
۲ خرشام بر شام و فتح اول بمعنی خشمناک و برآشفته
۳ طغام بر وزن غلام بمعنی فرومایه

رفته زخوفِ ظلم مهرِ فلک زنی عدم — آمن باصد چشم خیلِ شب چو پری

بهرِ نثارِ قمر زنکیِ شب تاجر — ریخته دُرّ و گهر در طبقِ اخضری

قاضیِ روشن ضمیر هر مگسی بی نظیر — زد بر نیلی سریر زانوی دانشوری

زهره زلبلبت پوش چنگ زنان و باده نوش — برزده چندین خروش تا فلک ششتری

کوئی شد آسمان چشمهٔ آبِ روان — جرمِ زحل اندران ساخته نیلوفری

تیر دران انجمن بر سرِ لوحِ پرن — کرده رقم مثلِ من مدحِ سپهرِ عسکری

لخت دلِ بوتراب قبلهٔ پیرِ شیخ و شاب — مهر فروزه کاب عرشِ کرم ستری

پارهٔ صُحفِ وجود سورهٔ تنزیلِ جود — بسمله مست و بود آیهٔ دین پروری

ظلِ ظلیل الٰهِ ثالثِ خورشید و ماه — رونقِ دیهیم و گاه زینتِ تخت و افسری

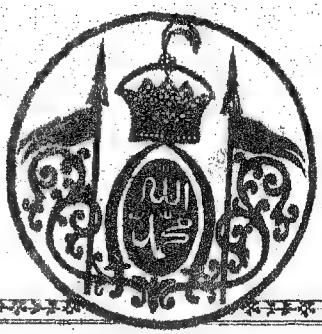

سامِ سلیمان کمر رستمِ نیرم سپر
بیزنِ جمشید فر فخرِ جهان داوری

قارنِ بهرون پرند بهمنِ دارا کمند
آنکه بگردون فکند بارکهِ سروری

ابرِ نوالش اگر قطره زدی بر شجر
برزدی از شاخ سر قرصِ جعفری

از کرمِ او گشت روضهِ مینو سرشت
وز غضبِ او بهشت تبکدهِ آذری

نیست عجب گر ز نور یابد چهرس قصور
گر نکند چشمِ حور رشکِ تو عبهری

ای بدرت خان و جم با حشم و با علم
جمله سر و پشت خم از پیِ فرمان بری

بدخ شد آیات مهرِ شه جامه
تیرِ شه خاصیات نامهِ ورق دفتری

چون تو نه کردی گزین مهرِ سلیمان ازین
اشک فشاند از نگین دیو انگشتری

فیضِ تو باشد مدد انبساید دد
مخلبِ عنقا شود لانهِ کبکِ دری

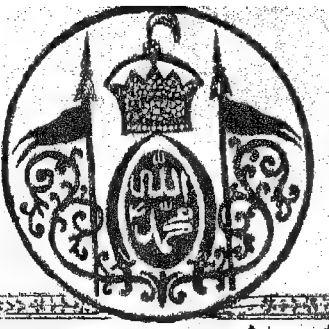

دستِ تو بیضا لقب کلکِ تو معجز نسب — در صفتت بسته لب اصمعی و انوری

کوفته همچون مدام[۵۲] مانده شود تا ابد — بر سرِ کردون کند حلم تو لنگری

شیوهٔ رنج و عنا ساخته تا فنا — کودکِ آشوب را کرده عدم مادری

خنجرِ تو برق دم[۵۳] آذرِ تو صور دم — خامِ[۵۴] تو پیچ و خم چون خلشِ خنجری[۵۵]

در رمنت پرخماری شدی ار روزگار — ریختی ابر بهار راهِ خوشِ کوثری

شحنهٔ عدلت به بست بازوی پیر و جوان — قرهٔ جامت شکست طنطنهٔ سنجری

قهرِ تو سازد برون کز رهِ نهب و خون — غمزه کند در عیون توبه ز غارتگری

بی کرمت از نکال[۵۶] سر دهد بیشهٔ جمال — پوشد قمری مثال گرته خاکستری

حامل اگر در منام روی تو بیند مدام — مضغه بزهدانِ مام سازد مشکوی[۵۷]

---

۱ اصمعی بالفتح یکی از ائمهٔ بین اهل لغات عرب عباسی

۵۲ دمدمه بضمتین بیخ خیمه ۵۳ دم اول بالضم بمعنی اباخار کردن آتش افروزنده خیمه دوم نام سنه جان ۵۴ آذر بضم دوم

۵۵ خلش بضمتین بمعنی خنجر

۵۶ نکال بالضم عقوبت

۵۷ مشکوی بضم اول و ثالث

۱۲۰

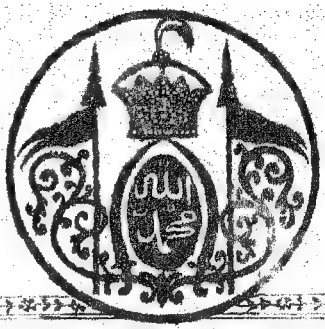

نامه سیاهم چو قبیله درکهنستم شهیر
بوکه شوی دستگیر درنظم محشری

می نشود از قلم مدح و ثنایت رقم
به که دعا رکنم زیور مدحتگری

باش بحسن قبول کردن فرق خجول
تا که به مشت رسول خاتم پیغمبری

تمت القصیده

بسم الله الرحمن الرحیم

ردیف الف

ای نامِ همایونت زینت دهِ عنوانها
امیدِ عطای تو آموخته عصیانها

ذاتِ تو بود سرمد شوقِ تو بجود
اشکِ غمِ تو باشد آرایشِ مژگانها

ارزانیِ جمالِ تو کل کرد کمالِ تو
افشانیِ نوالِ تو عطری کلستانها

آن احمد مرسل را کز دینِ تو پیدا شد
تو داده بیک ایما یک عالم ایمانها

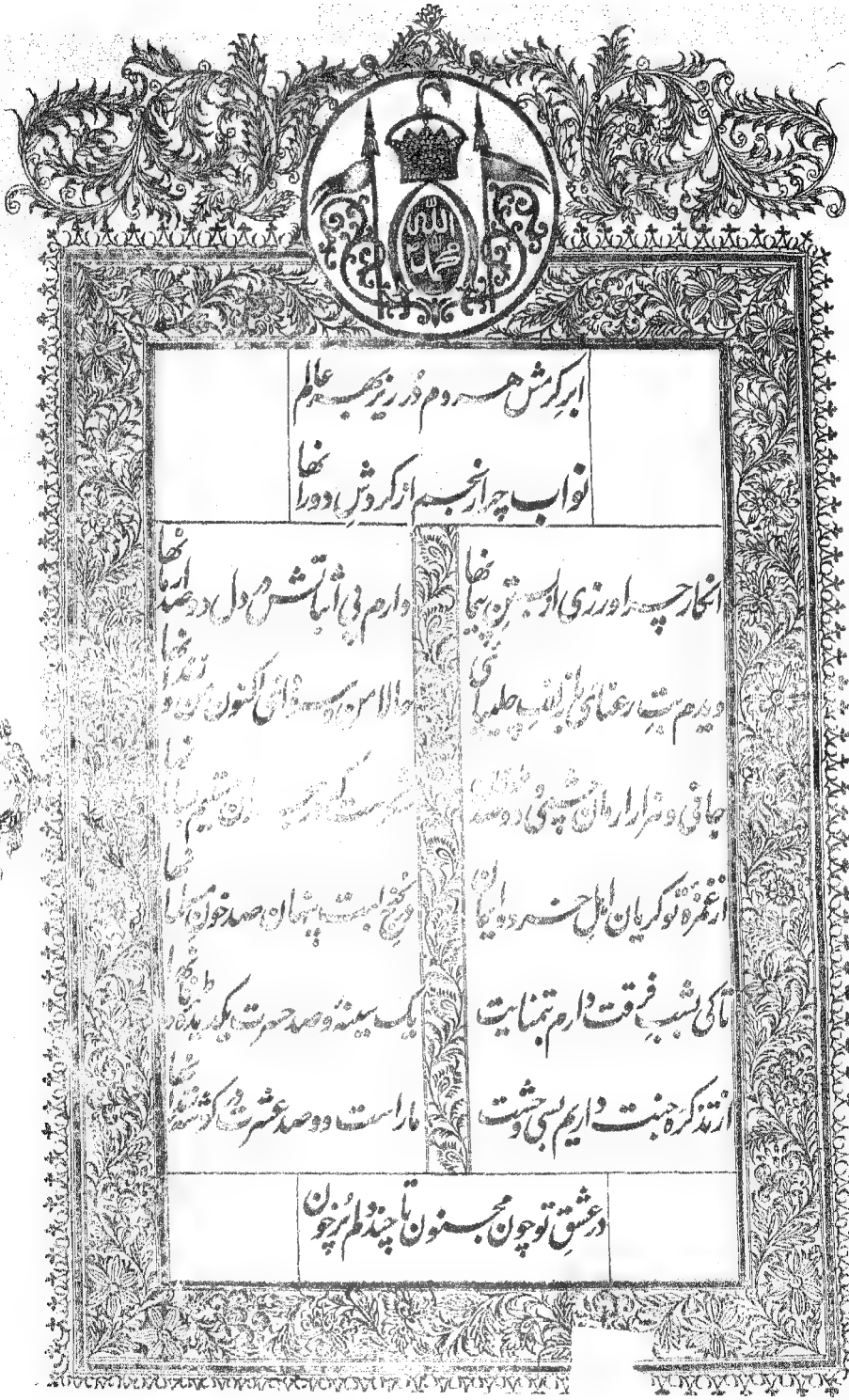

ابر کرمش همه دم در زیر جهد عالم
نواب چرا از کرمش دور نها

انکار چه اور زی از بستن پیمانها — دارم بی آنها تش در دل صد افغانها
دیدم بت رعنای بر لب حلوائی — حالا مرد بسودای اکنون من و نقدا نها
جانی و هزار ارمان چیزی دو صد — [illegible] نها
از غمزه تو کریان اهل خرد و ایمان — [illegible] نها
تا کی بشب فرقت دارم بتمنایت — یک سینه و صد حسرت یکدیده و صد نها
از تذکره جنت داریم بسی وحشت — ما راست دو صد عشرت در کوشه صد نها

در عشق تو چون مجنون تا چند دلم پر خون

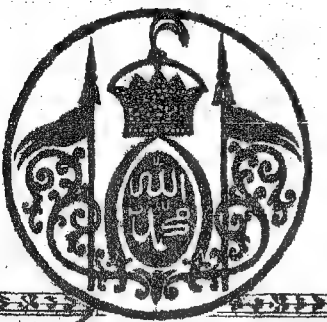

نواب بزن اکنون دستی بگریبانها

دلم در سنور عشقت کرخند شوق پیدا
شود صد شعلهٔ جانسوز از نوک قلم پیدا

چو آن عیشی که کرد و در هجوم درد و غم پیدا
بود لطف نهانِ تو ز بیداد و ستم پیدا

بری در کوشش عمری بسوی کعبه ام اما
تماشا مست کرنا که شود بیت الصنم پیدا

چنان مرقد من نعرش مستانه کردی
که گشت اندر مزارم جلوهٔ خلد دارم پیدا

نگردد کم هوای جان نثاری گر بمیری
کنی قتلم هزاران بار و کردم نبود پیدا

بر آن نازم بکش ظالم که ارواح همه عالم
شود یکجان در شوق شهادت از عدم پیدا

کدام آشفته دل داده است خط خود بتو صائب
که گشته یک جهان حسرت نقش خرم پیدا

برای طوف کوی خود چو اذن عام فرمائی
همانا نغمهٔ لبیک گردد از حرم پیدا

چو در ایران مبین از بهر اصلاح کلام خود ۵ بصد سعی و تحسب حین سپهری کرده ام پیدا

کجا مند و شان نواب و ناز کی خیالیها
نظیر من نخواهد کشت کاهی در جهیم پیدا

فلک آموخت استغنا اگر این عشوه کاران را
تو یارب صبر روزی کن دل امیدواران را

نخواهم شد خجل از زاهدان در وادی محشر
که اشکم پاک شسته نامه پر هیز کاران را

بنازم دوش قتل عالمی کردی و باز امشب
همان در راه تو بینم عجوم عقبیران را

بنه جام لبالب بر لبم با بوسه شیرین
که سوزم در جحیم رشک چندین توبه کاران را

گذشتی کردمی امن کشان بر لوح قبر من
نمودی از بقای من خجل صد روزگاران را

برو ای مرگ نزد زاهدان کز باده نوشیها
کزندی نیست از تو تا قیامت میگساران را

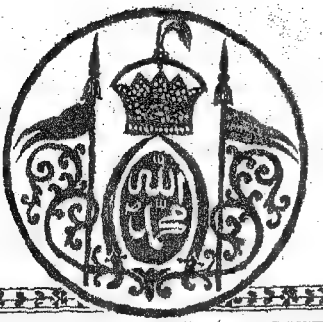

عجب نی گر شود از چشم ما نیسم منقلب عالم
بسا تاثیر میباشد نگاه دلفگاران را

ز خوف جور او در بیکران اندر غرای من
نمی مالند بر من مهر ایام سوگواران را

سمان نواب مسکین بود کز ساده لوحی ها
نمی فهمید در بزم تو دی افسون یاران را

سهل است تن از رخ تو سر دوده را
اما کجا برم دل حسرت کشیده را

حرفی بجفت ما مدن از کمال شوق
پرسم هزار بار پیام شنیده را

این ظلم دیگرست که رسوا شدن ز جور
بدنام کردن آه لب نارسیده را

رحمی بحسرتم بکن ای شهر فتنه ساز
بگذار این شهید بخون آرمیده را

بر چشم حوریان بگذارند چون مژه
از پای من کشند چو خار خلیده را

دلهای عالمی شده آماجگاه چرخ
زه کن تو نیز ازین دو کمان کشیده را

نواب رایک امشب اینجا کذر فتاد
دیدم سحر بکوی تو اشک چکیده را

فلک بخاک فکن طرز خودنمائی را
ویا ببر جهان آفت حیائی را

نه ارچاک زفو کردم و نه انستم
که غائتی نبود در خم بیوفائی را

سواره میروی حال دل همی پرسی
برو برو که ندانی تو دلربائی را

دمی بخانه زاهد بنغمه و عشوه
خرام و باز ببین زهد این ریائی را

تغافل دو سه روزت چنان زجا ببرد
که پای صبر بلغزید پارسائی را

اگر بدست من افتد زدل بکنم
بکوی دوست صدف مینا را

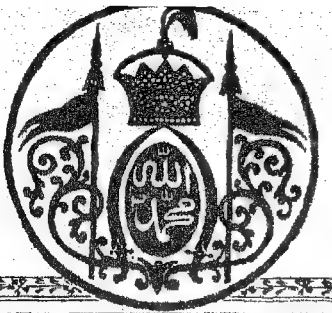

ز چرخ فتنه کرا آموزشیوه بیداد
که حرف حرف شناسی تو بیوفائی را

کدام سوخته دل ناله کشید دوش
بلرزه یافتم عرش کبریائی را

عبث همی کنی اخفای عشق ای لولو
که یافتم ز رخت رنگ آشنائی را

مداوائی مکن امشب طبیبا تحسبه جانی را
که با صد شوق دردم خوانده مرگ ناگهانی را

سخن با غیر و رو داری بسوی بی من کردم
ز چشم حسرتم فهمیده باشی بدگمانی را

چنان سحر دشدم از ذوق غم کاندر شب هجران
دو صد تحسین نمودم این بلای آسمانی را

برای عاشقان اخفای الفت خوشتر لیکن بود
چه سازم ناصحا این چشم اشک افشانی را

دمی از وصل جانان کامتت کن بمن یارب
بعیسی و خضر ده لطف عمر جاودانی را

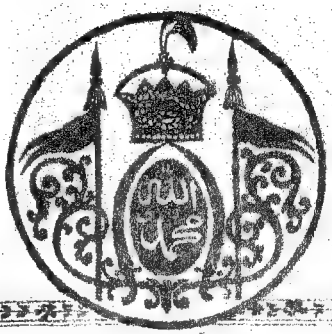

بحر ظلمی سپاستی تا دم محشر میدهد
چه خواهد خواست کرد انست طرز نهرانی را

دمیدم صوتها یک عمر در عشق گلی بلبل
بیاموزاز من دلخسته رسم نوحه خوانی را

زکمنامی خود شادم که چون قلکنی ظالم
نخواهد هیچکس ناحق فلان کشته فلانی را

نخواهد را قاصد یک نخطه دشمن از رحمت
بگو با یک جهان آداب پیغام زبانی را

کدای کوی تو کردید تا نواب مینازد
چو محتاجی که یابد تخت فغفوری خانی را

تا ابد بگذار از بحر خدا بسمل مرا
تا نماند از طپیدن حسرتی در دل مرا

خوف سوائی ندارم زانکه کردند از ازل
بر جفا و جور و ظلم و ناز تو مایل مرا

چون نمودی دعوی عصمت میان دامان
مدعی آورد آندم بر سر محفل مرا

در فراقش طرفه لذت یافتم از دردِ دل
سازیارب بهر نازِ او سراپا دل مرا

نامه بر راهِ عدم بگرفت و شوقِ دل هنوز
می برد صد بار سر دم بر سرِ منزل مرا

ایکه میگوئی که عشقم اینهمه دشوار نیست
سهل هست اما بسی افتاد ازین مشکل مرا

دیده و دانسته دل دادم بدست چون تو یی
طرفه نادانی اگر دانسته عاقل مرا

از نصیحتهای تو ناصح نکردم ترکِ عشق
باز میدانی بکارِ خویشتن غافل مرا

لیلی عالم شدم زین رو که مجنون توام
جا بر نکِ مرد ما کی زیبد و محمل مرا

گشت و بر روز قیامت کار خود اندانختم
وای نگذارند کز ره جانبِ قاتل مرا

بر سوال بوسه تو اب آن بر خسار گفت
نیست زیبا مُهر کردن لب سائل مرا

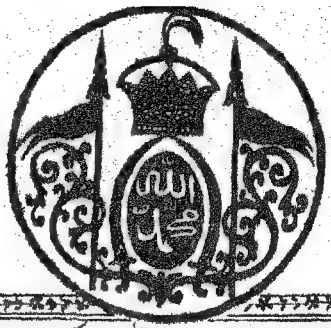

در غمت دید دمِ نزع چو بیتاب مرا
داد تسکین اجلم باد و صد آداب مرا

تا به محشر سرِ هر موی کواهم باشد
چون شوم کشته بشویید بخوناب مرا

می نخواهم شدن از خواب چو بیدار نجم
آید آن ماه شب افروز چو در خواب مرا

سه چو من داغ بدل از غم خساری ست
بنشانید شبِ هجر مهتاب مرا

برکنار عدم زود رسانی اکنون
بیشتر زین مفکن رنجه بسیلاب مرا

صید یقین بود تمکین تو لیکن امروز
شک بیفتاد بدل از آه تو نواب مرا

رستم از بند خودنمائی ها
دل نهادم به بینوائی ها

بوفای من ای خدا پر کن
همه عالم ز بیوفائی ها

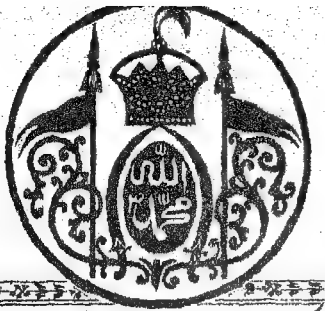

چو چندان مکن کہ بار دگر
نبرم نام آشنائی ہا

من و رندی و بیخودی ہیہات
تو و ایمان و پارسائی ہا

نالۂ من بگوش تو نرسید
وای از دست نارسائی ہا

ابروی تو زمانہ را آموخت
طرز صد کونہ کج ادائی ہا

قیس از خود مرو ز من آموز
رہ و رسم برہنہ پائی ہا

خلوت وصل بین کہ از دل شست
یک جہان شکوۂ جدائی ہا

الحذر از دل تو ای نواسنج
میگریزی ز آشنائی ہا

اگر این ست سخت جانی ما
وای بر ما و ناتوانی ما

مُردن از یاس و نیستن به امید	این بود مرگ و زندگانی ما
شبی از رحم سوی ما بگذر	باز بین طرز نوحه خوانی ما
چون نداریم درد را در دل	که بعزم بود یار جانی ما
بر زبان بوسه ها دهیم اگر	بشنوی قصه زبانی ما
غم واندوه تا چه خواهند بود	اگر این ست شادمانی ما
صد دعا و اثر همی نالد	بدل از دست بیزبانی ما
خود دوا در و شد ز شدت ضعف	صندل افزود سرگرانی ما
بعد ما داغ ما بدل داری	نیست بهتر ازین نشانی ما
لاله خون گشته مگر بکفن	دین رنگ ست ارغوانی ما

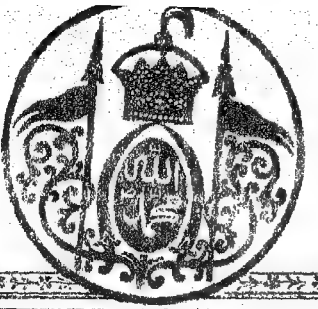

روز محشر مگر چه خواهد بود | اگر این ست بدگمانی ما

مرده بودیم در غمش لوبان
اگر نمیبود سخت جانی ما

زلف سیه شکسته بدوش و کمر بیا | ای من فدات بلکه از این خوبتر بیا
گر شوق استماع فغانم بود ترا | روزی درون خانه من بیخبر بیا
رسوائیم بکوی تو خوانده است خلق را | برخیز و یکدو گام تو هم پیشتر بیا
خندان میا براه غلط نیز ناصحا | آئی اگر بمجلس من نوحه گر بیا
ای آه تا بحشر حضور چند ابنال | ور باز آئی از فلکی با اثر بیا
با غنج و ناز پیش عدو نیز میروی | آئی چو نزد من باد ای دگر بیا

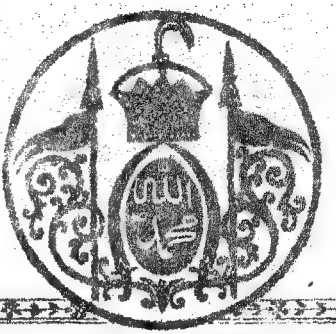

در هجر و وصل مردو جدا کانه بندگی است | شامی اگر بخانه روی در سحر بیا

خواهی که شادمان کنیش در عزای غیر
نواب پیش یار تو با چشم تر بیا

بگداخت آتش غم تو سر بسر مرا | باشد که ترحمی بنمائی دگر مرا

ترسم که از نوید دهم جان منتظر | گر میکشی بناز بکش بیخبر مرا

افسانه درازی شب گفتن از تو هست | بگذار زن ای اجل تا سحر مرا

روزیکه هر کسی بکف آورد بهره | دادند این دو دیده حسرت نگر مرا

بینم ردیف غیر ترا آنزمان مباد | کاکنون نیم حسان بسبب

داری سری بمهر من ای شمع وفا | روزیکه روزگار در آن

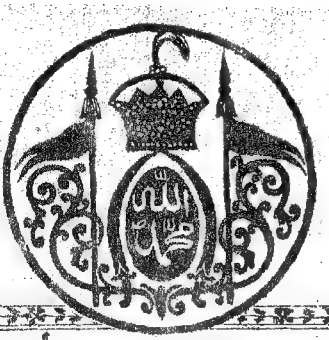

در راهِ کعبه خانهٔ جانانه میروم
نواب باش رنجه من مشتیر مرا

قاصد ز مقدم تو خبر میدهد مرا
جانم دگر پیامِ سفر میدهد مرا

با ظلمهای خویش دو صد عده میکند
یک بوسه در وصال اگر میدهد مرا

آنم چنانکه بود همانست پس چرا
امشب دلم نوید اثر میدهد مرا

پنهان نموده گر چه حیای تو در عدم
ضعفم مگر نشان کمر میدهد مرا

تا لذتش بوصل به بندد لب سوال
دشنامها چو شیر و شکر میدهد مرا

اشکم مگر پسند قضا و قدر فتاد
کاندر ازل دو دیده تر میدهد مرا

آماده می شوم چو بقطع محبتش
صد وعده دروغ دگر میدهد مرا

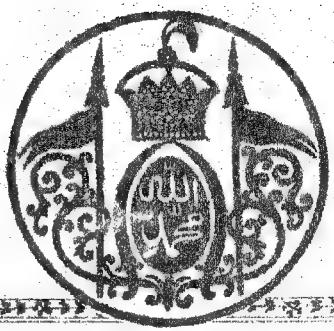

عیسی نشسته بر سر بالین هر نفس
نومیدیم ز مرگ خبر میدهد مرا

تا تر شود صحبت نواب خلقتی
الزام وحشتی بحشر میدهد مرا

ردیف بای موحد

مستم بادای دگری نوحه گر شب
باشید زن همقسان با خبر از شب

زخم مژه کمیست که هر موی تن من
رقصان شن از لذت درد دگر از شب

فردا به عدد نیست اگر وعده وصلت
خوابم نه ربوده است چرا تا سحر از شب

دی خنده زنان آمد و بودم بدر یی
رفتم ز سر کوی تو با چشم تر از شب

عمر یست که هر شب شب حشر و بهجرت
قسمت کن و این قصه نخوانند مشب

ساغر بکفم مست و در آغوش نگاری — می باش تو ای چرخ زمن حذر امشب

پاس شب آدینه نگهدار خدارا
نواب نشین در حرم می تا کمر امشب

ردیف بای فارسی

به شب قرقم ایمونس غمخوار مخسب — باش بیدار ببالینم و زنهار مخسب

بخت من ساخته چون عده بیدار بها — تو هم امشب مه من بر اغیار مخسب

محتسب مغبچگانند درین راه بجوش — ملگذر از هوش و سر کوچه خمار مخسب

دی صنم آمد و بودی تو بخواب نوشین — ایدل امروز چنان غافل و سرشار مخسب

شاید آن اثر از غیب بیاید بوان

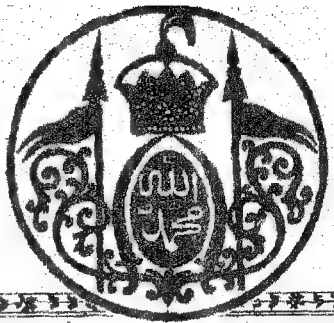

گریه چون شمع نماو شب تار مخسب

ردیف تای منقوطه

مکرا مروز آشوبِ بلاییست — که در عشاق شور مرحباییست

بوصلت بیخودی بسته دهانم — تو پنداری که در دل مدعاییست

همی ترسم زخوی تو وکر نه — بجوم آرزوها تا چهاییست

عجب برساد کیهایم که خوانم — کرمهای که در عهد شماییست

کناهِ عشقبازان راخدایا — بجز فرقت مکر دیگر سزاییست

دل اندر مرگ بستم زانکه جز مرگ — تغافلهای جانان راد واییست

کره از زلف مکشا در عزایم — خدایت جانم این بند قباییست

اگر بی جرم کشتی چون منی را
بجانِ تو کہ این هم نادر است

چہ کوئی چون نہ مردی در فراقم
ز تقدیر است ظالم این نہ ما نیست

قیامت بعد قتلم کشت شاید
کہ ہیچ آرایشِ بزم عزا نیست

اگر انجا بتی آنجاست حوری
بلائی عشق ای زاہد نجا نیست

چو جان باشی تو در آغوشِ جانان
چہ مطلب زین کہ عالم مست یا نیست

وفا یارب بعالم ہست یا نیست
کہ در دلہای خوبان جز جفا نیست

نہ ترسی از ستم ظالم نہ ترسی
چنان دانی کہ عاشق را خدا نیست

بمانا تا کہ محشر غم و دل
مثال مشک و بو از ہم جدا نیست

شب فرقت چنان ایدم امید که اکنون دست روز نیست
همی گوید بوقت خواهش مرگ بفرمان من احکام قضا نیست
همه دارد ز درد و یاس و حسرت شکیبی در دلم یارب چرا نیست
فنا شد کز شب وصلی بکش غم که روز فرقتش را هم بقا نیست
شنیدم شام روز حشر لیکن شب تاریک غم را انتها نیست
بعالم از غم رشک که میبرم ندیدم کس که بر تو مبتلا نیست

مریض عشق را تا حشر نوا نیست
سوای وصلت جانان دوا نیست

کرا نیست که در کاکل پیچان تو نیست
هیچ دل نیست که اندر خم چوگان تو نیست

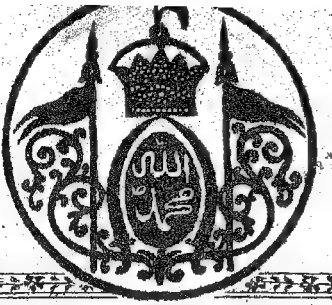

خوشنما مست ضیای سحر عید دلی
خوشتر از ظلمت شام شب هجران تو نیست

دل دشوار طلب بین که تمنا دارد
آن وفا کی بعهد تو و پیمان تو نیست

از چه در ذوق خلش باز طپیدن دارد
مگر امشب جگرم همدم پیکان تو نیست

عیسیا فکر علاج مرض عشق مباش
بخدا چاره این درد بدرمان تو نیست

بیگمان قتل نمودی بستم بازه چرا
اثر خون کسی بر سر دامان تو نیست

این چه سودا ست که با اینهمه وحشت بتوان
تکمه نیست که در چاک گریبان تو نیست

یا بخت مرا بر من مسکین نظری نیست
یا بهر جفای تو بعالم دگری نیست

با غیر اشارت کنی و من ببر تو
زانکو نه نشینم که بدانی خبری نیست

هر صبح بشامی رسد و شام صبحی
لیکن شب تاریک عنت را سحری نیست

مضطر مشو از خوفِ مکافات تنها
خوش باش که در نالهٔ زارم اثری نیست

رمز است محبت بدلِ خلق که او را
جز غمزهٔ ناز تو دگر پرده دری نیست

آسوده نشین در دلِ زارم که درینجا
تا حشر ز اغیار کسی را گذری نیست

یارب چه بلا شد که ز سوزِ تب و تابت
داغی ست بپهلو نشان بیجگری نیست

جز زمزمهٔ نالهٔ و فریاد تو ای دل
صوتی نشنیدم که درین هیچ اثری نیست

قربان تغافل که ترا از غم ما نیست
زانگونه خبر هست که گویا خبری نیست

دستی که به بیرحم سینه زن نیست
آن دست بدست هیچ دشمن نیست

کر لذتِ چاکِ جیب این است | مرد آنکه به تن دو صد کفن نیست
خاموشی تو براه شوخی است | بالله که زر تنکیِ دهن نیست
دستم چه بمند کنون خدایا | یکتا بجیب پیرهن نیست
از آنکه دل است در سر زلف | محتاج بحلقهٔ رسن نیست

تا دوش به بزم بود نواب
امروز چرا به انجمن نیست

مریض عشق تو منّت کش مسیحا نیست | که خبر برگ غم هجر را مداوا نیست
به محفل تو که گنجایش دو عالم هست | چرا برای دو ساعت نشستنم جا نیست

بهوش باش نشستی چو بر درش زاهد
که سنگِ راهِ صنم مست این مصلا نیست

تو مضطرب نه دعایم مشو که دورِ فلک
چنان کند که مرادِ دلِ آن نما نیست

ازان نیاز که مقبولِ حق شد از یوسف
چه رشکها که نصیبِ دلِ زلیخا نیست

برو بغمزه مداوای دردِ غیری کن
که این مریض همین مشتبست و درمانیست

نیم منکرِ خلاقی خدا نواب
شکیب هست ولی در نصیبه ما نیست

بکش به تیغ کسی را که جامه گلگون نیست
بین بناز دلی را که بر تو مجنون نیست

خرامِ تست که صد فتنه میکند تعلیم
وگرنه این همه شوخی مجالِ گردون نیست

ترحمی که به افزایشِ شهمات است
تحملی که به اعزازِ بود اکنون نیست

ز طول نامه مرنج ای نگار کاندر وی
بجز حدیث وصال تو هیچ مضمون نیست

بعشق تهمت عشاق ازین تو ان دریافت
که کس چو من بفراقت منوده نخون نیست

بدوستی جمال تو دشمنی دارم
بآن دلی که بحسن و ادات مفتون نیست

قیامت است پریشیده فتنها لیکن
بلی چو قامت آن سرو نازمنوده نیست

غیر کیسوی تو بوسیده چو نازان بر جاست
دود آهی ز دلم تا سر کیوان برخاست

شادزی خوکرجورم که بدور حسنت
شیوه مهر ازین عالم امکان برخاست

فتنه نازچو بنشست بچشم جوبان
بهر قتلم ز کمین کردش دوران برخاست

من و صد رنج و ملال و تو و صد غنج و دلال
باش یک لحظه که صبر ازدل و ازجان برخاست

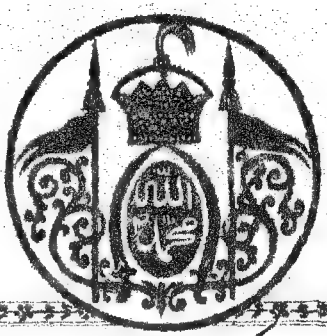

برگذشتی ز مزار من و جوری کردی
کز سر تربت من حسرت و ارمان برخاست

دیده چون آب نخورد از تماشای رخت
کامد آئینه به بزم تو و حیران برخاست

این نه آن آب که انگیخته طوفان تنوک
حشر برخیزد ازین دیده چو طوفان برخاست

بر فلک شانه و بر خیز و سر اشکن کیر
اینک از بزم تو نواب پریشان برخاست

زیر تیغت نه همین ذوق تپیدن باقیست
بلکه در دل هوس روی تو دیدن باقیست

اندکی صبر کن ای یار ازین ره که مرا
لب حسرت بصد افسوس گزیدن باقیست

سر بالین بدم نزع رسیدی اما
سر نعشم ز در یار رسیدن باقیست

گرچه صیاد فلک ساخت مرا بی پر و بال
در هوای تو همان شوق پریدن باقیست

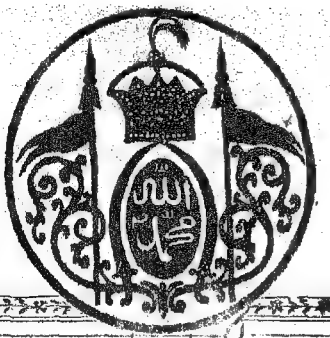

قاصدا نامهٔ شوقش تو دادم لیکن
باش حرفی ز زبان نیز شنیدن باقیست

در لحد منتظر حشرم و شادم بکفن
که هنوزم هوس جامه دریدن باقیست

قصهٔ حشر ز عالم شد و عشاق ترا
از تو یک حسرت مستانه دیدن باقیست

ضبط فریاد و فغان بی‌تابانه نواب
آهِ کرم و نفس سرد کشیدن باقیست

قاصد بصر قتش نشناسم چیست حالت
پس در دلت حیا بجواب و سؤال چیست

یک کشتنم ز ست قتل رقیب من
خونم چو ریختی سبب انفصال چیست

جز هجر نیست از تو عجیبی دل مرا
در حیرتم که باز امید وصال چیست

کاش قضا نبوده است صبر من
بنیاد بشکن این همه اول چیست

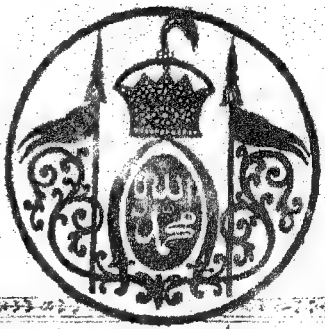

دریاب ازخموشیِ من رازِ دلِ
سر دم زمن مپرس که آخر سوال چیست

آشوبِ یک جهان نه پسندی کرا بخدا
پس از اول نمایشِ حسن و جمال چیست

واعظ بخوفِ حشر بمیرد زنیا
کان فتنه حشر ما همه این حال چیست

ایدل اگر بحسن کسی دل نمی‌دهد
در روزِ زبان ستایش بر و جمال چیست

ایدل منور یاس ز ناری رخ دلا
هنگام نزع در خیالِ مال چیست

از آنکه جام بر کف و ساقی ست در بغل
اندیشه روزِ حشر و جواب و سوال چیست

تو اب داده دل خود را چو خود بدوست
پس از جفاش انهمه نج و ملال چیست

پیداست چه [illegible]
صد فتنه همی بالد در سایه مژگانت

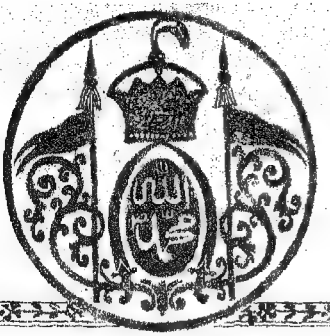

آشوب قیامت را شاید بزند بر هم — آن سلسلهٔ کیسوان نه پریشانست

عشاق تمامش را خون تو نخواهد ریخت — این راز نهان پیداست از سرخی دامانست

تا غمزهٔ تو دارد خنجر بکف اندر کمان — جا بر لب صد جیحون از خون تو پیدانست

نوا

نخلی که سیه دیده بود از خوش تو

قربان سرت کز دم طول شب هجرانست

گذر بکوی تو ای شوخ مشکل افتاده است — که روبروی درت یک جهان دل افتاده است

کسی لذت بسمل شدن بود آگاه — که وقت نزع تماشش تقابل افتاده است

بتی که شور قیامت بود چه غم دارد — که چون منی بر پیش نیم بسمل افتاده است

منور ناقهٔ لیلی به نجد می سوزد — از آن شراره که آهم به محمل افتاده است

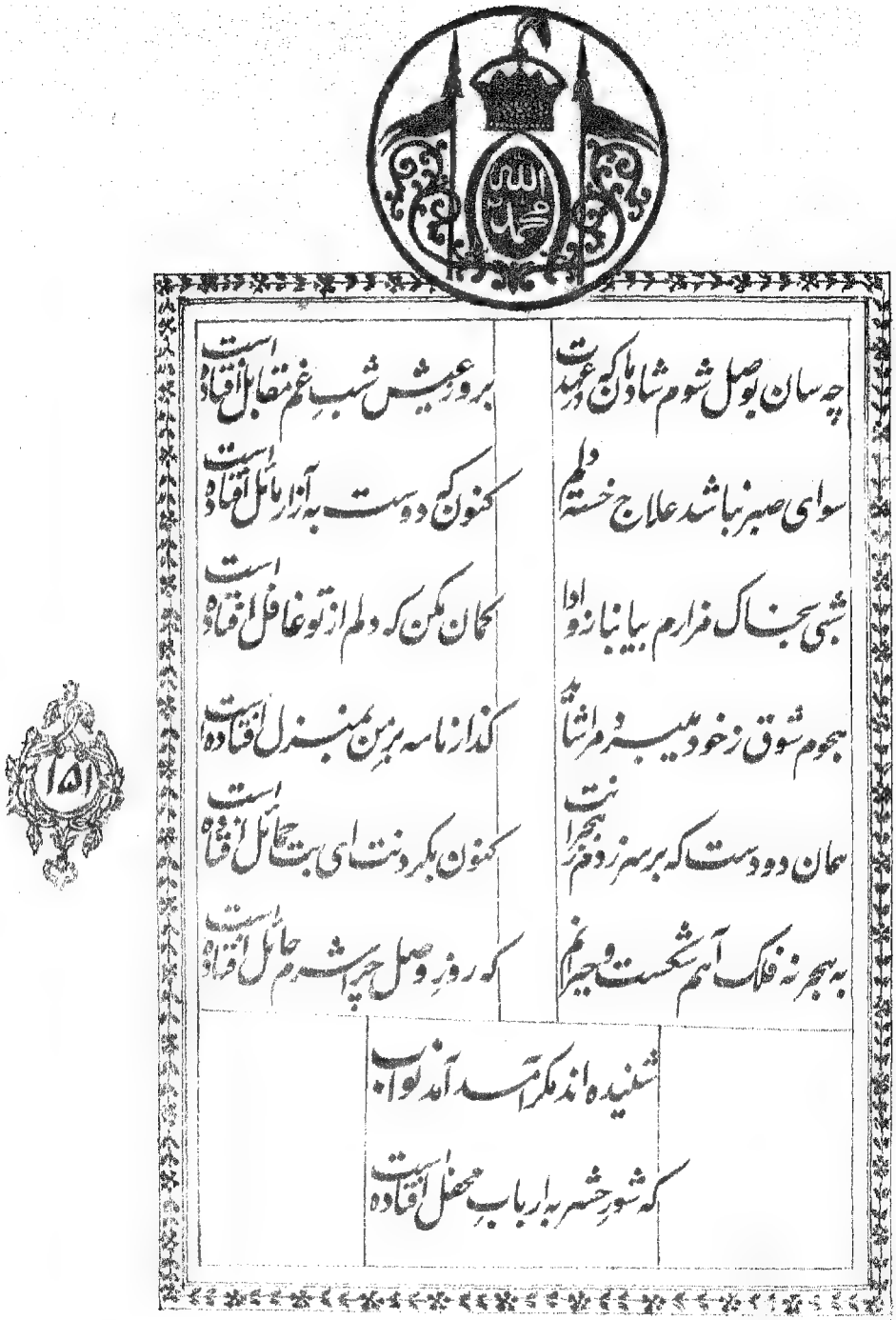

چه سان بوصل شوم شاد یارکین مدت
بروز عیش شب غم مقابل افتاده است

سوای صبر نباشد علاج خستهٔ دلم
کنون که دوست به آزار مایل افتاده است

شبی بجانب فرارم بیابان زو ادا
بگمان مکن که دلم از تو غافل افتاده است

بهجوم شوق ز خود میبرم مرا شاید
گذار نامه برین منزل افتاده است

گمان دوست که بر سر زدم ز هجرانت
کنون بگردنت ای بت حمایل افتاده است

به هجر نه فلک آسم شکست و حیرانم
که روز وصل چرا شرم حایل افتاده است

شنیده اند مگر آمد آمد نواب
که شور حشر بر ارباب محفل افتاده است

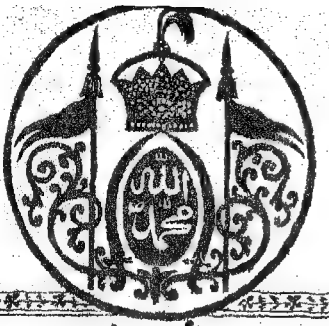

ردیف‌های مشکله

الغیاث از جورِ خوبان الغیاث — الغیاث از رنجِ هجران الغیاث

چون شود حال تو ای گردونِ دون — چون نمایم پیشِ نیروان الغیاث

خوش دمی گر حال من پرسی ز من — بر کشم پیشت فغان الغیاث

گفت قاصد با تو حرفی از رقیب — من کشیدم صد هزاران الغیاث

دور گردونِ تو مست است ای محتسب — زود برخیز و ز زندان الغیاث

چون بطفلی عشق تو آموختم — می نمودم در دبستان الغیاث

فرصت وصلت کم و شوقم فزون — از هجوم شوق و ارمان الغیاث

دارد از نیداد و کلچین روز و شب — بلبلِ زارِ گلستان الغیاث

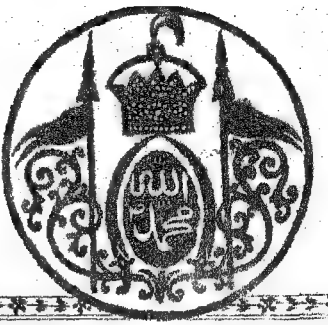

صرف فریادت شن نواب عمر

تا بکی از جورِ جانان الغیاث

ردیف جیم تازی

چون نخوبان دل دہی از جملہ آفتہا مرنج — از اداو ناز و جور و ظلم و استغنا مرنج

گر نشد تا روز شہر آگہ ز خواہد شدن — شاد باش ایدل ازین طولِ شبِ یلدا مرنج

راست باز انِ محبت را غلط نبود خطا — میکنم غوغا بعشقِ تو ازین غوغا مرنج

دی شنیدم وعدہ دیدار دادی باز قیب — بعد ازین از نالہای زار من اصلا مرنج

ترک کن این کردش سر روزہ را ای آسمان — یا بتیر نالہ و آہِ فلک فرسا مرنج

عاشقان را آفریدند از پی مہر و وفا — در رہِ عشقش بمیر و از غم دنیا مرنج

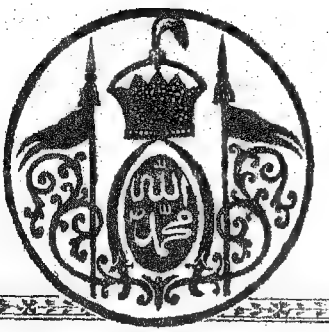

ستار جرم ستای نواب رحمتهای حق
می بنوش امروز از رسوائی فردا مرنج

ردیف جیم فارسی

دشوار بعشقت نبود دادن جانم هیچ — گر ضعف نمانده است بمن تا بتوانم هیچ

گویند که دارد اثری نالهٔ شبگیر — یارب چه بلا شد که نیامد فغانم هیچ

از مقدمت آورد خبر نامه بر من — آندم که نمانده است ز من نام و نشانم هیچ

واعظ نه پسندم بسر خود بسر خود — وعظی که نبوده است در و ذکر بنانم هیچ

شادم بقیامت که که پرسش محشر — جز قصهٔ تو نیست مرا در دهانم هیچ

در ملک عدم از لب تو بوسه گرفتم — منت کش او یم که نموده است دهانم هیچ

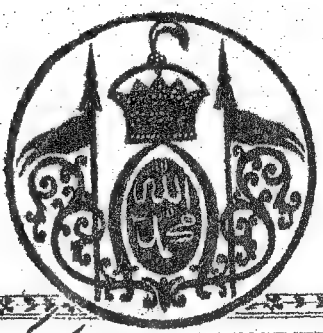

نواب مشو عاشق موی کمری کو
مشهور میان ست و ندارد بمیان هیچ

ردیف حای حطی

در وصلتم بخشد اثر کرد عای صبح
خواهم که شام وصل تو آید بجای صبح

صبح وصال هست و شراب و نگار و عیش
تا شام روز حشر مباد انتهای صبح

نگذاشتست تیره شب من بهیچ تو
در هیچ عالمی اثر دلکشای صبح

دیجور نیست این شب تاریک و تار من
پوشیده است رخت سیه در عزای صبح

صبری کم بود صرف شب غم شد ایخدا
باید شکیب تو پی جور و جفای صبح

نواب خوش بزی که فضیلت زعیبت شد

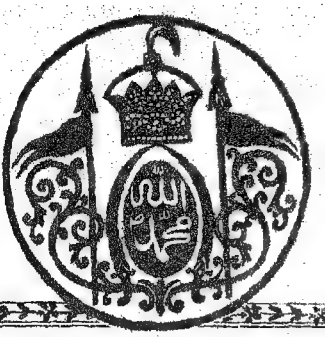

رود دوم رود دوم بهار و سوی اصبح

ردیف خای معجمه

آمد بهار و کشت دگر کوسار سرخ — گردید همچو مشهد من لاله زار سرخ

خونم همین نه کوی تو گلگون نموده است — در کوه و دشت ساخته مرنوک خار سرخ

چون پرّ طوطی ست همه مرغزار سبز — چون روی سوری ست می خوشگوار سرخ

آن صید گیر را که این ست ذوق صید — خواهد شدن نه مانه بخون شکار سرخ

روز سیاه بین که ببزم مصیبتم — در بر نموده است لباس آن نگار سرخ

چندان نشاند خون ثمره من بعد مرگ — گردید تا رتار کفن در مزار سرخ

رنگی نداشت خون تو نواب از وفا

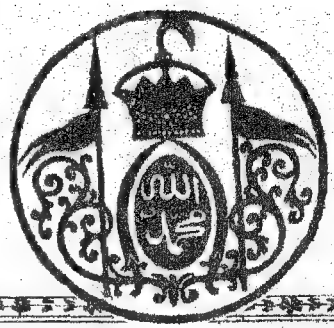

ورنه نمود همچو حنا دست یار سخ

ردیف دال مهمله

گر تمنای وصالت بدل زار نبود — مردن اندر غم تو اینهمه دشوار نبود

لذت جور خود تبین که دلم خواهش داشت — آنقدر ظلم که در هیچ ستمکار نبود

آن زمان باب اجابت بگشاد افسوس — که بجز مرگ امیدی بدل زار نبود

چه بلا شد که قیامت بجهان آمد و رفت — مگر آن قامت دلجوی برفتار نبود

که بسر که بگریبان دگهی برد امن — دست من در غم سودای تو بیکار نبود

بدل ریش که بر جسم تو صد جان مسپرد — احتیاجی که نهی مرهم زنگار نبود

من از آن روز نهفتم غم عشقت در دل — که کسی بر سر کوی تو ز اغیار نبود

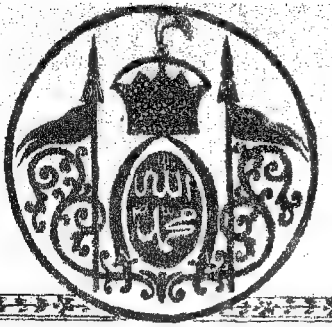

کاری از جذب دل خود نخرقی فرهاد
وصل شیرین تبر تیشه‌ی کهسار نبود

بیخبر خواهش موی شنوم حال ولی
بزمان تو کسی طالب دیدار نبود

از خدا خلد چرا خواست بمحشر نواب
بنجیاش مگر آن سایه‌ی دیوار نبود

یاد آن زمان که شورش آه و فغان نبود
فریاد بخت و شکوه جور بتان نبود

جز بیکسی بماتم من نوحه خوان نبود
زین رو بود شورش آه و فغان نبود

دزدم نگر که در سر مژگان یافتم
آن کو نه لذتی که بنوک سنان نبود

گفتی که فاش کرد به آفاق راز عشق
جز عشوه‌ی تو هیچکسی رمزدان نبود

در محفل وصال تو ناخوانده آمدم
صبری که باید م بدل ناتوان نبود

عیارِ من فریب و دغای مرا شناخت
جز او بر این حدیث کسی بدگمان نبود

گشتم در آفرینش و دلها بگاشتم
آن دل نیافتم که بعشقت تپان نبود

گویا که درد تو زدلم میبرد کسی
ورنه بهجر سختی ما کس چنان نبود

دیدم بخواب روی تو از یاریِ خیال
آن دم که از رقیب در آنجا نشان نبود

چون آفریده شد شب هجر ای عجب مرا
آیا خیال طرّهٔ عنبر فشان نبود

نواب رفت در شب عشرت بخواب او
جای خوش آمدش که در آن آسمان نبود

دستی که در کشاکش جیب کفن نبود
آن بود دست بوالهوسی دستِ من نبود

جوری نموده که نکرده ست آسمان
او سهم رقیب به آزار من نبود

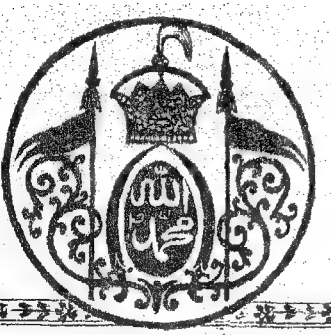

آورد و شستم بگلستان گشتان کشان — ورنه مرا هوای گل و نسترن نبود

شاید شکست خورد و براهِ عدم شتافت — دوشینه دل بزلفِ شکن در شکن نبود

برنالهٔ که وجد نمودی چو گل بجای — دریاب کو ترانهٔ مرغ چمن نبود

برداشت دل بعشق قد و گیسوی دراز — آن ذوق و لذتی که بدار و رسن نبود

رسوا نمود خندهٔ تو ورنه خلق را — در تنگی دهان تو جای سخن نبود

تعلیم کرد غمزهٔ تو ورنه پیشتر — این فتنها بگردشِ چرخ کهن نبود

یارب تو آمدی بخیالم که در فراق — آن رنج دیده ام که به بیت الحزن نبود

یک جلوهٔ سحر شب هجرت بمن نمود — صد کوه نه حسرتی که بجیب کفن نبود

نواب را ببزم تو جستم تمام شب

بودند ممکنان مگر آن خسته تن نبود

عیادتم بطریق تتم شعار نبود — که روبروی من از غیر شرمسار نبود

نزار بوالهوسان بعد من نخاک شدند — مه مرا مگر آئینک سوگواری بود

سپاه غمزه تبتو فوج غم بمن بخشید — فلک بمن وزال این چه شهریاری بود

تو وخندهای تو ای سنگدل مرا یاد — از آن زمان که مرا صبر و شکیبا بود

دریغ حسرت یکبار دیدنت خون کرد — دل مرا که در آن حسرت امیدواری بود

به قبر کشتهٔ ناز تو رفتم و دیدم — نشور جان و دل و قفت آه و زاری بود

فغان که لعل لب یار بوسه داد بمن — دمی که شوق مرا عزم جان ستانی بود

سحر بعارض خورشید از آن شفقت — که دوش در برمن آن مه حصاری بود

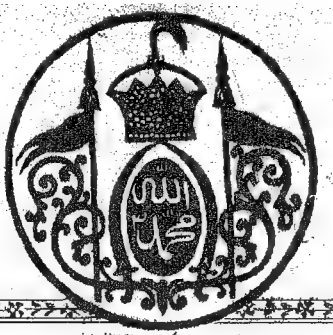

هزار محفل عشرت شکستهٔ شد باب
بگو که دوش ترا این چه بیقراری بود

دور از تو ماندن از دلِ بیتاب دور بود
لیکن برای صبر جدائی ضرور بود

صد عشوه و کرشمه بداد ای بخدا
در قسمتم همین دلِ ناصبور بود

از سجن گشته برقِ تجلی حسین من
شاید که آستانِ تو از سنگِ طور بود

صبرم نداد و داد غمت در ازل مگر
از جلوه ات بعقل قضا نام قصور بود

در کوی تو بدوش ملائک رسیده است
تابوت بیکسی که ز نامش نفور بود

شاید نیامدی بسرِ خسته ز ناز
آنش وقت واپسین نکهی ز حور بود

دیر غبتم نصیبِ عدو شد مرا حیف
آن اضطرابِ دل که مرا در حضور بود

یک ناله‌ام به نیم نفس آشکار کرد
خوفی که خلق را ز دم نفخ صور بود

نواب حال وصل عدو ناشنیده مرد
بر جانش آفرین که چه مرد غیور بود

گاهی دلی برند و کهی قصد جان کنند
با ما اجل نکرد که این هم بر آن کنند

جمع اند عاشقان سر راه رضای تو
سیر ند یا زنند بکو تا چه سان کنند

کردم ز راه مصلحتی دعوی دروغ
ایوای گر چه بهر مرا امتحان کنند

این جور دیگر ست که ترکان قفنه کیر
کیر ند دل ز دست و عاض نهان کنند

ای گریه وصال بعشاق تیره روز
بگذار طاقتی که شب غم فغان کنند

آنانکه از حدیث عدو جان همی دهند
آه از دمی که با تو بهایش کمان کنند

کردی ای جفا ز اول ایفلک سنون — بگذار یک دو جور که رعنا بتان کنند

نواب زیر خنجر بیداد دم زند
صد مرحبا که اهل وفا بیمحان کنند

یارا ن چرا بدیر و حرم جستجو کنند — آیند و در حریم دلم دید او کنند

بوی محبت تو دماغ مرا ترن — گر خاک تربتم به پس مرگ بو کنند

جمعه است محتسب ز در میکده برو — تا میکشان بیاده حمرا وضو کنند

شرمنده ام به پیش ندیمان که جیب را — تا چند پاره سازم و تا کی رفو کنند

یارب بخیر تم که چه سازند وصال — آنانکه روز و شب بفراق تو خو کنند

جانم فدای عالم مستی که میکشان — در بزم باده از سر زاهد سبو کنند

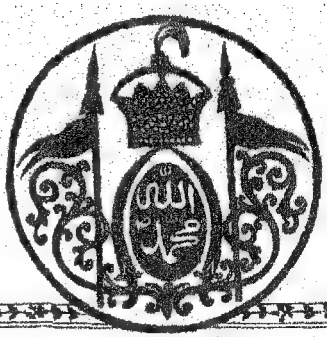

کاهی کم لاف مهر و محبت زنی بحشر
آنوقت کاش با تو مرا رو برو کنند

ای بس عجب ز عربده جویان کم ظلم و جور
بر دوستان خویش برای عدو کنند

بیخود شده ببوی کل مرتد قدم ملک
آه از دمی که این دل پر داغ بو کنند

نواب را بکش به ادائی که بحران
صد جان دهند و جلوه مرگ از رو کنند

دوش در میکده این مژده بمستان دادند
که شما را دو جهان رندی و ایمان دادند

کل که افشاند بمرقد که مبارک بادم
عندلیبان بدو صد نغمه و الحان دادند

از ازل کشمکش محنت و طغیان بلا
بهر آرایش کیسوی تو فرمان دادند

روز محشر عوض نامه اعمال مرا
پارهٔ چند ز صد پارهٔ گریبان دادند

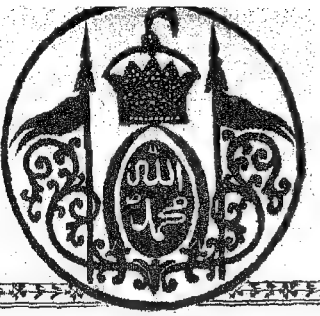

نرگسِ شوخِ ترا هست نمودند زنان
چشمِ بخوابِ مرا خوابِ پریشان دادند

بعد عمری برهت خاک شدم سحرِ خدا
آنچه مرغوبِ دلم بود بمن آن دادند

دی بیادِ تو همی رفت بگلشن بوانس
بخرامی که دو صد مست برآن جان دادند

تشنگانت نه همین حسرتِ وا ماندند
بلکه در عشقِ تو اندوهِ فراوان دادند

بهرِ آرایشِ فردوس شنیدم که ملک
پارهای دلِ پرخونِ شهیدان دادند

آن دو قارم که بصد حشر بجنبید زجا
نازنستان بیکی جلوه خرامان دادند

سر یکی یافت مقامی بقیامت لیکن
بختِ بد بین که مرا جانبِ زندان دادند

عاشقانت زرهِ شوق بباز ارِ ازل
نقدِ دل داده متاعِ غمِ هجران دادند

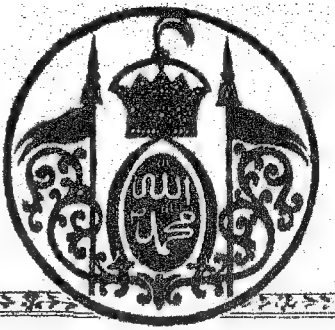

زاهدان را نتوان گفت مراقب بخدا
چون بدیدند رخت سر بگریبان بردند

بود نواب همان خسته که رفت کورا
از سر کوی تو با حال پریشان بردند

تا بر رخ تو سلسلهٔ عنبرین رسید
آهم ز دل بذروهٔ عرش برین رسید

بر خاست خاک من که زند بوسه رکاب
آن شهسوار حسن چو بر پشت زین رسید

سر کرم شیون اند چرا حاملان عرش
شاید که ناله ام بسپهر برین رسید

روزی نشد که در شب هجر تو نشنوم
کانیک ز مهر آن صنم دلنشین رسید

خواهد شدن قیامت دیگر بروز حشر
با این خرام ناز چو آن نازنین رسید

از شعلهٔ جحیم چرا غان نکرده اند
افت بجانم از نفس آتشین رسید

خوش آمدی نازنین بالین من وی
وقتی که نوبتم بدم و اپسین سید

از من مپرس قصهٔ نواب خستهٔ جان
برخیز و خود ببین که چه بر آن غمین سید

اگر امشب دعائی از دلم بر چرخ هفتم شد
که آثار اثر زاخلاق چون مهر و وفا کم شد

چرا ای مه که میجوئی نشان جان زار من
شب عمری که او قربان آن طرز تبسم شد

بتسلیم بر بخشا بازو مسترس از طعن بدگوئی
که این تهمت ز اول حصهٔ افلاک و انجم شد

مخواه از من بروز حشر خود یارب جواب او
دهانم بسته خاموشی چو او محو تکلم شد

سر سگی را که تو قدرش ندانستی تمامی آخر
پی ویرانی کون و مکان پای قفا زم شد

کدامین تشنه لب بر ساحل وصلش سید امشب
که در بحر سپهر آبگون چون موج تلاطم شد

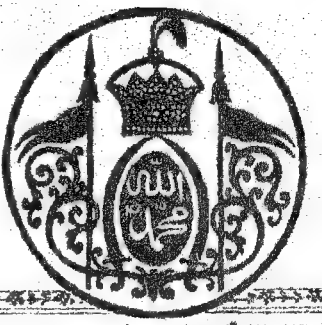

منم آن کشتهٔ عصمت که صد مردم غیرت
چو بعد از قتل بر تابوت من انبوه مردم شد

کریبان چاک شد مانند گل مرغ سحر یارب
مگر نامید من در باغ سرمست تو نم شد

ز رشک غیر ای نواب کار شد خراب آخر
که دوش از یک نگاهش خاطرت صد هم تو شد

به محشر از نوید خلد جان من حزین باشد
که می ترسم بآنجا نیز حوری کمین باشد

اگر صد خنجر نازم زدی دل نی رنجم
که جرم عشق خوبان را سزائی اینچنین باشد

همین یک بیکسی ظالم نه پنداری کی عاشق را
هزاران ناکسی حسرت در نگاه واپسین باشد

درخش نور نگاه طور در چشم من مجنون
همانا جلوهٔ آن لیلی محمل نشین باشد

دم بسمل شدن نواب چندین مرحبا گفتی

که بر عهد تو اکنون جای چندین آفرین باشد

تا بکیسوی تو این پیچ و شکن خواهد ماند
بجهان شور و شر آشوب و فتن خواهد ماند

مردم و خاک شدم بار خدایا این عشق
تا کجا دست و گریبان بکفن خواهد ماند

بگلستان بکش ار می کشیم ای صیاد
ورنه در دل هوس سیر چمن خواهد ماند

دل بتو دادم و فکری ننمودم ای وای
که ز قیدی بنهان در بر من خواهد ماند

همه خون سخت کرم تیر تو زان سینه نجم
بدلم ناوکت ای تیر فکن خواهد ماند

باب توبه بزخ کس نکشایند دگر
بجهان تا چو منی توبه شکن خواهد ماند

لب شیرین کسی کز نمکی سخت بخم
لذت شکر شکرش بدهن خواهد ماند

آه نخشید بسی خاک شد ندای نواب

تا کی گردش این چرخ کهن خواهد ماند

تا کی ز تو ماند بدلِ من هوسی چند
رحمی که نمانده ست کنون جز نفسی چند

از حال اسیران خبرم نیست ولیکن
آوخته دیدم بگلستان قفسی چند

تدبیر بکن ناصح مشفق که برآید
در وصل بهم نازِ وی از ما هوسی چند

برقی مفکن چرخ برین خانه تنگم
تا کش ساخته جانم پسِ عمری نفسی چند

چون میشود احصای تماشای الهی
در حشر نباشند چو فریاد رسی چند

ضعفم نه چنان ست که خلقی بتوانیم
قاصد ببر از زنگِ رخم ملتمسی چند

وی قافله صبر تو نواب همی رفت
از ناله شنیدیم صدای جرسی چند

ردیف ذال معجمه

ای عقیق لعل نکت‌ازمی خلّر لذند
بوسه خواهم زتو چون بادهٔ کوثر لذند

غالبًا ناخن بدل زدیاد مرکان کسی
ورنه نبود انقدر زخم دم خنجر لذند

لذت آگین جمله خوبان را دهن بادلی
مست سرتاپای تو چون نیشکر یکسر لذند

قطرهٔ ازخونِ شیرینم درونِ خم بریز
تا شود ساقی شرابِ تلخ سرتاسر لذند

آمدی وبردل نواب پاشیدی نمک
آن نمک شد دردهان زخم چون شکر لذند

ردیف رای مهمله

بعشرت ساختی جاشاید اندر خانه دیگر
که جستی جانم ازشب تاسحر جانانه دیگر

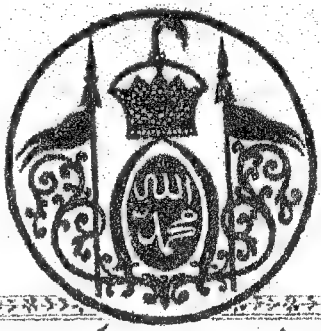

بیک لغزیدنِ پایت جہان شد درہم و برہم
سرت گردم بشوخی نغزش مستانہ دیگر

ولی اول باو بسپردم آخر یکدمی آید
کرامت کن خدا وندا دلِ دیوانہ دیگر

روا باشد کہ خود را در شمار مردمان آری
اگر پیدا کنی ناصح چو من فرزانہ دیگر

بہ حشر از من حساب می بجویند اکنون چہ غم دارم
فدایت جانم ساقی بن پیمانہ دیگر

بخجد نالہ ام در تنگنای اینچنین بازت
بنا کن از برای نوحہ ماتم خانہ دیگر

چو میگویم ز درد ہجر بر ہانم مرا گوید
ہمین یک داستان تا کی کہ بوفسانہ دیگر

چرا بر خود نبالد در لحد کافر خوابہا بافت
دل وحشت طلب تبہ ازین ویرانہ دیگر

چرا نواب نگینی ازان عیش پرند و شین
بدہ انصاف ازین بدیدہ باشی خانہ دیگر

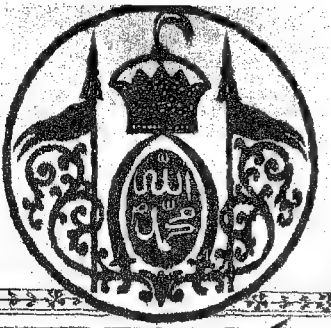

یار آمن ای ناصح بیباک خبردار — یکدست بدل بر نه و دستی بجگر دار

گفتی که رست اینهمه دشنام مسلسل — بستان زمن از بهر خدا این همه گر دار

ترسم که اسیرش نشوی چون من و خویش — از دوش فکن زلف و نگهدار نگهدار

مشنو صفتِ کوثر و مشکوی ز بر جد — مینا بغلی کیر و خم باده بسر دار

مست ست بعشقِ رخ و زلف تو دل ما — ای دشمن جان فکرت او شام سحر دار

چون غیر بجان آمن از عشق تو بخیرت — تو نیز دل از پرسشِ این واقعه بردار

خواهی که شود حشر دگر در صفِ محشر
نواب بدل توسنِ آهی بجگر دار

ردیف نون آهی معجمه

باقیست لوحِ تربتِ من در جهان هنوز
عشقت زمن نگشت یمین یک نشان هنوز

کردم نثارِ غمزهٔ او جان و لیک هست
آن ترکِ ظلم دوست ز من بدگمان هنوز

زخمی زدی و منتظرِ زخمِ دیگرم
رحمی که هست بسملِ تو نیمجان هنوز

زاهد بدلق و سبحه و عبث نازمیکنی
شوخی نرفته پیشِ تو دامن‌کشان هنوز

یک عمر آزمودم و این طرفه‌تر یکیست
دارم دگر امید ز آه و فغان هنوز

صد ره بقهر از بر خود راندیم ولی
سر مست از تصورِ لطفِ نهان هنوز

روزِ جزا بشام رسید و ز بحرِ یار
ناگفته‌ام تمام یکی داستان هنوز

با اینکه در فراقِ تو ای مستِ نازنین
چشمم ندیده سرمهٔ آن آستان هنوز

جورت اگر تمام شده تنگدل مباش
باقی ست بهر کشتنِ من آسمان هنوز

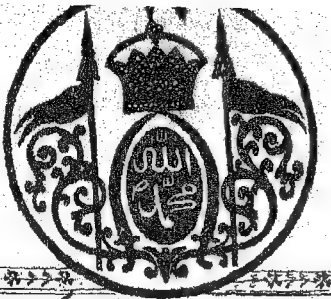

نواب شهرة تو بعشق از ازل مکر
آگه نه ز رسم و ره عاشقان هنوز

همه گویند با قضا امروز
روز بحرست زود آ امروز

دی بنوعی نه مژده ام که شود
دیگری بر تو مبتلا امروز

ای شب هجر از جهان گم شو
که بود روز وصل ما امروز

غم فردا مخور بیار بده
ساغر باده ساقیا امروز

شب عیش ست و یار می آید
رحم کن رحم ای قضا امروز

شب وصل عدو همی آید
حشر برپا کن ای خدا امروز

مدعی را به مشهدم کشتی
یافتم از تو خوبها امروز

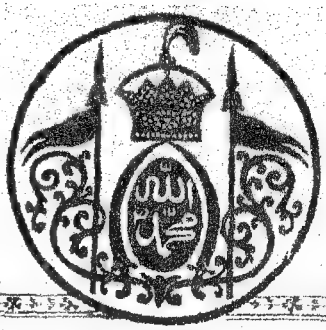

وعدهٔ بوسه داد و بازندادم — دیشب از ناز و از حیا امروز
دوش در کوی تو ندادم جان — آمدم بهر عذرها امروز

کس نزد فردا چه دانی ای نوآب
جان خود را بکن فدا امروز

ردیف سین مهمله

دلبری کشت قاتلم که مپرس — غمزه‌ات ساخت بسملم که مپرس
در فراق تو ای بت خودکام — حسرتی مانده در دلم که مپرس
تو چنین غافلی که نتوان گفت — من چنان بر تو مائلم که مپرس
آنقدر رنج اشتیاق مرا — شسته خونابه دلم که مپرس

زاهد از صنم پرستی ها | کافری کرده بسلم که مپرس
دوش با طرفه حریفی از دست | رفته دامان قبا لم که مپرس
در ره عشق صد خرابی ها | شد بطرزی مقابلم که مپرس
چون تو رفتی بخانهٔ اغیار | دوزخی گشته منزلم که مپرس
چند پرسی که حال دل چونست | صد مه مست بر دلم که مپرس

دوش نوّاب نالهات چندان
ساخت رسوا بمحفلم که مپرس

ردیف شین معجمه

چشم تر از قتل من ایجان مباش | بهر من از کرده پشیمان مباش

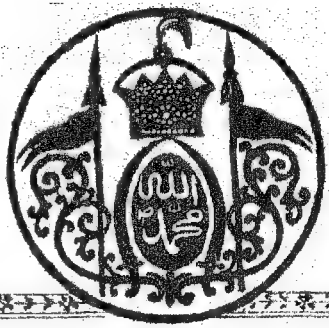

خاکِ درِ احمدِ مختار شو
تاجِ سرِ سنجر و خاقان مباش

مست شبِ وصل من ای آسمان
باش بجای خود و گردان مباش

خونِ مرا ریخت چو رفتارِ تو
بعدِ من از غمزهٔ خونخوار امان مباش

گشتنیم برزده دامان بیا
بهرِ خدا سر بگریبان مباش

میروم از خویش کنون انچنان
در پیِ آرامشِ زندان مباش

نیست کسی کز تو کشد انتقام
چون کُنیم قتل مرا سان مباش

کافرِ عشقت چو بخواند کسی
در کدر از دین و مسلمان مباش

ناز بکن بر دلِ نوابِ خویش
برخ و زلف انهمه نازان مباش

ردیف صاد مهمله

وفا چو شسته پسندت بکن بما اخلاص
بناکسان جهان مسکینی چرا اخلاص

ز نسبت نکهِ التفات تست پسند
وگرنه این دلِ وحشی کجا کجا اخلاص

چرا بصبر نسازم که طبعِ حیله گرت
نموده است شبِ وصل با حیا اخلاص

طمع مدار که دور از نثار فرسنگ است
ز خوی عربده جویانِ شوخ تا اخلاص

غم دو کون فرو آیدش بسبر نواب
مگر کسی ننماید بدلربا اخلاص

ردیف ضاد معجمه

عمرها شد که کنی از منِ دلگیر اغماض
لیک اکنون بفرستادنِ تحریر اغماض

کردش نرم شد این لذتِ بیداد کجاست
لیکن ای آه جهانسوز تاثیر اغماض

داد حسنِ دو جهان جنسِ تپوجفا کیشی را
کرد از حسرتِ من کاتبِ تقدیر اغماض

صیدت آن نیست که دارد هوسِ آزادی
میکنی بهر چه از کشتنِ نخچیر اغماض

کوش کن پندِ مرا ایدلِ ناداں ز عشق
تا کجا از رهِ اندیشه و تدبیر اغماض

غیر میباک شد اندر طلبِ رافتِ تو
لیک اکنون بر و نا از تقصیر اغماض

باخبر باش ز فریاد و فغانِ نواب
منما از اثرِ نالهٔ شبگیر اغماض

ردیف طای مهمله

یارب بحیرتم که رساند بیار خط
ایک قاصد ست پیشِ من بیشمار خط

ای نزع فرصتی ده و ای مرگ مهلتی — کاورده است نامه بر من زیار خط

قاصد بشد بسوی تو و من زبان بان — در جوش اشتیاق نوشتم نزار خط

بشناس شرح مطلبم ای نامه بر که باز — از خون نوشته ام بسوی آن نگار خط

اوراق نه فلک اگر افتد بدست من — انشا کنم بتو زره اختصار خط

پیدا کند مگر بدل تو ترحمی — تحریر سازم از مژه اشکبار خط

دادند دفتر علم روز حشر و من — دانم که آمد از طرف آن نگار خط

صد خار غم خلیده مراد دل و جگر — تا برد میده است بر خسار یار خط

چسپان نمای بر سر لوح مزار من
نواب بعد من چو فرستد نگار خط

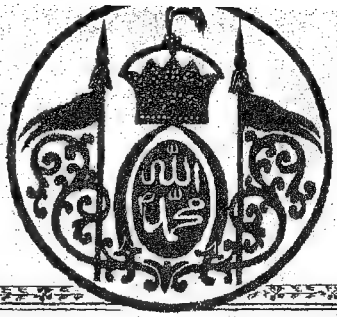

ردیف عین مهمله

می نمود اول بمحفل جلوهٔ جانانه شمع
سوخت آخر تا سحر بر مشهد پروانه شمع

کرده بیند سایهٔ نور سیمین رنگ تو
چاک سازد جیب بهر چون من دیوانه شمع

عالمی از دود آهم شد سیه ای بی‌حسین
پرده بردار و بکن روشن بهر کاشانه شمع

تا نبرمت در لگن جا کرده اکبر و غرور
می نماید همسری با ساغر و پیمانه شمع

شرم دارد در شب وصل آن مجسمه من
زین سبب روشن نمیسازم بخلوتخانه شمع

چون کند نظاره انگشت تو نبود عجب
گر بمیرد از حسد در گوشهٔ کاشانه شمع

تا نه بیند میگساران را گر آید محتسب
خیز ای نواب و کن خاموش در میخانه شمع

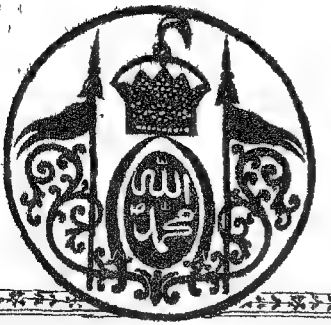

ردیف غین معجمه

آمد کلم بطرفه ادائی میان باغ — باید شدن برای عدو پاسبان باغ

ساقی پرند نشه فکن بر رخم کبا — کردیده است رحمت حق سایبان باغ

شاید هوای شوق بیارد بره مرا — خواند روبروی کسی داستان باغ

زود آ بپهلوم که بیک تلخه میرود — فصل بهار و سبزه و آب روان باغ

خوش آیدم فغان اسیران دام تو — زانسان چنک و زمزمه بلبلان باغ

دیدم بصد دو دین چو بجوم گل و سمن — آمد خزان و نیست کنون خرّ بشان باغ

نواب نوحه خوان کذد و چون بهجر تو
آن دم ببین تپیدن مرغان و باغ شان

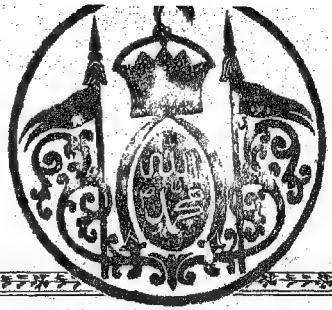

ردیف فا

تا بکی باشم بامید شهادت سر بکف
محشری بنما و باز آ بر سر هم خنجر بکف

بخت آنم تو که در خلوت بوقت مستی
مست و بیخود کشته آرم کیسوی دلبر بکف

دی بجرم میکشی از مسجدم راندند و باز
یافتند امروز بر بینم مرا ساغر بکف

عاقبت خاک خود اندر چشم اعدا ریختم
داشتم بهر همین این مشت خاکستر بکف

بهر نذر آوردم اما بجیا بازم بده
دل بدستم نیست دارم گر بیا آخر بکف

چون جبین تو عرق آلود شد پیشم گرفت
ماه رخشانی ست دارد یکجهان گوهر بکف

با ادا های خوش امشب دیدم آن دلدار را
زلف شوخی در کف و جام می خلر بکف

ردیف قاف

خوشم بشوقِ وصالت زہی و تاب فراق
وگرنہ نیست کسی طالبِ عذابِ فراق

تو و بدادنِ یک بوسہ صد ہزار احسان
من و بخاطرِ من یک جہان حسابِ فراق

بفرقتِ تو ندانم کہ حال غیر چہ شد
مرا کہ دل ہمہ خون شد زہی و تاب فراق

بپرس لذتِ خواب از رقیب در ہجران
کہ نیست خواب بچشمِ من از عقابِ فراق

ز آفتابِ قیامت مکوی ای واعظ
کہ دیدہ ایم بسی سوزِ التہابِ فراق

تپیدنِ دمِ بسمل خوش ست خوش لیکن
نمیرسد بادا ہائے اضطرابِ فراق

نویس بہر خدا بر مزارِ من نوشت
کہ نیست ہیچ بلا بدتر از عذابِ فراق

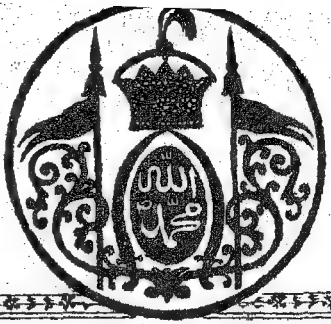

ردیف کاف تازی

سازد جفا و جور بما تا کجا فلک
آهی کشیم و جنگ نمائیم با فلک

کردم فدای تیر او کیشان هند
زانکس که ساخته است با و یک قفا فلک

شاید که یافت رخصت ظلم و ستم ز تو
بر پا نمود ورنه چرا این جفا فلک

روزی اگر بنازد رآئی بخانه ام
کردد به آستانه من جبهه سا فلک

این طرفه بین که چون کشتی ریب را
کرد از هزار رشک مرا مبتلا فلک

نواب پرسد از دل زارم ان پری
از رشک من شود دل و جان جدا فلک

ردیف کاف عجمی

خرامِ تست که بر بود دل بصد نیرنگ
نبود ورنه به ازمن بهر هر باد فرنگ

فروچکد چو عرق از تو رنگ شوخیها
شبِ وصال چو من در برت بگیرم تنگ

بحیرتم که چسان تیرِ فتنه میبارد
زراهِ دور من شستِ آسمانِ دورنگ

چو قصدِ آه نمودم قیامتی برجاست
نعوذ بالله اگر برکشم ز دل آهنگ

ز قتل همچو منی غم مخور ولی شداد
که کشته از ستمت جا بهر دو عالم تنگ

مباد آتشی افتد بجسمِ نازکِ تو
گریز بهر خدا از دلم بصد فرسنگ

شکسته ایم سرِ محتسب بعینائی
ببین که شیشهٔ ناموس چون زدیم بسنگ

بصلح کی کند آهنگِ عاشقان نجات
پریوشی که کهِ آشتی سگالد خنگ

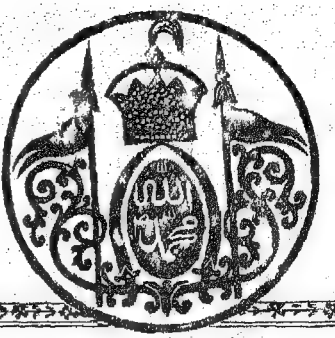

ردیف لام

تا چند واعظ ذکری از وصف کوثر و بغل
روزی سر منبر برآ مینا و ساغر و بغل

روز یکه دشمن را ببر بگرفته پیش آی
ایکاش من بیدا شتم آن روز خنجر در بغل

دل تنگ زلفت کرده ام اظلم پریشانش مکن
مانده است مژگانم مرا این نازپرور در بغل

یارب ندانم تا کجا سر رشته ناز کشد
آنرا که باشد روز و شب شوخی چو من در بغل

کشتی چو یارا بی سبب سامان مشو آنرا بپرس
بهر جواز قتل خود داریم محضر در بغل

دی بر سوالی کشته تو اب رسای جهان
امروز دیگر میروی از شوق و فقر در بغل

گر تیر جگر دوز تو پران رود از دل
چندان نه چنان ست که پیکان رود از دل

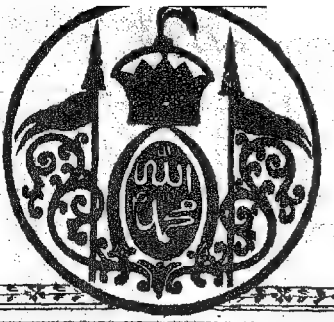

مرکم مکرم امروز تو خوهی که دعا ... در ذوق اجابت همه قصان رود از دل

صد جان من غمزده قربان لب تو ... کشتی که ز وصلم غم هجران رود از دل

آزادی دارین بود شوق اسیری ... ایوای اگر حسرت زندان رود از دل

گر محو کنم یاد وصالش ز دل تنگ ... یارب غم عشقش بچه عنوان رود از دل

با غیر مکن وعدهٔ وصل از ره شوخی ... مگذار که خونابه چو طوفان رود از دل

تا چند بود بسمل تو منتظر مرگ ... زخم دگری تا رمق جان رود از دل

نواب برقص آمدی از مژده وصلش
فریاد اگر وعدهٔ جانان رود از دل

دوخت لبهای مرا لطف اسیری بلبل ... بخموشی دلم خرده نگیری بلبل

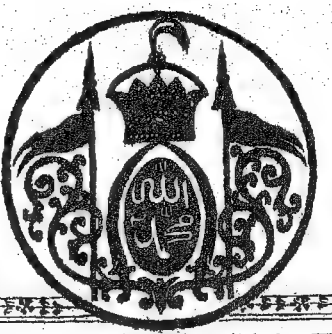

لرزه افتاد بجانم ز نوایت بیدل
همچو من در غم او اندوه بمیری بلبل

عجبی نیست اگر مثل تو سرمست شود
بسر و غزلم روح نظیری بلبل

سالها شد که بکنج قفسی آرامم
از من آموزره و رسم اسیری بلبل

شرط عشق ست بسوز ضبحی خاکستان
نزد من چون پر پروانه حقیری بلبل

یاد کن یاد ز رخت دل خونین آلودم
برگ گل را چو بمنقار بگیری بلبل

بوی عشرت ز کلی نیز شنیدی کاهی
یا چو نواب باندوه اسیری بلبل

ردیف میم

بهر آزار تو طرز دگر ایجاد کنم
والله غیر شوم پیش تو فریاد کنم

دیتم بهتر ازین نیست که با صد حسرت
دم بسمل نکنی جانب جلاد کنم

بچه شوق آمدم پیش وی آی دل
باش یک لحظه که بنشینم و فریاد کنم

جلوه موسم گل باز خدا را بنما
تا دگر آرزوی خانه صیاد کنم

شاد شد خاطر اغیار ز وصلش من هم
دل ویرانه خود را ز غم آباد کنم

غیر را خاک نما تا بفشانم بر سر
تا بجا خاک ره کوی تو بر باد کنم

گر شوی رنجه ز فریاد گرفتاری غیر
جان من کرد تو کردانم و آزاد کنم

کار خود را بسپارم بخدا ای ناصح
تا بجا پیش تبان شکوه بیداد کنم

بصیدیاس از جهان امروز آنسنک سفر کردم
جفا بر تو مبارک من حکایت مختصر کردم

چه میکوئی حدیث وصلت دوشینه با دشمن
بپرس از من که در هجر تو چون شب را سحر کردم

کسی با چون تو ظالم تا براه سهو دل ندهد
بآه و ناله عالم را ازین رو باخبر کردم

چنان دانستم لذت ز تیغ خونفشان تو
که از خلق بصد دل خواهش جان دگر کردم

اگر یک لحه از نظارهٔ خوشتان دگر
باندوه فراقت روزگاری چشم تر کردم

شدم آنمایه نومید از خلاف وعدهای تو
که آخر حسرت وصل ترا از دل بدر کردم

ز خوف من نجوید آسوده خاطر دشمنم روزی
چه خواهد شد اگر از بزم او روزی حذر کردم

بر نواب آمد یار و برد از سر خوشش ای همدم
ترا دیدار ارزانی که من خاکی بسر کردم

دلبرم امشب بمن آید بنازی در برم
تا ابد خواهم نتابد مهر بر بام و درم

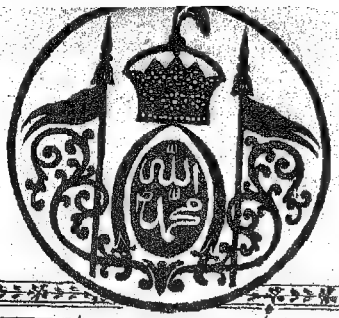

کرنمادی جام می در بزم اعدا باک نیست
حسرتم پُر کرد از خون تمنا ساغرم

دل به آزارم نهاده است و نمیداند که من
آنقدر نالم که او را بر سرِ مهر آورم

ایکه گوئی میکنم ترک رقیب از بهر تو
خوب گفتی لیکن این گر نیاید باورم

چون تهی از حرفِ لطفت نامهٔ اعمال بود
اشکِ حسرت پاک شست آنرا قیامت دفترم

بسکه دل شد منبعِ اسرار شوق عشق
ترجمانِ لوحِ محفوظ است دل اندر برم

شادزی صیاد از دامت نخواهم رست من
کز ازل شوقِ اسیری کرده یکسر شهپرم

تا چه بنماید دگر این گردش لیل و نهار
در برم خندان بیا نوباده پُر کن ساغرم

دارم آنخونی که سرحلقهٔ طالب دارم
که بدنبالِ وصالت شب بشب قوت دارم

بصد لطافت بوا هوسان باش بگ من
بهین جور و جفای تو قناعت دارم

شوق تو کر بگذارد بدلِ من صبری
بهرِ طولِ شبِ هجرِ تو امانت دارم

کس مباد چو من سادِ دل اندر عالم
کز چو تو دلشکنی چشم مروت دارم

حشر نواب اکر آور د بلائی من هم
زاهِ جانسوز بدل طرفه قیامت دارم

چرا ز طولِ شبِ هجر دل غمین دارم
که مثلِ در دِ فراقِ تو همنشین دارم

خیالِ هجر و هجوم امید و خوفِ سحر
چه فتنها که بوصلِ تو در کمین دارم

به غمزهٔ تو دهم یکجهان عشوه دروش
تو آکهی که همین یکدلِ حزین دارم

عبث رفو مکن ای چاره ساز جیب مرا
دو دست بهرِ دریدن دراستین دارم

بیم رنجش تو در حدیث وصل عدو
بجان شکایت و بر لب صد آفرین دارم

ببین برای خدا شان و شوکت و اعظ
دمی که بت به بر و شسته بر جبین دارم

غمین مشو که دم نزع از جفای تو نیست
برای عبرت غیر آه آتشین دارم

چرا ز قتل دو عالم چنین پشیمانی
که من ز طبع تو امید بیش ازین دارم

بعرش زلزله افتادنی ست ای نواب
ز اضطراب دل بسمل یقین دارم

ندیدم دوش روی غیر و خوش از انجمن رفتم
بجز بر لب نهادم و از خویشتن رفتم

بایں حسرت رفت از ملک هستی یکه تازی کای
ز بزم و لفریب تو بدانسان که من رفتم

بجوش نوبهاران یکجهان خونابه شد محشر
اگر روزی چو بلبل نوحه سوی چمن رفتم

بنازی یافتم در خواب شیرینش که من دانم
شبی بهر زیارت چون بقبر کوهکن رفتم

کجا رفت ایخدا از خانه‌ام رنج و مصیبتها
مگر امروز من از یاد این چرخ کهن رفتم

چنان دلشدم کدنت بیباک جیب و کرخشت
بهر بازار صد ره در هوای پیرهن رفتم

همانا حزن اندوه دل زارم بود یکسان
نرفتم از درت کز بر درِ بیت الحزن رفتم

چرا می پرسی از من کز چه رو سوی عدم رفتی
بقربانت پی تسکین یاران وطن رفتم

نه پرسیدی که نواب از برای چیست پایدوت
زکوی تو هزاران بار اگر من نوحه زن رفتم

دوش در خواب سر زلف پریشانش دیدم
لوحش الله که شریک شب هجران دیدم

آه آن دل که بسی در غم کیسوی تو داشت
پاره‌هایش بغلط بهر نثار دیدم

عجب ایدل که صد از عتاب دوشین
شرمگین گشته و از کرده پشیمان دیدم

مردم از دوست که شاید نظرش باشد
سر کرا از الم چاک گریبان دیدم

محتسب مرد زآه تو مکن ای نواب
که دگر باره ترا مست و غزلخوان دیدم

آرزوهای ترا تا بدل انداخته ام
باد و صد رشک دل همچو عیان سوخته ام

بهر تسکین دل غمزده دلخون فراز
پاره جیب بدامان کفن دوخته ام

تو بصد ناز که خواهی دل من کن گیرد
درس عشق تو ستمکار بیاموخته ام

سوز شمعی سر قبرم ببره مهر و وفا
که چو پروانه بعشق تو بسی سوخته ام

گر شوم غرقه دریای محیط ای نواب

سر در سر کز نشود آتشِ افروختنم

از دلِ آزرده در غمِ نوحه خوانی داشتم
روز و شب از دردِ عشق آزرده جانی داشتم

پاسِ عشقت بود کز جور تو نجشیدم نفس
ورنه بهرِ شکوه من هم زبانی داشتم

در وصالت جمله در از دل بدر کردم ولی
آه را از بهرِ تخریبِ جهانی داشتم

خواه با من ساز و خواهی در بر اغیار باش
پیش ازین البته در خاطر گمانی داشتم

بهرِ قتل دیگران آمد زهی نخلِ بلند
منت ایزد را که من هم نیمجانی داشتم

من شنیدستم حدیثِ محشری از واعظان
در غمش نوابِ من هم داستانی داشتم

ردیف نون

الهی بسته عهد وصل آن عنانگیر من
جهان را عمر دیگر ده برای انتظار من

اگر اینجا نمیکردی خجل از جور خود آیا
نخواهی گشت در روز جزا هم شرمسار من

مپندار ای صبا خواری بود همراه بوی او
بجا بگذار در راه وی این مشت غبار من

نمیدادم باو کاری نمیدادم نمیدادم
دلم بودی اگر ناصح بدست اختیار من

نمودم همدمی پیدا بهجران از تو پنهانی
قضا را کو برد از سینه ام جان فگار من

خیالت را ز تو بهتر شناسم کز سر یاری
همی روز و شبان باشد بهجران غمگسار من

کدامین شعله رو دامن کشان بر تربتم آمد
که حسرت میچکد چون اشک از شمع مزار من

بفردای قیامت در جزای گریه ام یارب
دو چندان سیل خون ده بهر چشم اشکبار من

چه می پرسی که ای نواب در دوم صلم چه میخواهی

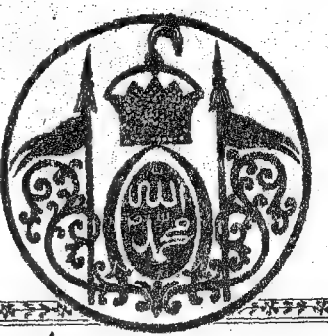

سرت گردم تمنایم بدان از اضطرار من

شکم ربود جان و قرار و سکون من
بر گردن رقیب ستمکار خون من

روز جزا ست داور محشر مرا بسی
بهر تظلم آمد جوش جنون من

با غیر صد حکایت لطف تو نکته ام
آه از دمیکه دید رخ نیلگون من

گریان شدی ز نالهٔ من در شب وصال
تا ثیر کرد در دلت آخر فسون من

گفتی که رنج و غم بازل آفریده اند
بهر دل حزین نم و بخت زبون من

جانم بسوخت در غمت ایوانی کین تو
آگه نه سوز سوز درون من

از مقدمش بداد خبر اضطراب دل
نواب باز کوی کجاست سکون من

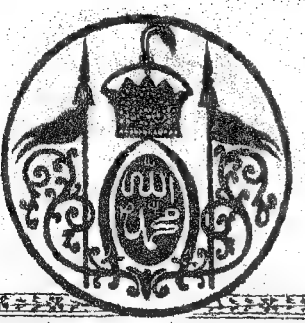

کر حدیثِ روی تو در انجمن خواهند شد
در فراقت یک جهان مبتلای حزن خواهند شد

سوختم برقِ آهِ من خفت آسمان لیکن چه سود
کز خجالت طرحِ صد چرخِ کهن خواهند شد

کل دلا مان و تبسم زیرِ لب داری مکر
زین چمن آرایشِ تابوتِ من خواهند شد

خوفِ سوائی مکن از بوسه لعلِ لبت
لعلِ خطا پوشیده و گنجِ دهن خواهند شد

روزِ اول ز درم اند جهیم کلکِ صنع
کاین جزین سررشقِ اندوه و محن خواهند شد

از کرم دلها عزیزت کشته ای یوسف جمال
مجلسِ دلها ترا چاهِ ذقن خواهند شد

کر همین اعجازِ عشقِ تست صد طوفانِ نوح
از دو چشمِ اشکبارم موجزن خواهند شد

پارهای جیب ای نواب برچین از دلش
بعد مرگت انبیه صرفِ کفن خواهند شد

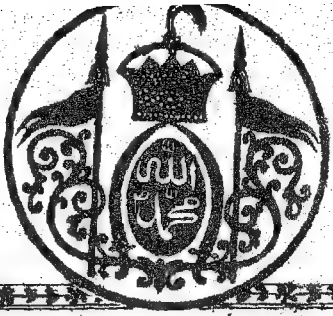

جانم ربود لذتِ خونخوار گریستن
شبها ز دردِ عشق تو تنها گریستن

سرمست آن دو نرگس مستانه ام چرا
باید بیادِ ساغر و مینا گریستن

روز جزا هر انچه کنه در طاعتِ منست
یارب بغیر ده همه الا گریستن

اشکی اگر چکید ز چشمم چه میشود
باید به هجر از همه اعضا گریستن

بی آب شد چو چشم من ای ابر باک نیست
خواهم ربود از تو بغیا گریستن

از وعده دروغ تو نومید گشتیم
امروز خنده کردن و فردا گریستن

بر خود مبال ای ثمرهٔ خونفشان مرا
بستهست عهد دیدهٔ من با گریستن

دلهای عالمی همه نواب خون شدند
[illegible] گریستن

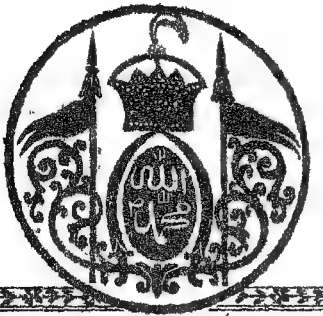

چه خوش ستاند توروزی کسی بملک سلیمان — دو سه غمزهٔ تو بکاهد نماز دیدن

سر مشهدم ز شوخی بخرام و ناز بکن — بغمزه نیست ترا صید لب حسرتی گرفتن

شبکی اگر بیائی برما بغنج و نازی — ندهیم تا قیامت بتو رخصت رمیدن

چه زنی دم مداوا بحضور م ای مسیحا — تو پی علاج سودا من و جا مهاد بدن

نمکی فشان بر جسم که ز ذبح تا بدانم — که چه لذت است ظالم دم مرگ در تپیدن

رقیب داند آن شب بشب فراق تو آن — برسد اگر بمشکل سر نالهٔ شنیدن

جرعهٔ صهبا بجام باده خواران ریختن — آنچنان باشد که خون نامسلمان ریختن

از کل افشانی اگر عار آید ت بنام چه باک — مشت خاری بر سر خاک شهیدان ریختن

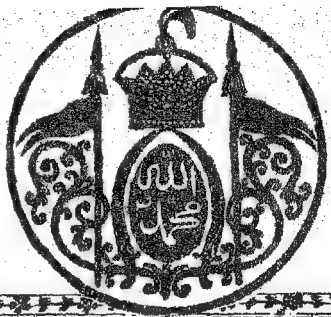

طرحِ رفقِ نو بعالم افکنی انصاف نیست
کشتن و سیلِ سرشک از چشمِ قربان ریختن

قهر بر من لطف بر دشمن جفای تازه ایست
جرح کردن پس نمک بر زخمِ خندان ریختن

مرحبا بر رسمِ عهدت کز پیِ دیوانگان
فکر دلجوئی نکردن طرحِ زندان ریختن

از نوای سیر کل بگذر بیا در مشربم
لختِ دل چیدن بهست از گلِ مژگان ریختن

در هجومِ فصلِ گل نواب در بستان خوش است
خونِ ما از ما و از تو رنگِ افغان ریختن

دشمنم را بوصالِ بتِ من شاد مکن
خانه بر شاخِ خدایا کهی آباد مکن

چون بشوقِ دلِ خود آن در دامم بلا
مرغِ بی بال و پری را تو هم آزاد مکن

می بری گر رشکِ من بر چشمِ گریان
ای صبا خاشاکِ من خشتِ بنا کن

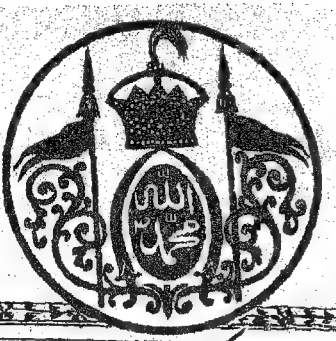

حالِ این بسملِ افتاده بخون را بنگر
بوالهوس آرزوی آن ستم ایجاد مکن

کل مرغانِ قفس بذل کن ای باد صبا
زینتِ بام و در خانهٔ صیاد مکن

یا به عشاق حزین شیوهٔ صبری آموز
یا بر این جور کشان اینهمه بیداد مکن

تا دگر هیچکسی نام اسیری نبرد
بیکسی را چو اسیرت شود آزاد مکن

گر فراموش نمود آن بت عیارم را
فلک تفرقه پرداز تو هم یاد مکن

طرفه حشری بجهان کرد فغانت نواب
بیش ازین بهر خدا ناله و فریاد مکن

ردیف واو

جانان کم گشته ام در حسرت شوق جمالِ تو
که با صد سعی و کوشش هم نرسم بحالِ تو

دی ماه بن نشستی سر باوج آسمان دوم
چه خواهم کرد اگر باشد شبانروزی وصال تو

دم آخر شکر باعث شیون چه میپرسی
برای خود نمیگریم همیگریم بحال تو

سرت گردم چه خواهی گفت حق شهید خود
اگر پرسد کسی در عرصه محشر فعال تو

همین فکرست دامنگیرم ای نواب روز و شب
دل خود را باو دادی چه خواهد شد بال تو

نقشم ببرید از طرف رکذر او
شاید که بتا بوت من افتد نظر او

صد موسم گل رفت و رخ یار ندیدم
کو پیک نسیمی که بیارد خبر او

از ضعف
ذوقی که بگلگشت عدم یافتم دل داند و من دانم و داند کمر او

گر بار کتابم نکشد بال کبوتر
بندید دلم را عوض خط ببر او

ز شکم ندهد رخصت تنهائی قاصد
آن به که شوم سوی تو خود در پی او

از نخوت کلها نشود تازه دماغم
ای باد بنفشان بسرم خاک درِ او

تیری بدلم گر ننشیند ننشیند
یارب نه نشیند رقیبان بپر او

گر جور نسازد بتو نواب چه سازد
کس خوارتر از تو نبود در نظر او

ردیف های موز

ایکه حشری از جفا و ناز برپا کرده
حیرتی دارم که چون در سر دلی جا کرده

یک نظر شوخ مرا ای بوسیف کنعان ببین
باز کو حسنی بدین خوبی تماشا کرده

در ره الفت چه ترسانی زبدنامی مرا
من همان هستم که تو صد بار رسوا کرده

باب رحمتها فروبستند بر روی امید
از جفای خویش ظالم تا دری وا کرده

غمزه و جور و جفا و عشوه و ناز و خرام
بهر قتل من چه سامانها مهیا کرده

جز بمظلومت نباشد پرسش روز جزا
منت ایزد را که تو بر من ستمها کرده

جنس عیشم بردی و تقدیر عمرت دادی من
ای فدایت جان من این طرفه سودا کرده

جوش استغنات میدانی و بازاید دل مشتاق
از شکایت ها با و یک دفتر انشا کرده

مرحبا نواب کز عهد دروغ وصل او
خویش را آسوده دل از سر تمنا کرده

تا بنازی عیسی مست و غمزخوان شده
در پی غارت ایمان و دل و جان شده

سهل تر بود علاج ستم چرخ و بلی
چه توان کرد که تو فتنه دوران شده

از خیالِ رخِ تو هیچ دلی خالی نیست
شمعِ کاشانهٔ هر سنه و مسلمان شده

با اجل دست و گریبان شده صد خسرو و مسیح
تا تو از ناز سوی خاک شهیدان شده

بگذار این هوس اقدام نمایم ایدل
تو که در وصل همه صورتِ ارمان شده

کفتمش جان بادای تو فدا هیچ نباد
لله الحمد که تو نیز ادا دان شده

آه و فریاد و فغانت بدل است ای نواب
باز در عشق کسی بیسر و سامان شده

بعدِ یک عمر که در عالم خواب آمده
با ادا و ستم و ناز و عتاب آمده

آمدی بر سر بالین من امشب ای مه
باورم نیست مگر باز بخواب آمده

مرحبا بر دلِ نرم تو که در ماتم من
با دف و زمزمه و چنگ و رباب آمده

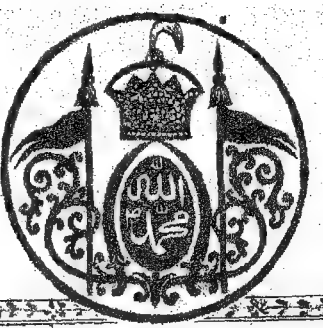

من هم از رشک روم سوی عدم کز ادا
از پی قتل عدو کرم عتاب آمده

بهمین طرز رسی بر سر هر کس شب حج
یا فقط بر سر من بهر عذاب آمده

دل با این غمزه پنهان ندهد چون تواب
که عروسانه دگر رو بنقاب آمده

ردیف یای تحتانی

نه شوق گلشنی دارم نه ذوق وصل رعنائی
که جوش حسرتم نگذاشت در خاطر تمنائی

چو با این لغزش مستانه آئی بر مزار من
ز خاکم بر دمد جای گیا از بادهٔ مینائی

اگر بر حسن خود نازی چو یوسف باش کز حسرت
نه اینجا اشک یعقوبی ست نی آه زلیخائی

بخونم گر دو را غلطی نگه بر رقص بسمل کن
تحولی کرد ظالم بازدین خوشتر تحولائی

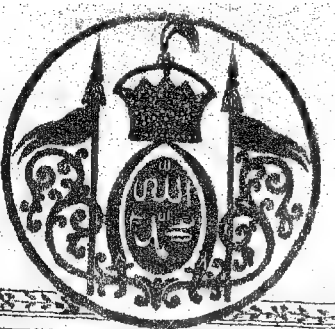

شنیدم در جزای صبر حوری بہ تو دادند — غریبی را کہ بُد در فرقت تو ناشکیبائی
خودی کز خود پسندد طبع ناافتادہ پس یابد — چرا دادی باین عنابتان حسن خود آرائی
دلم را منزلی دہ در شکنج کاکل پیچان — کہ این بی خانمان را نیست در عالم دگر جائی
بپرس از من کہ چون عمرم گذشت در غم هجران — چہ دانی تو کہ از دل هم برون ننهادہ پائی
تجلی کز نمائی بر سر کویش نمایابد — کہ رہ بیدست و پایان را کجا بر طور پیمائی

بعشق عاشقی نواب فکر عزتی داری
مبادا در جهان مثل تو نادان هیچ رسوائی

دلم بربود شوخی کلهداری سرو بالائی — درون صلحی برون جنگی منه نامی خود آرائی
درافکندی بنای صبر و هم از یک غمزه انظارم — پی قتلم کنون از آن دو چشم مست ایمائی

بهجران تا قیامت سوز یارب همچو من دارد
اگر دارد کسی در عشق او دیگر تمنائی

بدوش ناز نین برداشت چیرش تا کمین صیدی
ببین چون میرود زاغاق نعش ما کجائی

خدر کن از عداوت با من شوریده ای کودن
تو و صد طرز عیاری من و یک جوش سودائی

ز بس جان حزینم را بغارت لذتی دادی
همی جوید دلم غارتگری اکنون بهر جائی

چو من ذوق شهادت کرد شهیدانت بدین مانند
نخواهد بود روز حشر بر تو هیچ دعوائی

کرت باشد سر تیمار من باز اینبار لیلیم
که مردم به نخواهد شد ز اعجاز مسیحائی

نوید وصلتم دادی بفردا از رهِ خوبی
مکر دانسته باشی کاشبم را نیست فردائی

سرت بر آستان دیر و پایت در حرم دلم
نباشد هیچکس نواب چون تو بی سر و پائی

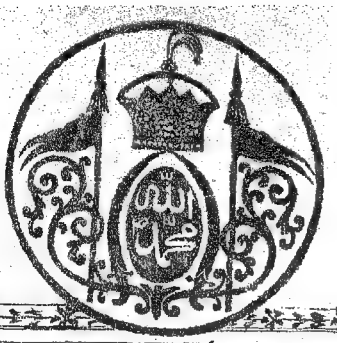

تو و صد عشوه و ناز و ادا و کبر و تمنائی
من و چندین بلا و درد و یاس و رنج و تنهائی

زمن ای ناله سوزان بگو با چرخ مینائی
که روزی یوسف ما را بن طبع زلیخائی

بدستی دست مرگ و بر کف خود نقد جان دارم
بمیرم یا زیم در ذوق وصلت تا چه فرمائی

کدامین نازنین آمد بیالینم که مردن
که روحم شد بجنبت با نثاران نغج و رعنائی

اگر از لطف جان بخشی شهید غمزه خود را
نخواهد کشت چیزی کم ز اعجاز مسیحائی

تماشایش میسر شد بیکدم مر مرا صد ره
پسند آمد ازان ناصح مرا معشوق هرجائی

من بر نیم نازش نقد خودداری کجا یابم
نکردی نا مور تا حشر در صبر و شکیبائی

غباری کردم و رفتم بچشم غیر تا یابم
ببزمت لذت دیدار از چشم تماشائی

چرا نواب خوشنودی بما دیوصیل در محشر

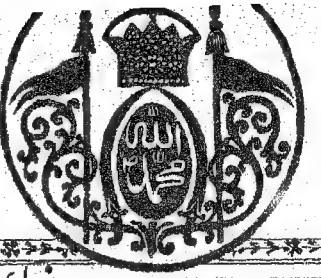

مرا امروز طاقت شد تو در امید فردائی

میرم از وهم چو در پرده بمحفل باشی
آه ازان روز که بی من و سه منزل باشی

چند پرسی تمنای دل وا من
نیست خواهش بدلم چونکه تو بادل باشی

حسرت کشتهٔ خود کرتو بدانی ظالم
تا ابد نوحه کنان بر سر بسمل باشی

بچه آداب برندش بحضور ایزد
بسملی را که بصد ناز تو قاتل باشی

ای خوش آندم که شوی مست و زپا افتی من
بوسه از لعل لبت گیرم و غافل باشی

میرم از رشک که در محفل اعدا امروز
عرض حال دل خود کنم و غافل باشی

گر رسد بر سر تو جمله بلاهای فلک
بازان ست که دلدادهٔ مائل باشی

از من آموزه و رسم محبت تو بیاب

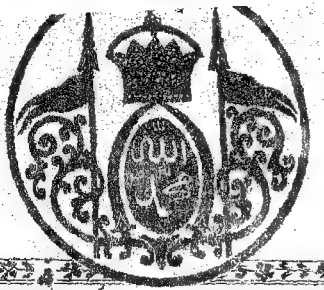

تا بدار باب و فا مرشد کامل باشی

دل زارم اگر در زدین باشی — ز دردش تا ابد نالین باشی
برنج فرقتم گردین باشی — زخود هم مدتی برچین باشی
تو نشناسی مرا و از نکاهت — چنان دانم که کاسی دین باشی
سخن آهسته میگوئی بدشمن — مگر حالم از و پرسیده باشی
نمی پرسم ز تو رسم وفا را — که راه و رسم آن نادین باشی
بخواهندم مرا در حشر یارب — بآن نامی که تو نشنین باشی
دعای بد نگویم مدعی را — که شاید درد شش بچین باشی
فتادی در بر غیری بنازم — بهر مستی مگر لغزین باشی

بدشمن بود وصلش دوش بوانی
چه یارب ها که تو نکشیده باشی

این غصه و این عتاب تا کی
تا کی زمن اجتناب تا کی

شرمے بادا و ناز تا چند
نازی بدو صد حجاب تا کی

محروم وصالم ای غم هجر
ناکرده کنه عذاب تا کی

بازش بستان که در گذشتم
یک بوسه و صد حساب تا کی

واعظ بهوای باده مردن
باز آنهمه احتساب تا کی

کاهی بنوای ناله کوشی
آهنگ فی و رباب تا کی

از بهر شمار جور و ظلمت
دارم به بغل کتاب تا کی

داری پی کشتنم دو صد رنگ
یک یک کنی انتخاب تا کی

بشکن ای محتسب خمارم
سر بسته خم شراب تا کی

صد حشر بسر رسید نواب
از محشرت اضطراب تا کی

گر بیادش طرف منبر و محراب شوی
واعظ آندم سزوار قابل آداب شوی

قصه هجر تر ا ساختم از شام آغاز
تا عدو چشم بره ماند و در خواب شوی

بخت آن کو که با غوش رقیبم نکند
نام من کوئی و یک مرتبه بتیاب شوی

خون بریزی چو نه بینی رخ دلدار ای چشم
وقت نظاره چه افتاد که بی آب شوی

از همه طرز دو صد فتنه بپا میکند فلک

آن زمان کز پی جان و دلِ نواب شوی

محتسب آبِ خرابات اگر نوش کنی
سر دو عالم بیکی جرعه فراموش کنی

برخشتم تنک چنان روزِ صلابت دریک
که فسون و ستم و غمزه فراموش کنی

خانه در پهلوی اغیار بگیرم شاید
که شبی نالهٔ جانسوز مرا کوش کنی

سر شوریده‌ام از روز ازل با رسن است
ای خوش آندم که ازین بار بسگدوش کنی

نه چنان محو فغان ست بیادت نواب
که تو آنیش صد عربده خاموش کنی

نه صدی سر بالین نه یار همنفسی
مباد هیچ مونی در زمانه هیچکسی

قیامتی که جهانی ازو همی ترسید
بعهد جور تو در عمر دیده ایم بسی

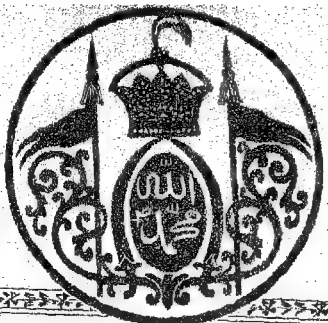

سپهر چون تو بلائی نکرد بنجا طرداست
که از ازل نستوده است جز تو هیچ کسی

که در فتاد کرا در چه کن نمی شنوم
صدای ناله ز هر گوشه و هر قفسی

دلت چو رفت مبارک بتو بود دانی
غمی و همه نخهی حسرتی و هر نفسی

خنجر کشی بناز و نکردد فدا کسی
شاید که زن نیست ز اهل وفا کسی

ظالم نه قاصدی نه پیامی نه عده
پس بر کدام امید شود مبتلا کسی

تهمت نصیب چرخ شد و کشتیم دریغ
ظلمی نکند کسی و فتد در بلا کسی

روز جزا که کیفر خلقی دهند کاش
بگرفته دست پیش نخشاندترا کسی

صد جان و دل نثار ره دوست میکنم
روزی نخفت بر سر ما مرحبا کسی

سازی جنان برای شهید انش ایخدا
چون میشود نخواهد اگر خونبهای کسی

گم گشته راه میکند از پند و اعظان
خضری شناسش چو شود رهنمای کسی

نواب نوحه کرد چنان در عزت کیباز
تا حشر بر تو می نشود مبتلا کسی

چرا یارب جفا ها خوی این عنابیان کردی
که نام یک جهان اهل وفا را بی نشان کردی

عبث ایدل بمرش ضبط فریاد و فغان کردی
که آن بیدرد را باز از من بدگمان کردی

نخوابی ست از آشوب آهم تا دم محشر
شب وصلم اگر یک جنبشی ای آسمان کردی

به نزد دشمنانش بوسه روزی عنایت کن
کسی کز هزاران جور صد ره امتحان کردی

همانم سوختی از شوق صید ما یه عقلم
پس از عمری که آن بت را خدایا مهربان کردی

نقابِ خندها پوشیدروی گریه آلودم
چوای واعظ عذابِ روزِ محشر را بیان کردی

پرند و شین مکرر آمد بخوابِ غرای نون
که از دی بر دراو آه خود را پاسبان کردی

از چاک جیب گر بوصالش رسیدمی
صد پیرهن زشوق بوشت دریدمی

ترسیدم از رقابتِ خلقی وگرنه من
دستی زده بحشر نقابت کشیدمی

میکردم آن بهانه که خود هم ندانمش
ناخوانده گر ببزم تو روزی رسیدمی

مرگم نیامد آه دران ساعتی که من
نامِ تو از زبان عدو می شنیدمی

محرم شوی زرازنهانی افتمت
گر دست خود بسینهٔ من برنهی دمی

پیوند بستی ار سر زلفت بوصلِ من
تا روزِ حشر صورتِ هجران ندیدمی

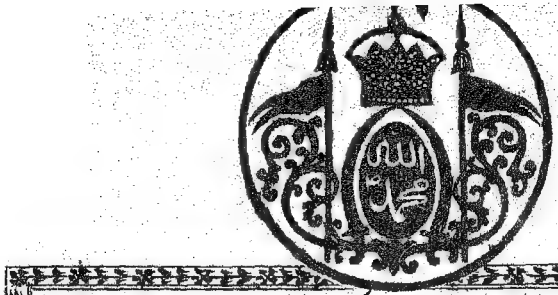

میشد پسند طبع تو ار کژ یه رقیب
اشکی شده ز دیده دشمن چکیدمی

بیخود ز شوق کشته زدم بوسه بر لبت
تا کی بعشق تو لب حسرت گزیدمی

گر آمدی چو زلف شکسته بخانه ام
بهر نثار عمر خضر را خریدمی

نواب کاش قسمت خارم شدی نصیب
تا در رهش بپای عدو می خلیدمی

دلی را پیش تو ناوردن اولی
که در عشق تو واندمردن اولی

نکردد بهره من تا قسمت غیر
غمت را بهره خود بردن اولی

برم تا هست خواهد کرد خشمی
دلم را نزد تو بسپردن اولی

ز بیم چشم زخم کم نگاهان
ستمهای ترا نشمردن اولی

مبادا اشک طوفانی بیاید
فدایت دامنم نفشردن اولی

رود صد حیف شوقت از دل من
بامید وصالت مردن اولی

دهد گر جام کوثر غیر نواب
ازان می تا ابد خون خوردن اولی

مفردات

غرقهٔ رحمت شود این ناصح مردم فریب
ای خضر یکبار طوفانی ز جوشش می فرست

دیگر

کدام گل بدل زار بدکه چون بلبل
دم اخیر لب نغمهای شکین داشت

ازان صحبت نواب خوش گذشت شبم
که در فراق تو افسانهای شیرین داشت

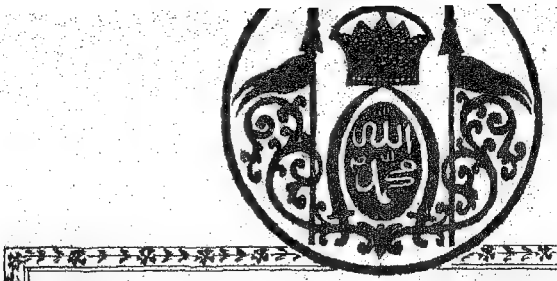

دیگر

شب که پروانه بشمع سر قبرم میسوخت — شعلهٔ رشک و حسد خانهٔ صبرم میسوخت

دیگر

دی کذر کرد چو نواب بکوی صیاد — نوحه ساخت که مرغان تفقس ها مردند

دیگر

کم سازیم ای عشق بدانسان که رقیبان — از هستی من تا بعدم هیچ نیابند

دیگر

بوفا شوم چو یکتا مه من بغمزهٔ خود — بکن آنچنان جفا ها که کسی نخرده باشد

دیگر

عشقت که بر تفرد آن نازکرد می | آن هم بدولت تو نصیب رقیب شد

دیگر

یارب چگونه میرزد آنکس که جان خویش | قربان ناز و غمزهٔ خوبان نمیکند

دیگر

بشکست نه سپهر برین ناله رقیب | آه از دمی که در دل تو هم اثر کند

ای وای بر مسافر بیچاره که او | نادیده جلوهٔ تو ز عالم سفر کند

دیگر

داد خواهم ز تو بر حشر ولی می ترسم | گرد رهِ رشک مرا راه بمحشر ندهند

دیگر

در دیگه دوشم یار بود امشب کجا شد از برم
سنور فراق مکر بکد اخت پکان در حجر

دیگر

سر کشید از جرم تو فلک رنجه مشو
بهر پامالی او ناله بدل داشته ام

دیگر

وه وه چه آفتی که رخ دلفریب تو
روزی بخواب دیدم و شبها گریستم

دیگر

بوفایت مکر چه خواهم کرد
من که جور ترا وفادانم

دیگر

از نخستن رقیب نمائی جفا و من
چندان کنم شکیب که او از خجل کنم

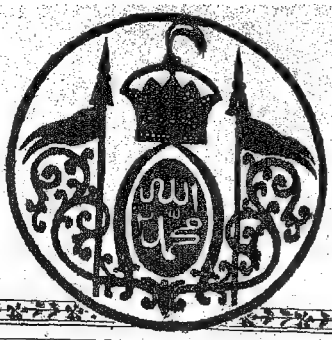

دیگر

آن عاشقِ دردم که دمی از غمِ هجرت — بالله که بعیشِ همه عالم نفروشم

دیگر

ضبطِ فغریا دبود دشمنِ جانِ نواب — خیز و از گریه بگنجی دلِ خود خالی کن

دیگر

آن شوخ مه سیمای من مایده صنل جبین — بر کوهرِ بیضا ضیا کرد تیمی زین

رباعی

یارب بحقِ حبیب و محبوبِ جهان — یا ختمِ رسل از پیِ ذاتِ یزدان

رحمی رحمی بحالِ زارم رحمی — آسان آسان هزار مشکل آسان

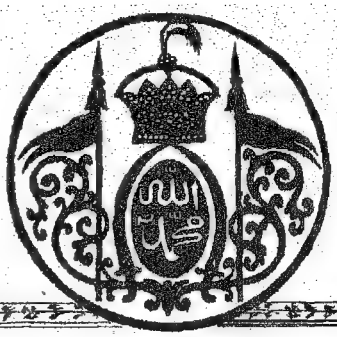

رباعی

چون رنگ تکون بجهان ریخته شد
صد عشق بخاکِ رسل آمیخته شد

لیکن بجمالِ شوق حسنِ ازلی
در کسوتِ احمدی برانگیخته شد

رباعی

از من نبود بهجرِ تو زارتری
در نزعم و سویم تمائی کدری

شاید که بغنج و ناز خواهی آمد
آن دم که زمن هیچ نماند اثری

مخمس نعتیه

نرگس مخمورِ بت پادشه خاوری
لیلیِ شب برشکست شیشه حسنِ پری

ماشطه صنع ریخت نخله عنبری
ناقه مشکین شده مشکوی نیلوفری

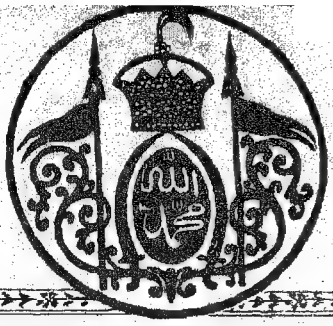

دلبری آمد برکشت خندهٔ کبکِ دری

غالیه گون گشته باز کاکل شبرنگ شام
باسپهِ زنگبار آمد سوی ظلام

تیغ دورو کهکشان ساخته الماس فام
رایتِ رخشان نمود خسرو ماه تمام

کرده ز خوفش فرار جیشِ ظلم قهقری

شاهد مهتاب زد چادرِ سیمین بر آب
جلوه ز یبا نمود یوسف عیسی حجاب

پرده ز رخ برکشاد لعبتِ کوه نقاب
طارم اخضر بداد خوشه دُر خوشاب

خیز و بیا و بده جام می خضری

نرمک نرمک بزن گاه دف و چنگ را
که برکردون رسان غلغله بانگ را

رخصتِ اعجاز ده که دمن تنگ را
روح مسیحا بخش که تن آهنگ را

۱ ظلام خیمهٔ اول شب
۲ غلغل خنیاگران یکه شدن شب
۳ قهقری پس پای رفتن پیلان
۴ جاده دری زبان بنی خرم است

۵ عود ری کاب پهلو بسیاری آن نوعود
۶ بهار عجم ۷ طارم خضرا بیت
۸ قدر بیت دزفار بس
۹ کوه شراب انگوری ابجا
۱۰ خوب و بکرت میباشد
۱۱ دف نگ دهل بزن کرا

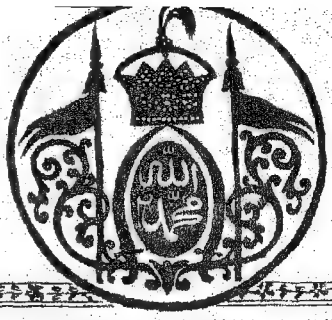

نغمهٔ شوخِ ترا از هره شود مشتری

برخد زیبا فکن طرّهٔ طرار را
تا به کمر بر شکن زلفِ چو زنار را

برید بیضا بنه ساغر سرشار را
مست می عشق کن کافر و دیندار را

وقفِ تبسم نما آن دو لبِ شکری

تا بکی از من گریز کافرکِ سنگدل
تا بکجا برکشم جور و جفا متصل

جان و تنم از غمت گشته بسان مضمحل
ای ز گل رویتو نیست گیتی خجل

بهر خدا ترک کن عادت غارتگری

ها مه من در برم مست و غزلخوان بیا
سی بدو صد غنج و ناز سوت و گریبان بیا

بهر قبا دوزیم برزده دامان بیا
چون کرم خسروی با همه سامان بیا

آنکه بصیوق زد سکه پیغمبری

داور یحیی حیا قیصر آدم ادیم — فخر خلیل جلیل عالم علم علیم

مهر سپهر علا منبع مهر عظیم — سلم سلم سلام بهر سلیم و سقیم

احمد مرسل که هست مرسله سروری

طه یسین و کاف حق بشیر و نذیر — شاهد و مشهود و غیث صادق صدق و خیر

منذر و داع و کریم واصل و منیر و — شاف و شفیق و متین مهدی و هادی و شهیر

حامد و محمود و ماح از همه نقصان بری

سور کفتش عزیر احید موسی طور — شعیا خواندش عدل ز اجر کفته زبور

از رقم ما ذیافته انجیل نور — کرده به فحوای حیط دل عیسی عور

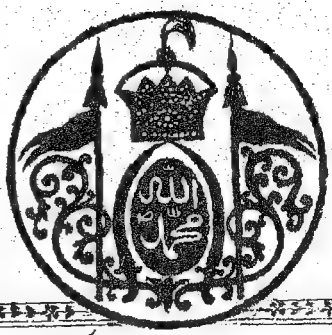

داده محمد خطاب حق زر کستری

جبهه خشای او تاب زکوهر بود
چشم دلارای او آب زعبهر بود

عارض رعنای او خواب زاختر بود
زلف سمن سای او طاب زعنبر بود

لعل لبش آب کرد لابه خوش گوهری

شپرک سقف او کرده بچرخ آشیان
ماه منور لقب یافته از انس و جان

جاروی ایوان او طرهٔ حور جنان
تیره کل کوچه اش صندل لاهوتیان

خادمش افراخته رایت اسکندری

قطره زند در دهن شحنهٔ لطفش اگر
ور فکند در چمن آتش قهرش شرر

برد مدام این جحیم از بن هر برگ و بر
سنبل و ریحان خلد گل شود و نسترن

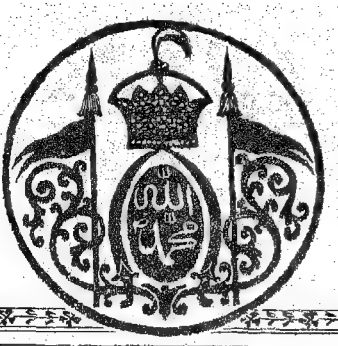

بلبلِ بخت کند تا به ابد شهپری

باز خدنگ ار باوج قصد نشیمن کند
در دلِ سختِ فلک رخنه و روزن کند

باز بسوی زمین گر سرِ کشتن کند
از خطر و سهمِ او ماتم شیون کند

روح عدوی لعین در شکمِ مادری

اژدرِ آتش فشان صیلمِ خارا شکاف
آنکه ندارد قضا از سرِ او اختلاف

گر بنهی در کمر ور بکشی از غلاف
آب شن خصم تو روی نهد از مصاف

جانبِ پشتِ پدر باد و جهان اتری

غرّهٔ شبدیزِ تو بارقهٔ والضحی
شعلهٔ شوقی مگر در دلِ اهلِ صفا

یاورِ تاثیر ریخت صنعِ بکفِ دعا
نقطهٔ خورشید مست یا بخطا مستقا

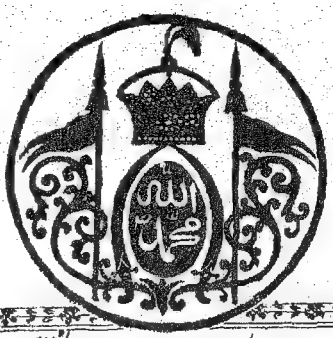

وه چه خوری کش ضیا داده نبات اختری

روزِ قیامت کشد حادثه چون لشکرا — درهمه عالم رسد طنطنهٔ محشرا
کوه شود لخت لخت تیره شود اخترا — برق فتد بر زمین نعره زند تندرا

سیل فنا بگذرد زین تلِ خاکستری

بعدِ فنا و زوال ریشه دوانید حیات — مولِ جزا و سزا آب برد از نبات
دیدهٔ سر یک شود غیرتِ نیل و فرات — انس و وحوش و طیور بهرِ سلام و نجات

پیشِ کمانِ دو رو نیست سپر داوری

تیغِ عتاب و عذاب تیز و سر افگن رسد — طرفه بلا نکتهٔ بر سرِ من رسد
آه ازان دم که چون دامنهٔ من رسد — کریم و سیلاب خون تا بزنِ دامن رسد

هم ز خدا خواهمت بهر شفا عکتری

چون ثمرِ مدعا در نکرم نار سے
زین الم و غم کنم ناله و زاری بسے

زود ز جود آن کنی در حق این بیکسے
کاه ربا کی کند با پرِ کاه و خسے

دست کشان از کرم جانب جنت بری

پادشها خسروا رونقِ هند و عرب
گر کنیم اتفات هست مقام طرب

ور بکنا هم شوی ناظر یا للعجب
نا کے دل بخواب راتو برهان از تعب

بهر حسین و حسن مهر و مه حیدری

رسید انبه

بعدِ حمدِ خدای جن و بشر
بعدِ نعتِ جناب پیغمبر

۲۳۶
بیت مخفف انبیاء

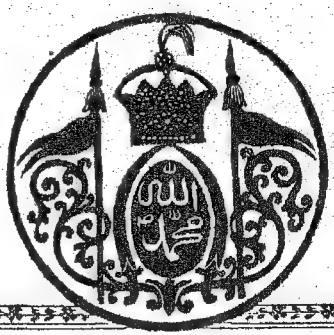

بعد تحریر اشتیاق و سلام — خامه‌ی لعل‌خند بنای کلام

که بهنگام دلکش و زیبا — انبه مرسله رسید اینجا

هر یکی بود زان بهشتی رو — بهر طیب[1] دماغ دستنبو[2]

بحلاوت چو کوزهای نبات — بلطافت حباب آب حیات

بود لیلی مگر ز مرد و فام — بد عطارد ولیک شیرین نام

دلکی نے مگر بدل همسر — جانه نی مگر ز جان خوشتر

ذقن نوخطان ماه لقا — نافه آهوان چین و ختا

آفتاب سپهر مهر عمیم — گستر[3] بام قصر خلد نعیم

به مثل هم چو مرد دین دولت — بدین جرعه خوش دوشاب[4]

---

[1] طیب = خوشبو

[2] دستنبو = عنبر بسکون عین و ضم طاء بمعنی بادرنجبویه

[3] گستر = فرش

[4] دوشاب = انگور و غیره میباشد

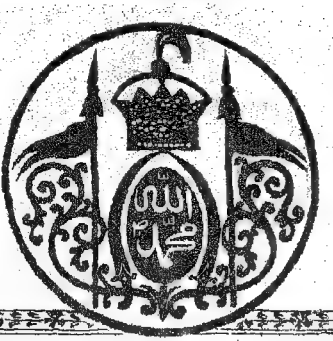

عاشقان را بتی ست شیرین کار
خسروان را طلای ست افشار

پوستش رشک حله های جنان
تخم او چون کهربه تخه نهان

نار مستی چو خضر خضر اپوش
مُهر بر لب چو صوفی خاموش

شیشه از شراب بوقلمون
ساتکین رحیق آذرگون

تخمه دلکش قباچه حور
نون خم خورده بسوره نور

آنبه آمد سرور جان آمد
من وسلوی ز آسمان آمد

این تحفه از کیست من
یار بما آیه مشتهاب سوی حمین

تا بود اتصال جسم و روان
نشود رنج و کلفت هجران

ANGLO ORIENTAL COLLEGE
ALIGARH

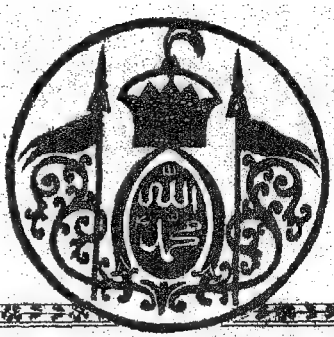

تاریخیہ

تاریخ وفاتِ اعلیٰ حضرت رفیع الدرجۃ
جناب معلی القاب نواب
محمد یوسف علی خان صاحب بہادر
طاب ثراہ وجعل الجنۃ مثواہ

چون والد ماجدم بفرمانِ قضا	
	زین دار سپنج شد بجنت رافہ

۲۳۹

میخواست دلم سال وفاتش بدعا
ناگاه سروش غیب گفتا اغفر
۱۲۸۱

تاریخ دیوان

چون رنگهای سخن گلدسته بسته طبع من
گر نسیمش داده عالم بوی مشک خلخی
۱۲۹۱

خواستم تاریخ آن ناگه سروش آسمان
لب بگوشش من نهاد و گفت تاج فرخی
۱۲۹۴

سد الحمد والمنه که شاهد
دیوان فصاحت و بلاغت عنوان

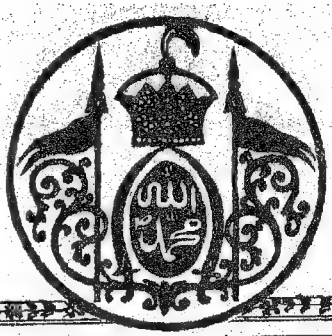

قصائد و غزلیات فیض آیات مع
رباعیات و مخمس و قطعات
پیرایۂ طبع در برکشید
فقط

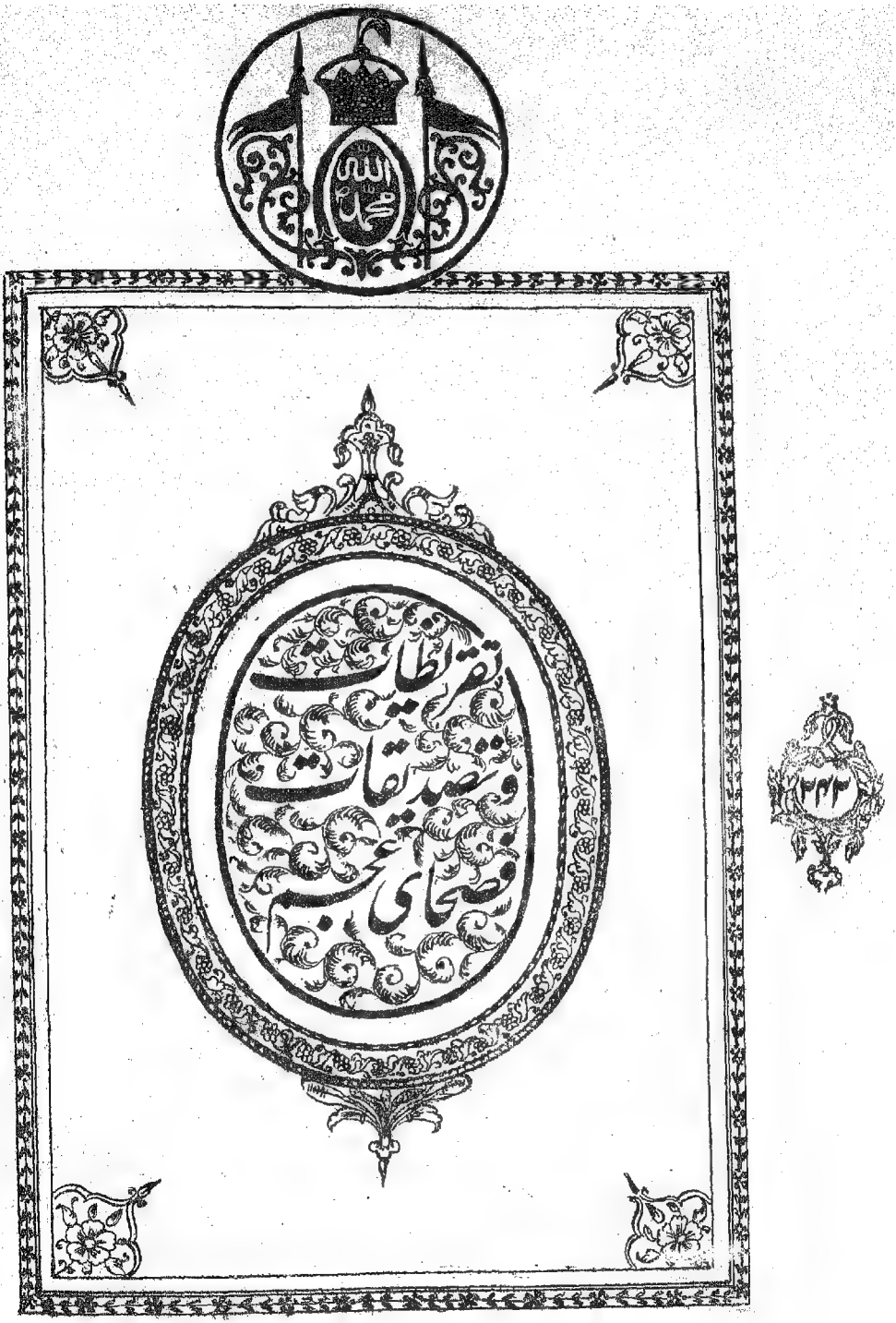
تقریظات
تصدیقات
فصحای عجم

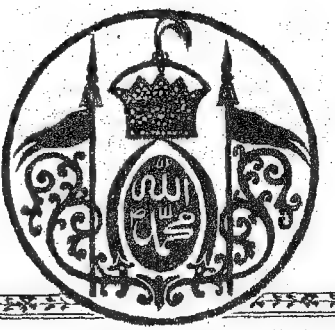

تقریظ سرلوح کتاب سخن گستری شاه بیت دیوان معنی پروری سرآمد
فصحای روزگار سپهر حلقه شعرای دهر و حصار ادیب بحر ریب
بی نظیر ارسطو فطنت افلاطون فطرت جناب مستطاب عالیجاه
مقرب الخاقان مؤتمن السلطان میرزا محمد تقی خان سپهر تخلص
ملقب به لسان الملک مستوفی اول دیوان همایون اعلی
سلطنت ایران مدظله العالی مانورت الایام وظلمت اللیالی

هذا کتاب لو یباع بمثله دُرّ الکان البائع المغبونا

که ریزش ابر طبع کوهربار و جوشش بحر سینه زواهر شمس آسمان مجد و جلال بدر ایوان فضل و
کمال عطارد دیوان براعت و طلاقت مشتری عنوان براعت و دلالت محور کردون فصاحت
کوه هیجون سماحت محی آثار صاحب وسحبان مجلی ابصار یعرب وقحطان ذخر دهر و زمان
کهف امن وامان قطب مدار علم وادب منتهای فخار حسب ونسب ادیب اریحی لوذعی
اریب اصمعی المعی فرازنده رایت شهریاری برازنده کسوت تاجداری بندگان کردون آستان
کیوان پاسبان جناب مستطاب مستغنی عن الاوصاف والالقاب صاحب الریاستین
جامع الفضیلتین حاج الحرمین الشریفین زائر البیتین الحرامین خادم حضرت ختمی مآب نواب
کامکار کامیاب حاجی نواب کلب علیخان بهادر فرزند دلپذیر دولت بکلیسه
رئیس دلاور اعظم طبقه اعلای ستاره سند فرمانروای دارالریاسته مصطفی آباد عرف رامپور
لازال بحر علمه زاخرا وسحاب فضله ماطرا وکوکب رشده

طالعًا وضیاءً عملهٗ لامعًا است که آنانکه در ایوانِ شعر و شاعری صدر جوی
مسند شدند و در میدانِ نظم و نثر تازی و دری پیشرو و مستند گشتند و بلغاتِ فارسی
و عربی چهرهٔ طرس آراسته و ریاضِ بیاض را بکلماتِ عرب و فرس پیراسته از روی
تدقیق و تحقیق و تعمق در اذعان و تصدیق با خاطرِ نقاد و عقل مستفاد رانوزده اند تا
بزنگ سودند و کردن نهاده حلفِ ببر و ریا دمنودند شعرًا شاعرًا و خطبًا خاطبًا سرودند
که الیوم ختم الشعر به و بدء به و ان الادب مقصور علیه
و ان الشعر نحو کریر من بحر مائه غیره و الحق کتابی ست که آیاتش
مطرزست بلطائف منطوق و مفهوم و دیوانی ست که ابیاتش مقرض ست بطرائف
نثور و منظوم و بمنطوقه لا یغادر صغیرة و لا کبیرة الا احصاها صحیفه ایست
راوی اربعهٔ آسمانی و مجموعه ایست ثانی اثنین سبع المثانی و بحریست که لا یمتطی ثبجه
و لا یخاض لجه و تاکنون از متقدمین شعرای مخضرمین و متاخرین از بلغای اسلامیین
و سخن سرایان یمنی و سروی و نامه پردازان دری و پهلوی بمدلول قل لئن اجتمعت
الانس و الجن علی ان یاتوا بمثله لا یاتون و لو کان بعضهم لبعض
ظهیرًا چنین موجزی خالی از اطناب مخل و مطولی عاری از ایجاز مخل و بحری بدین موج
و بدری برین اوج و گنجینه بدین در و خزینه بدین گهر که ما لا عین رات و لا
اذن سمعت و لا خطر علی قلب بشر نه بگوش روایت شنیده اند و نه بچشم
درایت دیده لا یستطاع نصله و لا یستطاع فصله و لو ان العباد باسرها اقواه
اللهم اشدد عضده بحبل المتین و ایده بروح الامین

وصل یوم ملکه الی یوم الدین حرره غره شهر محرم الحرام
سنه پارس ئیل خجسته تحویل ۱۲۹۴

قطعه نوآئین ریخته کلک کهر سلک عالیجاه میرزا لسان الملک
مشعر بر سید فرمان قضا جریان سرکار فیض آثار دام ظلهم
واقبالهم وزاد شوکتهم واجلالهم
در جواب اشعار یکه در تلو منشور قضا دستور بسر افرازی
بنده ارادت شعار رقم شده بود این چند شعر را
جسارت ورزیده بعرض رسانید

از سلیمان مور را مژده رساندی چند
جند امرغ سلیمان فرخا پیک هما

از نکیا سرمایه دولت سپردی شادمی
از ملک پروانه رحمت رساندی مرحبا

دیده پروانه کاوه را فدائی گشت شمع
تا من آن پروانه دیدم شمع جان کردم فدا

فرد فردش عشرت آرا حرف حرفش کام بخش
سطر سطرش شادی افزا جزو جزوش غمزدا

پادشه سرکز کدائی را بستاید بنظم
جند اگبخت مساعد بارک الله پادشا

دلنشین شعری که موش فرحی آرد بوجد
جان فزا نظمی که جان عنصری جند بجا

دیدم از سر تا بپا و خواندم از پا تا بسر
سر بسودم بر زمین و پا نهادم بر سما

سر همی شد در سماع و جان همی شد در سرود
تن همی شد در نوید و دل همیشد در نوا

۲۴۵

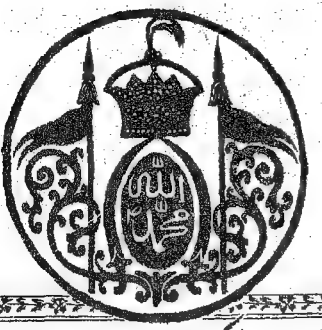

در دعایت چون سرایم جاودان باد آن ملک — آسمان گوید بکوشم مستجاب است این دعا

قصیدهٔ که باعرضداشت عالیجاه میرزا لسان الملک به پیشگاه جمجاه اعلیحضرت قدرقدرت گذشت

در مدح و ثنای اعلی حضرت قادر قدرت قضا شوکت خورشید ایت جمشید رایت فرمانگذار مملکت راهپور خلد الله ملکه وسلطنته

شیشه زر ریخت بر برگ رزان باد خزان — کاین چنین زرین شد از باد خزان برگ رزان

دامن تل پر ز تلق کشته شد شکفت اگر — کیمیا گر کشت بر برگ رزان باد خزان

بست بازرگان باد آن بسته‌های لاجورد — در ازای آن کشود این رزمهای ارغوان

فرودین کرایکان آورد شیم دهدی — شش سری زرمهرگان آورده اینک ارمغان

مهرگان را گر نه مهرگان همی آمد بدست — چون چنین زرپاش در بستان در آمد مهرگان

زان سپس گز پرطوطی کوه را بودی کله — گسترید بر سر از پر چو اصل سایبان

سودهٔ الماس دارد باد اندر آستین — بستهٔ سیماب دارد آب اندر آبدان

بامداد افسرده خاطر چون خزان دیده نهال — شسته بودم در خیال آن مه نامهربان

تا که آن خرم بهارم اندر آمد در وثاق — کرده بالای چو تیر از سهم سرما چون کمان

خنده خندان آن رخ خورشید وشش خورشید فش — لرز لرزان آن تن سیماب گون سیماب سان

خنده فی از شکفتی لرزه فی از سماع — مهر کفتی کشت خندان سرو کفتی شد نوان

کرده چون لرزنده سرو آن قامت چون ارغوان — کرده چون تاری شبه آن لالهٔ چون ناروان

لعلش از فرسایش کو مرهم مانده فکار — آبش از دنباله نرگس بگل گشته روان

کونه چون نار نخفیده جبهه چون تابان سهیل — چون سهیل افروخت نار افروز نخفیده بگیهان

خواست گفتی شوشه سیم آتش برزن جهد — بس بلرزیدی دران اندام سیمین استخوان

عقد مروارید بش از بس کوفته بر یکدگر — ریخت مروارید تر گفتی ز لعل خورده دان

پوست همچون مغز بادام از سرین بگذاشتی — گر بر آن کس دست سودی از برای استخوان

من بدو دیدم چو مستسقی که بیند بر فرات — من بدو دیدم چو مستغرق که بیند بر کران

جستم از جا و دویدم آغوش بگشادم بدو مهر — تنگ بگرفتم ببر زدم بوسه بر چشم و دهان

آمد و آورد و شست و شاندش اندر کنار — وان تن چون قاقمش در خز نهفتم در زمان

مجمره افروختم ز عود و عنبر سوختم — کاخ را در راه و روزن بر کشیدم بادبان

بر وی آن کونه سوای کاخ کردم تافته — کز نگردد از کاخ سرطان خسرو سیارگان

آن شکسته کونه باز افروخت همچون ز نگل — وان شبه کون لعل باز آمد بر نگ بحر مان

بر شگفت از خرمی چون گلبن اندر صبحگاه — گفت کای گلزار چهرم را نگونه تر باغبان

نیستی غمگین که بگذشت آن زمان کز فرخی — ما دو تن رفتیم بر سبزه عنان اندر عنان

گفتی اندر باغ گسترده ست چینی کارگان — ملحم شنگرف گون و دیبه مشکین طراز

این زمان در گنج این بیغوله می باید خرید — ساخت چون شاگرد گلخن تاب آنکه خانمان

نه توان برداشت شادروان پیش این رواق — نه توان دراین رواق تنگ تا اردی مکان

بادبان اخامر او انیزه

نخستم ای فرخنده گلشن نخستم ای نخل مراد — نخستم ای زیبنده بستان نخستم ای سرو خجسته
بی بهاری چند غمگین کو همان سرکز بهار — تو بهاری دیگری چندان ز بهارت دلستان
لاله کو دیگر منیژه وار غوان سرکز مروی — هم لبان چون لاله داری هم رخان چون ارغوان
نه شکوفه سرزند چون این رخ عاشق فریب — نه بنفشه بردمد چون این خط عنبر فشان
نه چو روشن روی تو دلکش برویند نسترن — نه چو مشکین موی تو خرم برآید ضیمران
سرو بن چون قد تو کی سرکشد از جویبار — سنج گل چون خدّ تو کی بشکفد از گلستان
کی چو چشمت نرگس از سبزه دمیدی سحرسا — کی چو لعلت غنچه از گلشن شکفتی شعرخوان
هم بود جزاره جعد تو سیه سنبل طراز — هم بود جو دانه چهر تو نیلوفرفشان
رست نیلوفر ز آب این از کنار آفتاب — خفت سیمبر بخاک این بر بساط پرنیان
کو همان اندر خلاب و کو همان اندر سحاب — سرو اندر بوستان و ماه اندر آسمان
آسمان و بوستان را چه افتخار از ماه و سرو — رخ چو ماه آسمانست قد چو سرو بوستان
ماه را سرکز نبوده هست آن دو لعل نوشخند — سرو را سرکز نبوده هست آن دو جعد مشکفان
ماه کی آویخت سرکز زلف مشکین از نخاک — سرو کی انگیخت سرکز کوه سیمین ارغوان
چون خزان دیده چمن تا چند آخر بی بهار — ای بهار جان مشتاق ای بهشت دلستان
کز سر ما سوکواری برفروزم آتشی — آتشی بس بی کزندو آتشی بس بی دخان
آتشی پرتاب همچون روی یار تندخوی — آتشی سیال همچون آب چشم ناتوان
آتشی چون نار ایمن نور چشم شیفته — آتشی چون آب حیوان برگ عمر جاودان

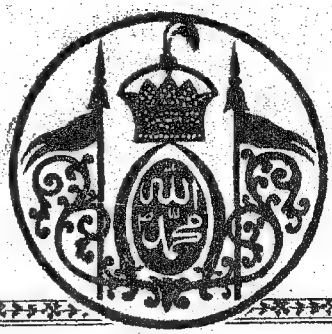

در فروغ اندر چو مه و چون نجم اندر سهیل ✤ در دماغ اندر چو مغز و چون مغز اندر چو بان
از فروغ آن نمی روشن شود چشم ضریر ۲ از شعاع آن نمی پیدا شود راز نهان
هم قوت را فروغ و هم سخاوت را سبب هم شجاعت را توان و هم مروت را روان
اصل را دی بیخ ۳ مردی فرع ۴ فخم ۵ آب فضل ۶ سازش ۷ آرامش ۸ چشم بینش ۹ قوت دل ۱۰ قوت جان
گر نبودی جنبش آن چون ازان دادی خبر گر نبودی تابش آن کی بدو بردی گمان
جنبشی چونانکه کوئی بر پرد از ساکنین ۱۱ تابشی چونانکه کوئی بر جهد از بادبان ۱۲
در خنان کوثر عجب نبود ازین باید عجب کاندران مینی نخ ساقی چو در کوثر جنان
این بهار دلفروز و این شراب خوشگوار هان بیا تا ما دو با شیم شاد و شادمان
در چنین بزم و چنین بستان بپای در کشیم ساغر صهبا بیاد داور کشورستان
داد گر کلب علیخان بهادر آنکه هست داور کشورستان و خسرو هندوستان
داد خواه مرزبان ۱۳ و مرزبان ۱۴ داد خواه قهرمان ۱۵ شهریار شهریار قهرمان
خشم را اسفندیار و مجد را طغرل ۱۶ نگین ۱۷ عزم را افراسیاب و عدل را نوشیروان
در سخن حسان نهاد و در سخا قارون ثراد ۱۸ در خط نوذر ۱۹ سرشت و در غرا ارش ۲۰ کمان
کامران چون چرخ و کیوان پاکدل چون ماه و مهر حکمران چون دهر و دوران ناموجو چون بحر و کان
دیو کرش کوکب نه مبند یک نظر از صد نظر دیو کرش گردون نیارد یک چنین از صد ۲۱ قران
نیل را نوشیده جوشنده شراب از شاه ۲۲ کرک شیر را بریان انجیده کباب از کرگدن
گر خیال نیره اش یک شب کسی بیند بخواب زان سپس در هر چه بیند زان برد بیخ زیان

---

۱ ابن جوان الادن ۲ نوعی از عنبر شبیه بسنگ آهک ۳ ضد پیری ۴ شاخ ۵ روی ۶ چشم ۷ خوشی ۸ قوت ۹ نشاط ۱۰ قوت ۱۱ کرسی شطرنج ۱۲ بادبان ۱۳ یعنی سامان شادی و طرب ۱۴ یعنی سامان شادی و طرب ۱۵ یعنی سامان شادی و طرب ۱۶ نام پهلوان ایران که در پرتاب تیر اندازی ۱۷ نظیر نداشت ۱۸ ارش قصاص ۱۹ نام پهلوان ایران که در پرتاب تیر اندازی ۲۰ ارش قصاص ۲۱ نظیر نداشت ۲۲ آنکه

ای صدر انجمن ازان کز ابر نشئت سبز آید

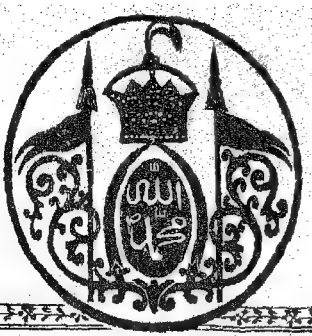

وکسی را نام تیغش بر زبان می نگذرد
جاودانش سودهٔ الماس ریزد از زبان

چون بدشت رزمگه از نعرهٔ مردان جنگ
مقنعه بستا ماذر وداید مرد بیستان

هم هوا از ژالهٔ صارم شود چون لاله زار
هم زمین از نیزهٔ شیران شود چون نیستان

منفصل گردد ز بانگ کوس اعضای زمین
متصل آید بگنبد خام جای زمان

زی صماخ چرخ پوید ویله طعنه اش تکین
از سمام خاک خیزد نالهٔ الپ ارسلان

دشت را جای کیا از بر برد بید کاو پیر
کوه را جای صدا از دل برآید الامان

اوز قلب لشکر آید یک تنه در رزمگاه
چون یل زابلستان در فتنهٔ مازندران

تیر تک تازد بمیدان پیل بند و شیر کش
مست چون پیل دمان و رفت چون شیر ژیان

دشنه سازد موی اندر سینهٔ شیر عرین
چنبر آرد چرم اندر گردن پیل دمان

زابکون صارم هوا آرد چو کاخ زرد دشت
زاتشین خنجر زمین سازد چو روه و عسلان

وایهٔ دولت جدا شنید ز پهلوی تکین
شاهد ملکت کران کیرد ز آغوش طغان

بر وحوش از جسم شیران تیغ آرد شیده کر
بر طیور از مغز میران تیر سازد میزبان

ماذ اندر سوک ابنا در عکین و نژند
پوید اندر خون مردان چرخ خیران و فنان

عکس تیغ بهرمان پیکرش در وقت ضراب
سهم رمح کهربا کوهرش در کاه طغان

لعل میجون کهربا آرد بقلب خاره شک
مهره میجون بهرمان آرد بمغز بر عمان

چون شود در دشت میجا ابر رحمش الابا
نا ودان خون شود در بام کردون کهکشان

چون شود در مغز دشمن رخم کرزش خانه کوب
توتیای زر شود در پشت مای استخوان

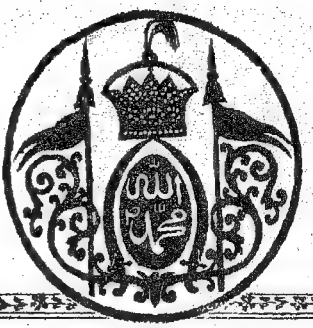

جای مروارید مرجان از صدف بیرون جهد — گر بدر یا کس نگارد نقش آن تیغ و سنان
جای مرزنگوش زمرد از زمین سر بر زند — گر بهامون کس نگارد نام آن کلک و بنان
هم زبان تیغش آثار فنا را مستدل — هم بنان رمحش آیات اجل را ترجمان
جوید ار برکشتوان و تنگ بهر باره‌اش — آهکشان چون تنگ کرد و چرخ چون کهتبان
ور بخواهد صوبجان و کوی در پشت سمند — آفتابش کوی کرد و آسمانش صوبجان
ای به عمدت کاجوی وای بدورت کاسیاب — ای بملکت کاسکار و وای بظلمت کامران
زائران بازر و سیم و سائلان با سیم و زر — شاعران با صدره و قدر و راویان با نام و نان
رخش تو کاه جدال و تیر تو کاه قتال — دست تو کاه نوال و طبع تو کاه بیان
دشت پیما چون عقاب و خصم افکن چون نهنگ — بحر افشان چون سحاب و گنج پرور چون عمان
دستخوش کشت سخایت باختر تا باختر — پی سپر شد با سپاهت قیروان تا قیروان
ملک و ظل در فشت چون چمن در فر دین — فتنه از تاب حسامت چون قصب در زیر قان
روزگارت نامه بارست با برنده تیغ — کائناتت راتبه خواست از گسترده خوان
هم نشان نهاده مهرت در دل خرد و نگ — هم کمند افکنده جودت بر سر پر و جوان
در روانها نیست غیر از نقش مهرت و شکار — در زبانها نیست غیر از حرف جودت داستان
رفته در ظل ظلیلت هم سحاب و هم سپهر — خفته در ذیل امانت هم کهان و هم مهان
مدحتت شهد لست مادح را که فارغ از شکر — خدمتت سود لست مردم را که ایمن از زیان
تا چو مهر دلبر آید باغ در مرغزود — تا چو چهر عاشق آید راغ در سرمهرگان

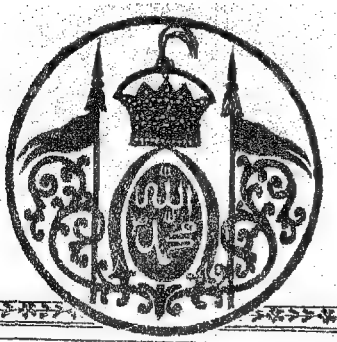

مهرگانِ جانِ خصمت را مباد از بی بها | فرودینِ عمرِ بادت را مباد از بی خزان
دشمنت بی نوش و نامی و حاسدت بی ننگ و نام | ناصحت با آب و رنگ و یاورت با فر و شان

مال بادت بیقیاس و ملک بادت بیکران
بخت بادت بی زوال و عمر بادت بیکران

تصدیقِ نوابِ مستطاب اشرف ارفع افخم اکرم والا اعتضاد السلطنة علی قلی میرزا
وزیرِ علوم و رئیسِ مدرسهٔ دار الفنون و تمام مدارسِ دولت و وزیرِ معادن و
ضرابخانهٔ دولت و وزیرِ بناهای ایران و وزیرِ مشورت خانهٔ دولت
عمِ اکرمِ حضرت اقدس شهریار روحنا فداه

بر فضل و فضیلت و قدر و منزلتِ این کتاب برهان باهر و دلیل ظاهر
اذعان و تصدیقی ست که اوستادان ذو فنون و دانشوران ذو فنون نموده اند
تصدیقِ جنابِ جلالت مآب افخم اکرم میرزا هدایت الله وزیرِ دفتر
یعنی وزیرِ تمام محاسباتِ ایران و رئیسِ مستوفیانِ عظام و وزیرِ مشورت خانهٔ دولت
حقیقةً دیوان مسازی ست و از تصدیقِ امثالِ این بنده بی نیاز صنعت خاصهٔ سلاطین
و شهریارانِ مملکت داری و معدلت گستری بحمد الله در نهادِ خجسته بنیادِ صاحب دیوانِ
تاج فرخی ادام الله ایامه دولته کما هو حقه موجود و در میدانِ فصاحت و بلاغت
نیز گوی سبقت از سابقین ربوده اند چنانکه جناب فخامت نصاب لسان الملک سلمه الله
قدری مفصل و مشروح در صدر ورقه و جناب مستطاب آقائی دبیر الملک دام مجده

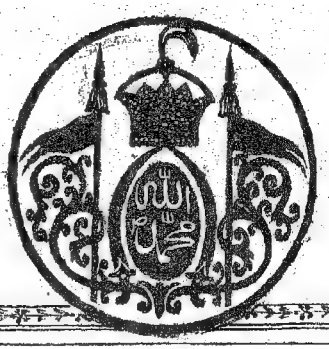

در صفحه علیحده معروض و مرقوم داشته اند والحق حق واقع بلبیان وبنان آورده اند

تصدیق جناب جلالت مآب میرزا محمد حسین دبیر الملک وزیر رسائل تمام ایران ووزیر مشورت خانه دولت

از انجا که از جانب جناب مستطاب کُتُبُ الالباب وقدوة الاصحاب وحید العصر وفرید الدهر کاشف اسبل استاد الکل شمس الفضلا ونفس المعرفه نادرة الزمان ونتیجة الاوان هو الذی افتخرت به الاواخر علی الاوائل السحبان عند بلاغة بیانه وفصاحة لسانه باقل هم مدحش از وصف برون ست چه جای اوصف ست عالم علوم ونجوم حضرت صاحب الاجل آقای لسان الملک صانه الله عن المکاره والاکاره وحرسه الله لافاضة الفضل علی الانام تحریر تصدیق دیوان منظومه جناب مستطاب فلک جناب شایسته نژاد القاب نادرهٔ زمان ومعدن علم وعرفان صاحب السیف والقلم وجامع الفضل والحکم حاج الحرمین الشریفین خادم رسول الثقلین نواب کامکار کامیاب حاجی نواب کلب علیخان بهادر فرزند دلپذیر دولت فخیمه انگلستان ورئیس دلاور اعظم طبقهٔ اعلای هندوستان فرمانگذار دارالریاسة مصطفی آباد وعزت رامپور مادامت بحار علومه زاخرة وکواکب رشده طالعة باین بنده شرمنده حقیر اشارتی رفت اگرچه این بنده را چنانکه بایستی ونشاید دانشای نثر وانشای نظم پارسی تازی دستی نیست که توانم درین میدان تگ تازی کنم لاکن بفحوای آنکه جولاهه وقالی باف بهتر از سائر محترفه واصناف بدقائق نسج حریر وشال

۲۵۳

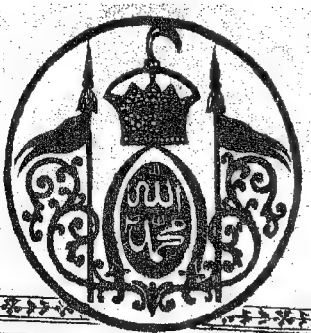

وَمِسْكٌ لَوْلَا يَعْرِضُهُ السَّوَادُ وَدُرٌّ لَوْلَا يَذَرُّ لَهُ الْفَسَادُ وَلَعَمْرِي
لَيْسَ مَا كَتَبْتُ بَالِغًا بِوَصْفِ كُنْهِهِ وَلَا بَالِغَ الْعِزِّ وَجْهِهِ بَلْ هُوَ ضَرْبٌ
مِنْ ضُرُوبِ الْمَثَلِ وَشَأْنٌ مِنْ شُئُونِ الْكَمَلِ أَشْبَهُ صِفَاتُهُ
بِشَيْءٍ ثُمَّ أَنْزِهُ ذَاتَهُ عَنْهُ وَمَا زِلْتُ مُتَرَدِّدًا فِي بَالِي وَمُتَحَيِّرًا فِي أَمَالِي
وَمُتَقَلِّبًا بَيْنَ التَّشْبِيهِ وَالتَّنْزِيهِ لَوْلَا خِشْيَةُ قَوْلِ لَيْسَ كَمِثْلِهِ
فِي عَالَمِ الْإِبْدَاعِ وَالْإِيجَادِ لِلَّهِ دَرُّ صَحِيفَةٍ تَهْدِي الْوَرَى سُبُلَ
الْهُدَى وَمَسَالِكَ الْإِرْشَادِ فَسُبِحَتْ بِهَا نُسَخُ الصَّحَائِفِ كُلِّهَا
حَاشَا لِغَيْرِ صَحِيفَةِ السَّجَّادِ فَهِيَ الَّتِي جُمِعَتْ مِنْ كُلِّ نَادِرَةٍ كَمَا
رَوْضَةٌ أَوْ خُلُقُ صَاحِبِهَا كَأَنَّهَا شَخْصُ أَجْفَانِ الْحِسَانِ بَنَا فِي الْعُقُلِ أَوْ
كُؤُسُ الصَّهْبَا لِشَارِبِهَا وَلَكِنَّ قَبُولَكَ أَزْ نَجِيهِ ۞ وَقَوْلِي كَيْ يَنَجِّي مِنْكَ
إِعْزَازُهُ بَقِيتَ مُنَعَّمًا فِي ظِلِّ عَيْشٍ تُسَرُّ بِهِ وَتَعْلَمُ أَنَّهُ نَاعِمٌ

تصدیق جناب جلالت مآب حاجی میرزا محمد خان مجد الملک وزیر وظائف
واوقاف تمام ایران و وزیر مشورتخانه دولت

بندهٔ درگاه آسمان جاه را در مرور این نسخهٔ فصیحهٔ فخیمه که جناب مستطاب اوستاد ادب
وسلم عجم وعرب مؤتمن السلطان آقای لسان الملک أدام الله إفاضاته
باین شرح وبسط حق توصیف را ادا کرده اند نخواهد شرط تحمید را کما یجب بجا آورد
امر بیت معمور و باید دفتری ترتیب دهد و بهر بیتی مزار بیت مدح کند والا کند

۳۵۵

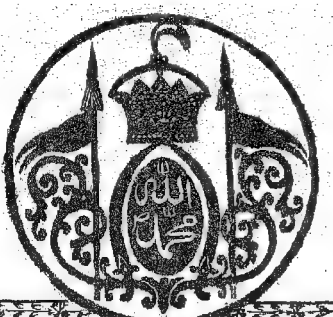

از انجا که شرط و شرح معانی این دیوان را بجا آورده باشد بهتر آنکه اظهار عجز نکند

والعجز احسن حیلة الانسان

تصدیق جناب جلالت مآب حسن علیخان وزیر مختار دولت علیه ایران و

وزیر فوائد عامه و وزیر مشورتخانه دو

چاکر درگاه نیز عذوبت و طلاقت این دیوان را که مجموعه فصاحت و دلالت است

بهین صفت و سمت که مرقوم ست تصدیق مینماید

تصدیق جناب مقرب الخاقان آقا میرزا علی مستوفی اول دیوان اعلی

پسر مرحوم مغفور قائم مقام

کتاب لو ان اللیل یرمی بمثله لقلت بدت عن هجیرته ذکاء

تصدیقات مرقومه خاصة آنچه جناب فخامت نصاب لسان الملک

دام علوه نوشته اند بر فضل این کتاب مستطاب برهان قاطع و فصل الخطاب

تصدیق جناب مقرب الخاقان میرزا محمد صدیق الملک میرزا فخر وزارت

دولت علیه ایران و نائب اول وزارت خارجه

انا عاجز و قاصر عن وصف فصاحة و بلاغة و سلاسة

هذا الدیوان کانهن لیالی الیاقوت و المرجان و توصیف و تصدیق جناب

قطب المورخین و استاد المولفین و عماد المترسلین و اعظم شعرا المتقدمین و المتاخرین

و افخم الادباء المحققین و المدققین لسان الملک و الملة طاب الله ثراه و بنا ابیاته

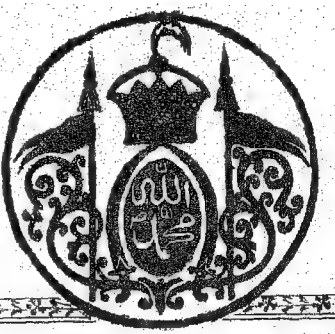

فی وصف هذا الدیوان صفا کاملا صدقا وصفا حقا

تصدیق فهرست خردنامهٔ آداب آموز اولوالالباب خزینهٔ نوادر منزل نسب بینش نهاد دانش حسب عالیجاه مقرب الحضرة الوالا میرزا هدایت خان دانش مستوفی دیوان همایون اعلی ابن عالیجاه میرزا سان الملک سپهر اعلی الله شانهما

وما ینطق عن الهوی ان هو الا وحی یوحی

جدول اسامی کتب لغات کاشف معانی بعض الفاظ و محاورات

نام کتاب	نام مولف	کیفیت
برهان جامع مطبوعهٔ عجم	محمد کریم ابن محمد یعلی تبریزی صاحب برهان	مولف این کتاب لغات برهان قاطع و فرهنگ جهانگیری را تنقید کرده بعد حذف مکرر ضبط درآورده و اسناد مندرجهٔ فرهنگ مذکور بر حاشی نگاشته در جنب فرمان شاهزاده بهمن میرزا همت بر این کار گماشته
برهان قاطع مطبوعهٔ کلکته	محمد حسین دکنی متخلص ببرهان	کتابی ست مشهور در لغت فارسی

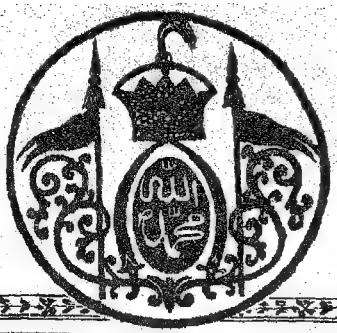

نام کتاب	نام مولف	کیفیت
بهار عجم مطبوعهٔ دهلی	ٹیک چند متخلص بہار	مولف در لغات مستعملهٔ زبان فارسی و مصطلحات آن کتابی غریب مستند باسناد اساتذهٔ نامیلیف نموده وابواب تسهیل بر روی هندیان کشوده
صراح مطبوعهٔ کلکته	ابو الفضل محمد	بزبان فارسی ترجمهٔ صحاح ست که جوهری در لغت تازی ترتیب داده
غیاث اللغات مطبوعهٔ لکهنؤ	ملا محمد غیاث الدین متوطن دار الریاست مصطفی آباد عرف رامپور	مولف در لغات عربی و فارسی و ترکی و رومی و کنایات و مصطلحات و مباحث بعضی از علوم طرح تالیفش ریخته در سنهٔ یکهزار و دو صد و چهل و دو هجری باختتام رسانیده و مردم هند را از تالیفات دیگر مولفین بی نیاز گردانید
فرهنگ انجمن آرای ناصری مطبوعهٔ دار الخلافهٔ طهران	رضا قلیخان متخلص بهدایت ملقب به امیر الشعرا صاحب زبان	مولف لغات متداولهٔ زبان پارسی درین کتاب فراهم آورده به تنقید و تحقیق و تصحیح و تغلیط آنها پرداخته و به تتبع بلیغ اسناد و اساتذهٔ اهل زبان باسر لغتے منضم ساخته

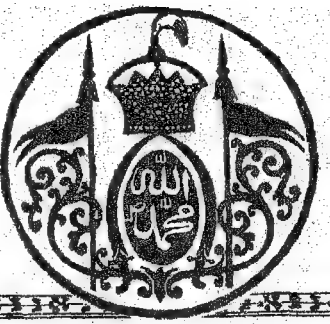

نام کتاب	نام مولف	کیفیت
قاموس مطبوعہ بمبئی	مجدالدین محمد فیروزآبادی	در لغت تازی کتابی ست مشهور و متداول در دیار عرب و عجم شهرتش از زیادت بیان مستغنی گردانید
لسان السلاطین قلمی	فضل الله خان پسر عم سیف خان	رساله ایست مختصر در تحقیق لغات ترکیه معتبر
منتخب اللغات مطبوعہ کلکته	مولوی محمد علی	مولف در سال یکهزار و شصد و شانزده عیسوی حسب امر جوزف ٹیلر بهادر منتخب اللغات را تغیری داده بنای ترتیبش همچو برهان قاطع نهاد
منتخب اللغات مطبوعہ لکهنؤ	ملا عبدالرشید حسینی	مختصریست در لغات تازی بزبان فارسی در عهد شاه جهان پادشاه دهلی تالیف شده
منتهی الارب فی لغات العرب مطبوعہ کلکته	مولوی عبدالرحیم ابن مولوی عبدالکریم صفی پوری	مولف درین کتاب حل لغات قاموس بزبان فارسی نموده بترتیب حروف تهجی ضبط فرموده سرمادهٔ لغتی نمیکی در آن کتاب نیافته از دیگر کتب بر آورده

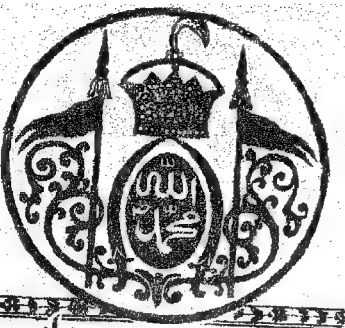

جدول متضمن اسمای سادات دارالرمایه مصطفی آباد عرف امبهور

نام رئیس	زمانه ولادت	طریقه سکونت	زمانه وفات	سبب وفات	کیفیت
جناب نواب علی محمد خان بهادر	یکهزار و سیصد و	سی سال	سوم شوال	استسقا	از چهارده سالگی در فراخنای دلاوری و اولوالعزمی
جناب ثراه خلف الرشید	وهیزده		یکهزار و سیصد و		قدم نهادند و داد مردانگی دادند از کثرت اعوان
سید دلاور علی ابن سید	بحری		شصت و		وانصار و اطاعت کرده ها کرده جانبازان
یعقوب علیه ابن سید دلدار علی			دو هجری		جلادت شعار به تیغ فتح شیر کشی ستمگر
حیدری ابن سید لونس					ملک کیشهر را قابض و متصرف گردیدند انمعنی
ابن سید محمد طاهر مانی					محمد شاه پادشاه دهلی را کرامان آمد
ابن سید غیاث الدین احمد					از حسن اتفاق همدران زمان بعضی از قزلباشان اوسلطان
ابن سید محمد نجم الدین طاهر					طریق انحراف سپردند نواب عالیجناب اوشیکاوه
ابن سید خواجه عبد العزیز					شای بر استیصال شان مامور گشتند و گوشه خاطر
ابن سید ابو الفتح المعالی					خاقان زمان از کرد کدورت تنزیه یافت
ابن خواجه ابراهیم					چنانچه اولاً سیف الدین علیخان و غیر آن از سادات
ابن امام همام موسی					بارهه را مغلوب ساختند و ثانیاً بر سر انبیا
کاظم علیه السلام					وارای کلا و غیره او از سر کشان تاختند و دیگر

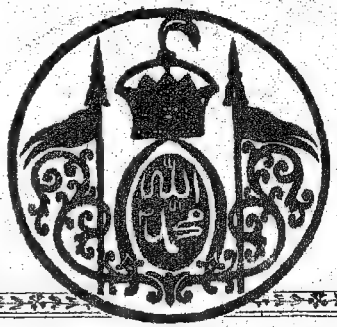

نام رئیس	زمان تولد	مدت عمر	زمان جلوس	زمان فوت	کیفیت
جناب نواب محمد فیض اللہ خان بہادر طاب ثراہ	سال ۱۲۱۰ هجری	بست سال	بیست و یکم سال ۱۲۳۱ هجری	برآمدن دل اپریل	راجگان و متمردان را در حلقهٔ مطیعان و فرمان بران خود کشیدند و همچنین در هفتاد و دو معرکه فتح و ظفر بدست آوردند سرکاه جناب نواب علی محمد خان بهادر طاب ثراه وفات یافت فرزندان فوج بغی در زمین برا کثری از ممالک قابض و متصرف آمدند اندکی از ملک بدست مریکی از فرزندان نواب غفران مآب درآمد هرکاه میانهٔ نواب شجاع الدوله بهادر وزیر الممالک اوده و حافظ الملک افواج نواب موید من الله مورث اعلی بخاک افتاد و حافظ الملک کشته شدند نواب محمد فیض الله خان بهادر دومین فرزند نواب غفران مآب برابر امور و محالات آن فرمان فرما گردیدند از طفلی آثار شجاعت و پردلی از ناصیهٔ حال حضرت ایشان هویدا بود

نام رئیس	سال تولد	مدت حکومت	سال جلوس	سبب فوت	محل فوت	کیفیت
نواب محمد علیخان بهادر طاب ثراه	سال یکهزار و یکصد و شش هجری	بست و چهار روز	بستم صفر سال یکهزار و دو صد و نه هجری	قتل	رامپور	چنانچه در چار دهم سالکی در افغانستان بهمراهی احمد شاه دُرّانی تورخ نامی پهلوانی زبردست را یکه و تنها بیاسا رسانیدند و قلعه سبزوار را مفتوح کردند بکمال ورع و تقوی آراسته بودند و به تعبیت بنوی پیراسته و بنای شهر مصطفی آباد عرف رامپور ریخته همان عالیجناب معلی القاب است
جناب نواب غلام محمد خان بهادر طاب ثراه	یکهزار و یکصد و هفتاد و شش هجری	سه ماه و بست و دو روز	ششم جمادی الآخره سال یکهزار و دو صد و دی و شش هجری	عارضه خالج	نادون	بعد وفات پدر عالیمقدار عیش پرست ریاست متمکن گردیدند و بسی بر نیاکه از دست سران فوج مجروح و مفرول شدند و در حالت زخماری یک ماه و هفت روز بسر برده جان دادند
						بعد زخماری نواب محمد علیخان بهادر برادر بزرگ خود مسند آرای ایالت گشتند و در اشاعت امور خیر کوشش بلیغ بکار بردند سرکاه با نواب اصف الدوله بهادر

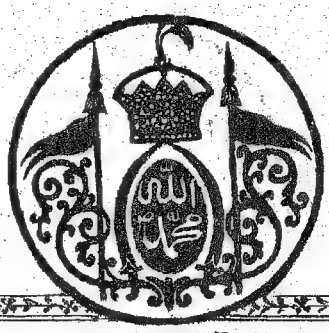

نام رئیس	سنه جلوس	مدت سلطنت	سنه وفات	کیفیت
				در ساحت فتح گنج غربی اتفاق جنگ افتاد دست از ریاست کشیدند
				وبنابر ادای فریضهٔ حج سفر حجاز پیش گرفتند و منکام مراجعت در ریاستهای مستعده بست و دو مهم عظیم سر کردند و عاقبت در مقام نادون اقامت ورزیدند
نواب امجد علیخان بهادر طاب ثراه	یکهزار و دو صد و یک هجری	چهل و سال و بست و پنج جمادی الاولی	یکهزار و دو صد و پنجاه و شش هم	راپسو سرکاه جناب نواب غلام محمد خان بهادر طاب ثراه رحلت سپهر حجاز کردیدند پای مزد نواب آصف الدوله بهادر برمسند نواب محمد علیخان بهادر پدر خود متمکن کشتند
جناب نواب محمد سعید خان بهادر طاب ثراه	یکهزار و دو صد و بست و یک هجری	پانزده سال و بست و دو صد و هفتاد و یک هجری	سیزدهم رجب یکهزار و دو صد	راپسو عاقبه سال بعد ارتحال نواب امجد علیخان بهادر پسر عم خود بحسن تدبیر حقوق خویش را در پیشگاه کورنمنٹ بثبوت رسانیده حکمران این ریاست کردیدند و ستاره

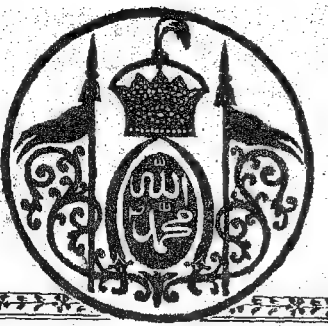

نام رئیس					کیفیت
					زیب وزینتی تازه بخشیده فوج راشل فوج
					سرکار انگریزی آراستند ومحکمها را ایمخان
					پیراستند ریاست را رونقی تمام دادند ونظم و
					نسق ملک را بنای خوب نهادند باجمله
					بنکخانی وحکمت پناهی وفطانت دستگاهی
					مدت حیات بسر بردند
خانبهادر محمد یوسف خان سیف	پنجم ربیع الآخره	ده سال	بست وچهار	سلطان	بعد استحال پدر بزرگوار بر مسند سروری حاکم فرمونی
طاب ثراه	سال خیر	وچار ماه	ویکعده سال		ورونق ریاست را از انچه بود افزوده زدند در سنگانه عدد سال
	وصد	ویازده	صد		بکهزار وهشتصد وپنجاه وهفت عیسوی هم حفاظت ملک بنمود
	ودو	روز	بکهزار ودو		وهم تحفظ مراد آباد مطمح نظر داشته وفیروزشاه باغی را از انجا
	ویکم		وشتاد ویکم		بدر کرده از برای انڈیا ملک خراجی یکلک وبست وشش هزار
					وپانصد وسیه بانتیازات دیوانی وفوجداری قدیم ملک بدو وفق
					وتنخواه سپاه هند وخطاب فرزندی دلپذیر دولت انگلشیه فرا چنگ آورده
					وبر سب علوم وفنون خاصه منطق همت گماشته بودند وشعر هم سهل
					میفرمودند چنانچه دیوانی مختصر در رخته از نتایج طبع الایاد

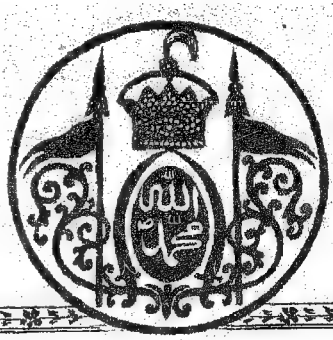

ذکر سراپا سرور عالیجناب معلی القاب حاجی حرمین شریفین زاد رضه مطهره
شهنشاه خافقین جناب نواب کلب علیخان صاحب بهادر مشیر قصید همند
فرزند دلپذیر دولت انگلیسیه رئیس دلاور اعظم طبقه اعلای ستاره مندد ام ملکهم و اقبالهم

ولادت باسعادت صباح روز یکشنبه بستم ذیحجه سال یکهزار و دو صد و پنجاه هجری مطابق نوزدهم اپریل سال یکهزار
و هشتصد و پنج عیسوی ست چون از عمر شریف سی سال و یازده ماه و چار یوم سپری شد همینکه حضرت فردوس مکان
نواب محمد یوسف علیخان صاحب بهادر طاب ثراه پدر عالیقدر آن مهر سپهر ریاست مداری رحمت ایزدی پیوست
بست و چهارم ذیقعده سال یکهزار و دو صد و هشتاد و یک هجری مطابق بست و یکم اپریل سال یکهزار و هشتصد و
شصت و پنج عیسوی روز آدینه بعد نیمروز بر مسند ساوه فرمان فرمائی و مسند حکمرانی جلوس فرمودند در سال یکهزار
و دو صد و هشتاد و نه هجری شوق ادای فریضه حج در دل فیض منزل جاگرفت بست و دوم ماه مبارک
رمضان بخت لشکر کوچ بست و سوم ماه مذکور سحرگاه نفس نفیس با چندار کان دولت عازم نهضت و خجسته
باعزاز و اکرامیکه خیر سلاطین دیگری را دست ندهد از حج و زیارات مشرف گردیده ششم محرم سال یکهزار و دو صد و نود
هجری بار اتفاق ورود مسعود در دارالریاسه اقتدار اعمر شریف سال چهل و هفتم و مسند نشینی را سال شانزدهم باشد
نه صد و چهل و پنج میل کسری زاندارض مربع زیر حکم عالی ست و تعداد مردم بحسب مردم شماری سال
یکهزار و هشتصد و هفتاد و دو عیسوی پنج لک و هفتاد هزار و چارست و اختیارات قتل و قصاص و دیوانی
و فوجداری کماحقه حاصل بالجمله در هر صفت کمال بارو سای پیشین شریک غالب بوده اند و کمالات آخر بران
افزوده چنانچه محصول غله را معاف فرمودند و بنای زکوة اموال نهادند در محاربه روم و روس دو لک روپیه
به مجروحان قسطنطینیه عطا فرمودند و در آرایش شهر و اکثار عمارات بر جمله فرمان روایان گذشته فائق آمدند

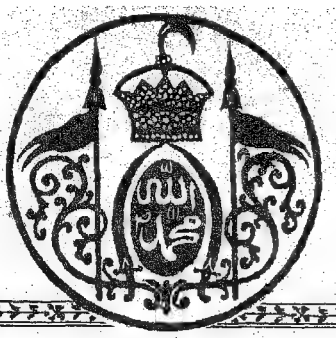

واهل کمال بر طبقه را کرد آورده اند و شبانه روز توجه عالی بر این کار مبذول می دارند اکثر علوم متداوله و غیر متداوله مهمات کلی دست داده و کاه کاهی بشعر نیز گرائیده اند سه مجموعه شعر فارسی یکی ترانه غم دوم قندیل حرم سوم سخنوری و یک در ریخته موسوم به بلبل نغمه سنج و چهار دیوان در ریخته یکی رشید خسروانی دوم مستند خاقانی سوم درة الانتخاب چهارم توقیع سخن و یک دیوان فارسی مسمی بتاج فرخی از نتایج افکار کهربار ایزد تعالی و تقدس بلاغ اقبال همچو فرزان روای عدیم المثال و مرشد زاده کامکار جناب محمد مشتاق علیخان بهادر

سرا پا اجلال را دائما از صدمه خزان مامون و مصون دارد بالنبی و آله الامجاد

تاریخ منشی مظفر علیخان بهادر اسیر

زطبع شه چو عیان شد تجلی معنی — زطور حضرت موسی بشوق دید آمد
اسیر مصرع تاریخ طبع دیوان گفت — بسر زین سخن آسمان پدید آمد

۱۲۹۶

تاریخ منشی محمد اسمعیل حسین منیر

دیوان خدیو دادرس شد مطبوع — خوش قافیه از برج بیان شمس فیوض
گفتم در مصرعی دو تاریخ منیر — اشعار خداوند جهان شمس فیوض

۱۲۹۶ — ۱۲۹۶

تاریخ منشی صابر حسین صبا

چون کلام شه خرد آگاه ✣ — گشت شمع حریم نور بصر ✣
سال طبعش صبا بخیر بگفت — سخن جان نواز و جان پرور

۱۲۹۶ هجری — ۱۹۳۶ عیسوی

تاریخ ترتیب دیوان از منشی کوبند پرشاد صبا

فرمان دہ را مپور کز اقبالش ۔ ۔ ۔

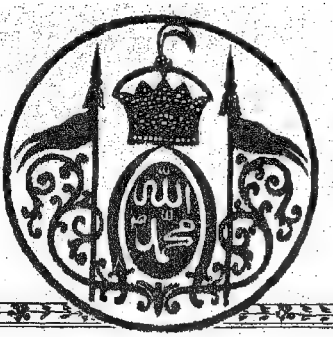

ان شمع بود دیوان آن شعله بود مضمون	پیداست ز لمعانش کآتش همه دانیها
از هند بایران شد وز پارس ببهند آمد	هر ملک معطر گشت از عطر فشانیها
در پارس همی‌بالید این نظم زبان‌دانی	در هند همی‌جوشد زین بحر روانیها
مطبوع شد و گفتم تاریخ امیر آنرا	چون هند عجم نازید از شوخ بیانیها

۹۶۱۲

خاتمة الطبع

خدایا پای یارای گذارش بندهٔ ظلوم و جهول شکسته بست راه حمد تو نتواند برید معذورش دار
نبی البر ایادست نیرومی نگارش این همچکارهٔ بوالفضول خسته بست در غرقعت تو و در سلک
عبارت نیاروکشید مجبورش شمار و در واکه نه حمد الهی صورت بست و نه نقش نعت سالت پناهی
بر کرسی نشست از ننگ ناکسی می میرم و در زندان غم اسیرم لاجرم بر سرور اصفیاء سرور
انبیاء و آل پاکش و اصحاب جلالت ملکش درود و سلام می فرستم تا جیر نقصان نماید و تلافی
مافات فرماید صلوات الله البر الروف الرحیم علی محمد بن عبد الله بن عبد المطلب خاتم النبیین
و سید المرسلین و امام المتقین و رحمة للعالمین و سلامه علیه و علی آله و اصحابه و اولاده و ذریته الطیبین الطاهرین
و علی ازواجه الطاهرات امهات المومنین مادامت السموات والارضین اما بعد سامعه کوکه داؤدی نغم
من کوش کند و باصره کجاکه همایون رقم من نگرسته خویشتن را فراموش مرجانیک آمدی ای سامع
شنیدنی ست و خوش رسیدی ای باصره دیدنی که شاه دارای فلک تخت فریدون سپاه سکندر بخت
جمشید دستگاه قدر قدرت قضا صولت کیوان رفعت مشتری سیرت بهرام سطوت خورشید شوکت
ناهید بهجت عطارد فطنت قمر طلعت سهیل یمنیت چاشنگیر اعظم الشان عصر کامکاری معلی القاب عالیجناب

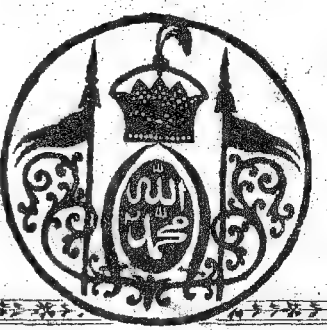

حاجی حرمین شریفین زائر روضهٔ مطهرهٔ شهنشاه خافقین نواب کلب علیخان صاحب بهادر
مشیر قیصر هند فرزند دلپذیر دولت انگلشیه ئیس دلاور اعظم طبقهٔ اعلای ستارهٔ هند
شهریار معدلت دستور والی دارالریاسته مصطفی آباد عرف رامپور لازال مستقر اعلی مسند العز
والجلالة ومسند آفای امرالامارج والایالة باوصف ادای فرائض ملت واشتغال به مهمات مملکت
درسر علم وفن کوی سبقت ازذوفنونان سلف وخلف ربودند وحین تحقیق وتدقیق ازسایر
علوم مختلفه وفنون متنوعه پیمودند خاصه چون بزم سخن آراستند انوری دیگر شمع دعوی نیفروخت
وآوازی نپیچید که در دنیا درشک وشبه سوخت شاهد عایم دیوان تاج فرخی ست
که درعجمی زبان ست وقالب سخنوری را روان فخرزمان اسرارست ومطلع انوار کان فصاحت
وجان بلاغت مصاریعش مصاریع ابواب الجنان باشد واشعارش برشعری زکسی زنان
نقطش دل می باید ومعنیش روح می فزاید کلامیست معجز نظام که تقریر تعریفش را لسان
کلیم اللهی درخور وتحریر توصیفش را قلم ازشاخ نخل طور سزاوارتر المختصر سرکاه انشایش بانجام
رسید واملایش روی فرجام دید بواسطهٔ دولت فخیمهٔ انگلیس به مستقر الخلافهٔ طهران بسر آمد فصحای
روزگار سرحلقهٔ شعرای دهور وادوار ادیب نحریر لبیب حدیم النظیر مظهر انوار عظمت مصدر آثار کرامت
حاصد ذروهٔ معالی ومناقب عارج رتبهٔ مفاخر ومناصب جناب مستطاب عالیجاه تقرب
الخاقان مؤتمن السلطان میرزا محمد تقی خان سپهر تخلص ملقب به لسان الملک مستوفی اول
دیوان همایون اعلی سلطنت ایران ضاعف الله تعالی کماله وادام علی الانام ظلاله باارسغانی
چند اجزء فرستاده شد وبنای روانیش نهاده ومقارن اوان مزبور کرامی منش یگانهٔ زمانه

آغا محمد علی شیرازی متخلص بشمال یافتند و بدان صوب شتافتند عالیجاه میرزا اسدا
و وصولش بحبّ آنکه برافرازنده رایات شاهی برافروزنده نوالهای پسر
و تاجداران پناه خسروان و شهریاران داور دوران ملک الملوک ایران و تورا
صاحبقران السلطان بن السلطان بن السلطان بن السلطان والخاقان بن الخاقان بن الخاقان بن الخا
ناصرالدین شاه پادشاه قاچار شهنشاه تمام ممالک محروسهٔ ایران لازالت رایات
السماک و آیات شوکته مکتوبة علی صفحات الواح الافلاک مدرسفر بودند و در مطالعهٔ آن
دائرهٔ دولت سلطانی راجع بمستقر الخلافة افتاد اجازت مطالعه فرخشک آوردند
و بعضی از مواضع محو و اثباتی بکار برده تقریظی در آخر ثبت کردند و فخامت نصابا
نگاشتند و پس با قصیدهٔ مدحیه و نامه و قطعه و جواب نامهٔ اعلی حضرت خدیو کیها
باللطف الابدی ملکه واجری بالفیض السرمدی فی بحار العظمة والابهة فلکه بسفارت
محمد صالح بیک یکی از نظر کردگان عین عنایت خویش همپای ملبند پایه آغا محمد علی ش
هزاران هزار شکر آفریدگار نهان و آشکار که در ماه ذیحجه سال یکهزار و دو صد و نو
بذیل قصیده و قطعه و تقریظ عالیجاه میرزا لسان الملک قصیدتیات عظمای طهران جدولین که خستین
کاشف معانی الفاظ مغلقهٔ قصائد دیوان بدیعت عنوان کانی فی ست و پسین در شرح احوال این پاسکا
وافی به تصحیح و تحشیهٔ ملازم خاص بارگاه عرش اشتباه منشی امیر احمد امیر تخلص در مطبع تاج ا
مصطفی آباد عرف رامپور بحلی بسلب طبع پوشیده و چشم محبون صفتان وادی سخن جه
و درهای سود و سمر در بر روی همگنان کشود

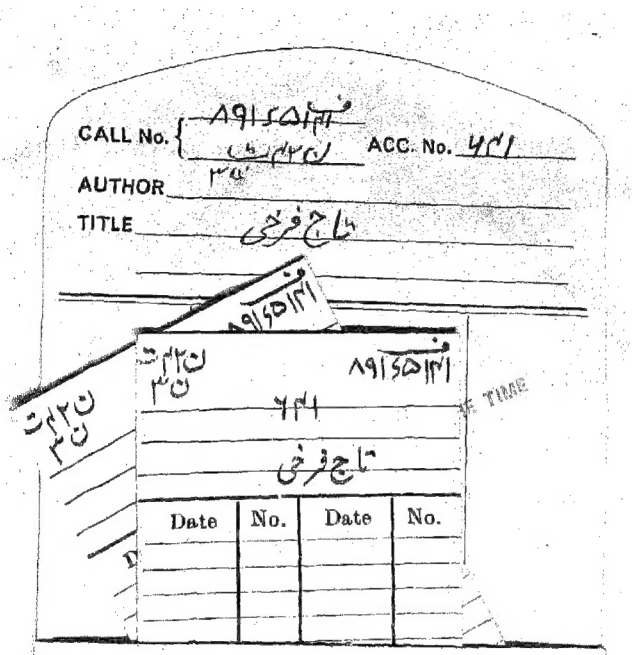

MAULANA AZAD LIBRARY
ALIGARH MUSLIM UNIVERSITY

RULES:—

1. The book must be returned on the date stamped above.
2. A fine of Re. 1-00 per volume per day shall be charged for text-books and 10 Paise per volume per day for general books kept over - due.